

Προκόπης Ι. Παπάλας

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΓΑΛΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ

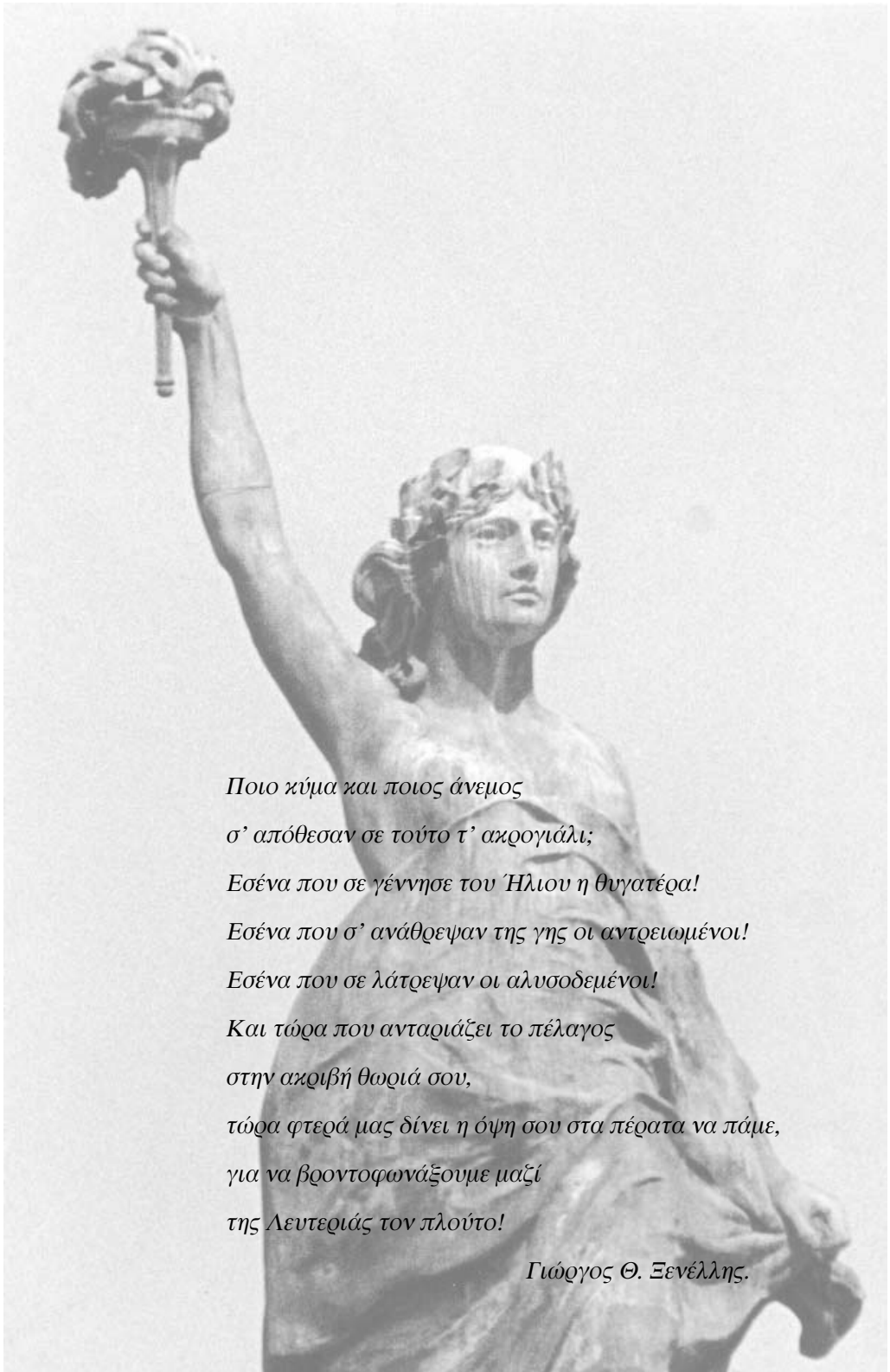

ΕΚΔΟΣΗ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΑΙΟΛΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Β' ΕΚΔΟΣΗ

ΜΥΤΙΛΗΝΗ 2004

*Αφιερωμένο
στην γυναίκα μου
Κυριακή Βάγια-Παπάδα*

Ποιο κύμα και ποιος άνεμος
σ' απόθεσαν σε τούτο τ' ακρογιάλι;
Εσένα που σε γέννησε του Ήλιου η θυγατέρα!
Εσένα που σ' ανάθρεψαν της γης οι αντρειωμένοι!
Εσένα που σε λάτρεψαν οι αλυσοδεμένοι!
Και τώρα που ανταριάζει το πέλαγος
στην ακριβή θωριά σου,
τώρα φτερά μας δίνει η όψη σου στα πέρατα να πάμε,
για να βροντοφωνάξουμε μαζί
της Λευτεριάς τον πλούτο!

Γιώργος Θ. Ξενέλλης.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ο Προκόπης Παπάλας, κοινωνικός παράγων του Ασωμάτου και ενεργό μέλος πολιτιστικών σωματείων του Αστικού κέντρου της Μυτιλήνης, από χρόνια κατέχεται από την έμμονη ιδέα των γλυπτών μνημείων που κοσμούν ή απλά διακοσμούν τους δημόσιους χώρους της Λέσβου. Πολλά κείμενά του, σπαρμένα σε εφημερίδες και περιοδικά μάς πληροφορούν για την ιστορία των αγάλματων με εντυπωσιακή επάρκεια. Είναι κάτι που το χρειαζόμαστε. Ποιοι και πότε το αποφάσισαν, ποιοι καλλιτέχνες τα φιλοτέχνησαν και πότε στήθηκαν τα αγάλματα, οι ανδριάντες, οι προτομές και οι ποικίλες γλυπτικές συνθέσεις, είναι ερωτήματα στα οποία ο Προκόπης Παπάλας απάντησε διεξοδικά και, όπως αποδεικνύεται, έπειτα από σχετική αρχαιολογική έρευνα.

Η Λέσβος, δυστυχώς, δεν έχει παράδοση στον τομέα αυτό, πλούσια παράδοση έχει η Χίος. Η ανέγερση βέβαια ενός Ηρώου, εντάσσεται στην πρακτική ενός κοινοτικού, ενίοτε βαρετού καθήκοντος. Μεγάλες προσωπικότητες της λεσβιακής ιστορίας που διέπρεψαν στο πεδίο της Παιδείας και των Γραμμάτων, είτε των εθνικών και κοινωνικών αγώνων, έμειναν χωρίς ορατή, γλυπτή μνημείωση. Και βέβαια δεν γίνεται λόγος για αγάλματα με καθαρή αισθητική αξία, χωρίς δηλαδή αναγωγή σε ιστορικές μνήμες και πρόσωπα - σύμβολα της μακρινής αρχαιότητας. Παντού, οι γλυπτές συνθέσεις αποτέλεσαν και αποτελούν σημεία αναφοράς για το χωριό και την πόλη. Δεν νοείται λοιπόν πλατεία χωρίς Ηρώο, ούτε Σχολείο χωρίς την προτομή του ευεργέτη του. Θεωρούνται και είναι έκφραση συλλογικού του καθήκοντος.

Αυτό το καθήκον ο Παπάλας μας το υπενθυμίζει ξανά με το τελευταίο, ανά χείρας πόνημα, για την ιστορία του αγάλματος της Ελευθερίας.

Η σύνδεση του αναλυτικού “ιστορικού” της ανέγερσης, συνάπτεται, εδώ, με ένα συλλογικό έγκλημα που βαρύνει τη Μυτιλήνη: την καταστροφή του “καστελιού” που βρισκόταν εκεί όπου σήμερα στήθηκε “αγέρωχη” η προσωποποίηση της ελευθερίας. Κι αυτό επειδή το “καστρέλι” χτίστηκε στα χρόνια της οθωμανοκρατίας.

Λίγοι, ανάμεσα σ’ αυτούς και ο λόγιος δημοσιογράφος Θείελπης Λευκίας, διαμαρτυρήθηκαν. Οι τωρινοί όμως ιστοριογράφοι της Μυτιλήνης το μελετούν μέσα απ’ τις παλιές καρτ - ποστάλ. Προσωπικά, λοιπόν, δεν μπορώ να χαρώ τις όποιες - αμφισβητούμενες πάντως - αρετές του αγάλματος.

Στο μακρύ κατάλογο των “πεσόντων” θα έπρεπε να αναφερθεί πρώτο το καστράκι που “έπεσε” στο βωμό της νεοελληνικής βαρβαρότητας.

Ο Προκόπης Παπάλας περιγράφει με λεπτομέρειες το έγκλημα πριν ιστορήσει την ανέγερση, της μόνης, ίσως, ένοχης Ελευθερίας.

Παντελής ΑΡΓΥΡΗΣ

Ψάχνοντας για ιστορικά στοιχεία που αφορούσαν το Άγαλμα της Ελευθερίας της πόλης μας, δεν περίμενα να βρεθώ μπροστά σε τέτοιο όγκο πληροφοριών, που θα γινόταν αντικείμενο αυτής της εργασίας.

Βασική πηγή έρευνας - πληροφόρησης ήταν ο τοπικός τύπος της εποχής 1915 - 1930. Δεκαπέντε χρόνια μεσολάβησαν από τη σύλληψη της ιδέας για ανέγερση Παλλεσβιακού αγάλματος ως την υλοποίησή της. Πολιτικές αντιπαράθεσεις, προσωπικές αντιδικίες, οικονομικές ατασθαλίες και ατέρμοι συνεδριάσεις απαρτίζουν την ταυτότητα του πολύπαθου αγάλματος που «ξεπήδησε μέσα από την καταστροφή». Και αυτό γιατί χρειάστηκε να γκρεμιστεί ο μεσαιωνικός προμαχώνας «Καστράκι» με τη σύμφωνη γνώμη των Διοικούντων και τις αναπόφευκτες αντιδράσεις του πνευματικού κόσμου για να δώσει τη θέση του στο Παλλεσβιακό Ηρώο, σύμβολο τιμής και μνήμης των ηρωικών πεσόντων.

Στην εργασία μου αυτή στάθηκαν πρόθυμοι αρωγοί οι υπάλληλοι της Δημόσιας Βιβλιοθήκης Μυτιλήνης για τη διάθεση των τοπικών εφημερίδων απ' όπου συγκέντρωσα τα στοιχεία.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τον Ιωάννη Κοντέλλη καθώς και τη σύζυγό του Μυρσίνη Αληγιάννη για τη λεπτομερή επεξεργασία των κειμένων του βιβλίου μου.

Ευχαριστώ ακόμα το Γιώργο Ξενέλλη για το σχετικό ποίημα που εμπνεύστηκε.

Τους Σάββα Κωφόπουλο, Συμεών Αργυρόπουλο, Στρατή Αναγνώστου για τις ιστορικές τους πληροφορίες καθώς και τους Λέλο Βαμβούρη, Π. Βλάχο, Θανάση Καραγκούνη και Κυριάκο Συκά για τις φωτογραφίες που μου διέθεσαν από το προσωπικό τους αρχείο.

Το Μάκη Αξιώτη για την ελεύθερη απόδοση του σχεδίου του Ερνστ Τσίλλερ.

Τον Κώστα Μανιατόπουλο για την ακουαρέλα του εξώφυλλου.

Τους Γιώργο Φραντζέσκο και Στέλλα Καλαϊτζόγλου για την περιληπτική μετάφραση του ιστορικού του αγάλματος στα αγγλικά και γερμανικά αντίστοιχα.

Τον Παντελή Αργύρη για την τιμή που μου έκανε να προλογίσει το βιβλίο.

Τέλος ευχαριστώ όλους όσους με βοήθησαν με οποιονδήποτε τρόπο να ολοκληρώσω την εργασία μου.

Σημείωμα για την επανέκδοση του βιβλίου

Πέρασαν κιόλας τρία χρόνια από την έκδοση αυτής της εργασίας μου. Νέα ιστορικά στοιχεία παρ' όλη τη συνεχή έρευνά μου δεν προέκυψαν πλην των σημαντικών πληροφοριών για τη μεταλλική διακόσμηση του Ηρώου στο άρθρο του κ. Δ. Παπαδόπουλου στην τοπική εφημερίδα "ΑΙΟΛΙΚΑ ΝΕΑ", της 22/7/2001.

Η μεγάλη ανταπόκριση του κόσμου καθώς και το ενδιαφέρον των φιλοσόφων, εξάντλησαν τον περιορισμένο αριθμό των εντύπων. Αυτός ο λόγος καθώς και οι επαινετικές κριτικές, παρουσιάσεις, αναφορές και γνώμες στο Λεσβιακό τύπο και στα πολιτιστικά έντυπα των συντοπιτών μας στην Αθήνα, με οδήγησαν στην επανέκδοση.

Οφείλω να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στον φίλο ζωγράφο κ. Δημήτρη

Καραπιτέρη που φιλοτέχνησε το εξώφυλλο.

Ωστόσο πρέπει να ομολογήσω την πικρία μου για τη λήψη πληροφοριών από το βιβλίο μου και τη μη αναφορά του ως πηγή, από κάποιες προχειροεργασίες που γίνονται στον τοπικό τύπο.

Τέλος ένας σημαντικός λόγος γι' αυτήν την έκδοση είναι η άβυσθη θύμηση στον μεγάλο απόντα των κοινωνικοπνευματικών δρώντων του τόπου μας, τον αξέχαστο

Παντελή Αργύρη, που ένθερμα με παρότρυνε να εκδώσω το βιβλίο γράφοντας το «κύκνειο άσμα του» με τον τελευταίο πρόλογό του. Είμαι σίγουρος ότι και σ' αυτήν την έκδοση θα ήταν παρών.

ΠΡΟΚΟΠΗΣ Ι. ΠΑΠΑΛΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΓΑΛΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ

Στην περίοδο του μεσοπολέμου γενικεύεται η τάση ανέγερσης σ' όλη την Ελλάδα υπαίθριων γλυπτών ηρώων.

Ήταν η ώρα της γαλήνης από την τρικυμία του πολέμου, η ώρα της περισυλλογής και της θύμησης των αγαπημένων παλικαριών που χάθηκαν για πάντα. Ο τόπος απέδιδε τιμές στις εκατόμβες θυμάτων των προηγηθέντων πολέμων.

Σχετική υπουργική εγκύκλιος παρότρυνε τους δήμους και τις κοινότητες της χώρας να προβούν στις ανάλογες ενέργειες και κυρίως στην ανεύρεση πόρων για τη δαπάνη που απαιτούσε το έργο.

Πάντως είτε λόγω γενικού ευρωπαϊκού ρεύματος είτε για λόγους πατριωτικού στόμφου - είχαμε και τον εορτασμό της εκατονταετηρίδας του Ελληνικού Κράτους (1830-1930), ήταν τέτοια η παραγωγή ηρώων που ο τύπος της εποχής χαρακτηρίζει το γεγονός ως «μνημειομανία» ή «μνημειοεπιδημία». Επόμενο ήταν να επιστρατευθούν για την κατασκευή τους αξιόλογοι και δευτερεύοντες γλύπτες, οπότε είχαμε αντίστοιχη αναλογία ποιότητας. Τα δευτερεύοντα μνημεία υπερτερούν ποσοτικά αφού η ανάθεσή τους γίνεται σε μη επώνυμους καλλιτέχνες, με μόνο κριτήριο επιλογής το χαμηλό κόστος. Έτσι έχουμε συνθέσεις με δραματοποιημένη υπερβολή και αφάνταστη κενότητα. Τα έργα όμως των δημιουργών της γενιάς του '30, όπως των Τόμπρου, Περαντινού, Φεραντίνου, Φαληρέα, Ζογγοπούλου, Λαμέρα κ.ά. είναι δημιουργίες μεγάλης καλλιτεχνικής πνοής.

Παναγιώτης Μολίνος.

Η μνημειοεπιδημία επηρέασε και τη Μυτιλήνη. Αν και υπήρχε αναθηματική στήλη πεσόντων στην πλατεία Ελευθερίας, στο Κιόσκι, οι κατευθύνσεις της εποχής απαιτούσαν νέο μεγαλοπρεπές ηρώο, αντάξιο των θυμάτων αλλά και του μεγαλοϊδεατισμού της άρχουσας τάξης.

Την υλοποίηση της ανέγερσής του ανέλαβε η Γενική Διοίκηση Λέσβου, έχοντας Γενικό Διοικητή τον Ιωάννη Χρυσοβελώνη⁽¹⁾.

Μια εκτενή περιγραφή του πορτραίτου του μας δίνει ο Παναγιώτης Μολίνος,⁽²⁾ από τους πρώτους Λέσβιους διανοούμενους που αναφέρεται στην ιστορία του Ηρώου της Μυτιλήνης, στο «Λεσβιακόν Ημερολόγιον» 1954 του Π. Ι. Σαμάρα, σελ. 109-113.

(1) Ο Ι. Χρυσοβελώνης ανέλαβε Γεν. Διοικητής της Λέσβου στις 11/9/1918.

(2) Ο Π. Μολίνος γεννήθηκε στη Μυτιλήνη το 1895. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές του συνέχισε στην Εμπορική Σχολή Μπάξερ της Σμύρνης. Διακριτικός και αθόρυβος, χαριτολόγος και μειλίχιος, εκλεκτός και καλαισθητός, με άφογη και κομψή εμφάνιση. Συνεργάστηκε σε εφημερίδες και περιοδικά, δημοσιεύοντας εργασίες όπως «Ένας αρραβώνας του 1834» κ.ά. Ήταν ένας από τους πιο σημαντικούς συλλέκτες ιστορικών βιβλίων, παλαιών εγγράφων, φωτογραφιών της Μυτιλήνης, αξιόλογων χειμάλων, όπως το σπαθί του Κουλαξίζ κ.ά. Υπήρξε μέλος του Δ.Σ της Εταιρείας Λεσβιακών Μελετών. Πέθανε το 1957.

«Καλοκάγαθος και πολύπειρος γεροντάκος από το Βόλο, ο Ι. Χρυσοβελώνης, φρικτά άσχημος, κοντός, ραχιτικός, πολύ μύωπας και λίγο κουφός, πλούσιος από αρχοντική οικογένεια, σπουδαίος νομομαθής και τιμιότατος άνθρωπος. Απερίσπαστο πνεύμα από τους περιορισμούς της ανάγκης του κόμματος ή του χρήματος, εχάρισε στο Νησί μας μία υποδειγματική Διοίκηση. Με 3 λεπτά πρόσθετου φόρου που επέβαλε σε κάθε οκά εισαγόμενου εμπορεύματος, εδημιούργησε ένα υγιέστατο ταμείο, από το οποίο πληρώνε τη σύνταξη των θυμάτων πολέμου μέχρις ότου χορηγηθεί σύνταξις από το κράτος, προίκιζε τις αδελφές των κλπ. Και όταν αυτά όλα τ' ανέλαβε το κράτος, ένα μέρος του αποθεματικού το διέθεσε για να ιδρυθεί το Σανατόριον Αγιάσου και το υπόλοιπο το εκράτησε σε ιδιαίτερο λογαριασμό, ανεγέρσεως Ηρώου Μυτιλήνης».

Το Φλεβάρη του 1919 αρχίζει ο μαραθώνιος των συμβουλίων και ενεργειών για την ανέγερση του παλλεοβιακού Ηρώου και αποστέλλεται σχετική εγκύκλιος σε Δήμους, Κοινότητες και Σωματεία της Λέσβου.

Απόσπασμα της εγκυκλίου δημοσιεύεται στην εφημερίδα «ΣΑΛΠΙΓΞ»⁽³⁾ και ολόκληρη στην εφημερίδα «ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΛΟΓΟΣ»:⁽⁴⁾

«Η Γενική Διοίκησις Λέσβου. Προς άπασας τας υφ' υμάς Δημοτικάς και Κοινοτικάς Αρχάς της νήσου Λέσβου.

Εν Μυτιλήνη τη 1 Φεβρουαρίου 1919.

Δεν λανθάνει νομιζομεν ουδενός το έργον της περιθάλψεως των τραυματιών και των οικογενειών των πεσόντων επί του πεδίου της τιμής, μαχητών Λεσβίων και προσφύγων. Η οφειλόμενη εν τούτοις υπό της πολιτείας και της κοινωνίας ευγνωμοσύνη προς τους προμάχους της ελευθερίας και εκδικητάς των Εθνικών μας δικαίων ήρωας τούτους, είναι τοσούτον μεγάλη και τοσούτου ύψους ώστε η παρεχόμενη σήμερον εν τω μέτρω των δυνάμεων αυτού περιθάλψις εις τας απορφανισθείσας αυτών οικογενείας να μη αποτελή ασήμαντον αυτής μέρος και ελάχιστον δείγμα του θαυμασμού και της τιμής ων εισίν άξιοι οι Μεγάλοι και ηρωϊκοί ούτοι νεκροί.

Δια τούτο ομού μετά του περί ημάς Δ. Συμβουλίου ενεκρίναμεν και απεφασίσαμεν, ίνα προς συμπλήρωσιν των λαμβανομένων μέτρων το όλον έργον επιστεγάση Μνημείον ανάλογον προς τιμήν του εθνοσωτήρος Στρατού της Εθνικής Αμύνης, την πρωτοπορείαν του οποίου απετέλεσαν οι Λέσβιοι πολεμισταί μετά των αδελφών εν Λέσβω προσφύγων, γενόμενοι πρώτοι ούτοι οι κήρυκες της φωνής του Μεγάλου ημών Αρχηγού και δημιουργοί της μεγαλυνθείσης πατριδος.

Το μνημείον τούτο εγειρόμενον επί του μικρού παραλιακού φρουρίου του επί της δεξιάς πλευράς της εισόδου του λιμένος, ως υπέδειξεν και ξεπερόνησεν ειδικόν σχέδιον ο επί τούτω μετακληθείς εξ Αθηνών καλλιτέχνης κ. Ζευγώλης, θ' αποτελεσθή εκ της βάσεως και ενός πελωρίου αγάλματος εικονίζοντος την θεάν Ελευθερίαν, ήτις αναλαμβάνουσα και πάλιν εις την ανατεταμένην δεξιάν της τον πάλαι ποτέ φωτοβόλον πυρσόν της θα καταστήση το κενοτάφιον τούτο των ηρώων μας φάρον υπερύψηλον, ηλεκτροφώτιστον και τηλαυγή, ορατόν και εκ της αντίπερας μαρτυρικής και αι-

(3) «ΣΑΛΠΙΓΞ» 14/2/1919

(4) «ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΛΟΓΟΣ» 15/2/1919

ματοβρέκτου Μικράς Ασίας και καλούντα τους Πανέλληνας εις προσκύνημα των περιϊπτομένων σκιών εκείνων, οίτινες δια του παραδείγματος των διδάσκουσι και εις ημάς και εις τους επιγιγνομένους ότι η ελευθερία μόνον δια θυσιών και αυταπαρνήσεως κτάται και δια θυσιών πάλιν συντηρείται και διαιωνίζεται προς πραγμάτωσιν της αληθούς εν τω κόσμω τούτω ευτυχίας, ήτις συνίσταται εις την βασιλείαν της χριστιανικής αγάπης και αλληλεγγύης.

Το εσωτερικόν της βάσεως του Μνημείου θ'αποτελεσθή εκ Στοάς εις τας πλευράς της οποίας θέλουσι προσαρμοσθή καλλιτεχνικαί μαρμάρινοι πλάκες, εφών θ'αναγράφωσιν κατά περιφέρειας τα ονόματα των πεσόντων, ήτοι ειδική πλάξ δι' έκαστον Δήμον και δι' έκαστην Κοινότητα.

Δι' αναγλύφων δε προσθέτων και εγχρώμων τοιχογραφιών θέλουσιν απεικονισθή διάφοροι ηρωϊκαί πράξεις σχετικαί με τα Λεσβιακά κατορθώματα.

Εν γένει το όλον έργον ύψους 25 μέτρων ως απεικονίσθη υπό του καλλιτέχνου εν τω σχεδίω και ως εκ της περιβλέπτου θέσεως εις ην θέλει τοποθετηθή επιδεικτικώτατα προβάλλον και μακρόθεν έτι παντί τω εισπλέοντι ή διερχομένω του λιμένος, θέλει αποτελέση τω όντι Μνημείον επιβλητικόν και έξοχον καλλιτέχνημα δι' όλην την Ελλάδα, τιμήν δε και δόξαν δια την Λέσβον, ήτις προώρισται διακαίως εν τη νέα του Έθνους σταδιοδρομία να καταβάλη την εμπρέπουσαν θέσιν του εκπολιτιστικού και εμπορικού παράγοντος εν τω Αιγαίω.

Αλλά το έργον απαιτεί δαπάνην ου σμικράν. Εις 200.000 περίπου δραχμάς θέλει ανέλθη η ολική αυτού αξία. Αδύνατος δ' η περισυλλογή και εξασφάλις του ποσού τούτου άνευ της γενικής πασών των κοινοτήτων της Νήσου συμμετοχής εις τους εράνους και χωρίς να κατανοηθή παρ' όλων ότι συνεισφέροντες εις το έργον, αποτίομεν επιβεβλημένον ελάχιστον φόρον ευγνωμοσύνης, εις εκείνους οίτινες έσπευσαν δια του τιμίου αίματος των να σώσωσι την ελευθερίαν ημών και να εξασφαλίσωσιν ημίν τον πλούτον και την ευημερίαν εις το μέλλον.

Προέβημεν όθεν εις την έκδοσιν της παρούσης εγκυκλίου προς τον σκοπόν του να υποδείξωμεν εις έκαστον Δήμον και εις έκαστην Κοινότητα, ακόμη δε και εις έκαστον Λέσβιον την υποχρέωσιν της συνεισφοράς και συνδρομής αυτών εις το έργον και παρακαλούμεν όπως άμα τη λήψει της παρούσης, αφ' ενός μεν οι Δήμοι και κοινότητες αναγράψωσιν εν τω προϋπολογισμώ αυτών του τρέχοντος έτους κονδύλιον ειδικόν εισφοράς, οι δε κ.κ. Δήμαρχοι και πρόεδροι των κοινοτήτων καταρτίσωσιν επιτροπάς εξ ευύποληπτων και εξεχόντων πολιτών υπό την προεδρίαν αυτών προς συλλογήν ιδιωτικών εράνων, αναφέροντες ημίν την σύστασιν των τοιούτων Επιτροπών ως και τας αναγραφείσας εν τω προϋπολογισμώ εισφοράς των.

Αι ούτω καταρτιζόμεναι Επιτροπαί θέλουσι συνεννοείσθαι μετά της Γ. Διοικήσεως και απ'ευθείας προς ταύτην θ' αποστέλλωσι το προϊόν των εισπράξεων των, οι δε Δήμοι και κοινότητες τας αναγραφησομένας εν τοις προϋπολογισμοίς αυτών πιστώσεις.

Παρακαλούμεν ν' αναγνωσθή η παρούσα επ' Εκκλησίας τρεις κατ' επανάληψιν φορές.

Ο Γεν. Διοικητής Λέσβου
Ι. Χρυσοβελώνης.»

Για την υλοποίηση ωστόσο αυτού του μεγαλεπίβολου σχεδίου θα χυθεί πολύ μελάνι στον ημερήσιο τύπο. Οι ατέρμονες συνεδριάσεις για το Μνημείο έχουν μόνιμο χώρο στις σελίδες των λεσβιακών εντύπων και τελικά τίποτε δεν εφαρμόζεται από τα προαγγελθέντα της εγκυκλίου.

Το λογότυπο της εφημερίδας «ΣΑΛΠΙΓΞ».

Με ευμενή σχόλια καλύπτουν την κίνηση της Γενικής Διοίκησης για το παλλεσβιακό Ηρώο και οι δύο ημερήσιες εφημερίδες της Λέσβου. Μεταξύ των άλλων ο «ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΛΟΓΟΣ» της 14/2/1919 γράφει : «Τις θα υστερήση να δώση τον οβολόν του προς ένα τόσον άγιον σκοπόν, υπέρ της ιεράς μνήμης εκείνων, οι οποίοι έσωσαν και εμεγάλυναν την φιλάτην πατρίδα;

Έχομεν την πεποίθησιν ότι γενναίοι παλλεσβιακοί έρανοι θα καλύψωσιν εν βραχεί χρόνω την απαιτουμένην δαπάνην, η οποία είναι ανάλογος προς την μεγαλοπρέπειαν του ανεγερθησομένου μνημείου».

Το λογότυπο της εφημερίδας «ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΛΟΓΟΣ».

συνεισφέρει. Ας γίνει κοινή η συνεισφορά διότι κοινή είναι η προς τους υπέρ ελευθερίας πεσόντας τιμή και κοινή η δόξα».

Στις επανειλημμένες υπενθυμίσεις της Γεν. Διοίκησης προς τους Δήμους και τις Κοινότητες «όπως αποστέλλωσιν αυτή τα εκ του προϋπολογισμού αυτών κονδύλια υπέρ του Ηρώου, ίνα κατατεθώσιν εις την οικείαν τράπεζαν» ανταποκρίθηκαν πολλοί παραλήπτες της σχετικής εγκυκλίου.

Ενδεικτικά αναγράφονται προσφορές στον ημερήσιο τύπο⁽⁵⁾

(5) α. Η διαχειριστική επιτροπή του εν Μηθύμνη δημοσίου κτήματος Νομάν Αγά 1000 δρχ.

«ΣΑΛΠΙΓΞ» 28/9/1919.

β. Κοινότητα Λουτρών 208 δρχ, «ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΛΟΓΟΣ» 19/7/1919.

γ. Κοινότητα Κάπης 40 δρχ, «ΣΑΛΠΙΓΞ» 9/1/1920.

δ. Κοινότητα Μεσαργίου 200 δρχ, «ΣΑΛΠΙΞ» 6/2/1920.

Άξιο αναφοράς είναι και το ότι ο πατριωτικός πόθος για το Ηρώο στην πρωτεύουσα του νησιού και ο ενθουσιασμός που επικρατούσε οδήγησε το Συνεταιρισμό των Δημοσίων υπαλλήλων να αλλάξει απόφαση και να διαθέσει τα κέρδη που προέκυψαν (1135,85δρχ) από ερασιτεχνική θεατρική παράσταση, αντί της ανέγερσης ανδριάντα του πρωθυπουργού Ελευθερίου Βενιζέλου, υπέρ του παλλεσβιακού Ηρώου.

Εν τω μεταξύ, για να έχουν περισσότερο βάρος οι συνεδριάσεις που καθώς έδειχναν θα εμάκρυναν, συνεστήθει «Επιτροπή ανέγερσης Ηρώου» υπό την προεδρία του Γεν. Διοικητή. Η επίσημη πλέον Επιτροπή άρχισε τις συνεδριάσεις στις 10/3/1920.

Ο Ι. Χρυσοβελώνης, άνθρωπος με ευρείες και σύγχρονες αντιλήψεις, θέλησε να συνδέσει αυτό το μεγάλο έργο με ένα επιφανές όνομα από το χώρο της αρχιτεκτονικής. Γνωστός και ειδικός για τα μνημεία και κτίρια των κλασικών ρυθμών στην Αθήνα τότε, ήταν ο αρχιτέκτονας Ερνέστος Τσίλλερ.⁽⁶⁾

Έτσι λοιπόν του έγραψε και ο Τσίλλερ δέχτηκε την ανάληψη του έργου.

Σε έκτακτη συνεδρίαση της «Επιτροπής ανέγερσης του Ηρώου» μαζί με το Δημοτικό Συμβούλιο Μυτιλήνης που έγινε στις 16/6/1920, αποφασίστηκε και τυπικά «όπως η εκτέλεσις της ανέγερσης ανατεθή εις τον αρχιτέκτονα κ. Τσίλλερ».

Ωστόσο είχε προηγηθεί, όπως προκύπτει από την εγκύκλιο της 1/2/1920, συμφωνητικό με γνωστό Αθηναίο γλύπτη, το Γρηγόριο Ζευγώλη⁽⁷⁾ για την κατασκευή του προπλάσματος του αγάλματος της θεάς Ελευθερίας, ενώ ο συμπατριώτης μας

(6) Ο Τσίλλερ (Ziller) Ερνστ, γεννήθηκε το 1837 στο Oberiosnitz της Σαξωνίας και σπούδασε στη Βασιλική Αρχιτεκτονική Σχολή της Δρέσδης. Γνώρισε το διάσημο Δανό αρχιτέκτονα Θεόφιλο Χάνσεν που τον προσέλαβε ως σχεδιαστή. Το 1861 ο Τσίλλερ ήλθε οριστικά στην Αθήνα με τον Χάνσεν, αναλαμβάνοντας - ως απόλυτος πληρεξούσιος - την ανέγερση της Ακαδημίας και της Εθνικής Βιβλιοθήκης. Έγινε Έλληνας υπήκοος, παντρεύτηκε Ελληνίδα και έζησε στην Αθήνα κοντά εξήντα χρόνια, ως το θάνατό του το 1923. Ήταν δημιουργός των σημαντικότερων δημοσίων και ιδιωτικών κτιρίων της περιόδου του Βασιλιά Γεωργίου Α΄ στην Αθήνα και σε άλλα αστικά κέντρα της Ελλάδας.

Παράλληλα ασχολήθηκε με αρχαιολογικές έρευνες (Ακρόπολη, Θέατρο Διονύσου, Ολυμπία κ.α.) και με τη συγγραφή αρχαιολογικών μελετών. Βαθύς γνώστης των ελληνορωμαϊκών ρυθμών, της αναγεννησιακής μορφολογίας και των συγχρόνων του ευρωπαϊκών αισθητικών ρευμάτων, ο Τσίλλερ απέδωσε στο έργο του ένα διακριτικό εκλεκτικισμό, με κυρίαρχο το «κλασικό» ύφος.

(7) Ο Ζευγώλης Γρηγόριος γεννήθηκε στην Αθήνα το 1886. Σπούδασε στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών και στην Ecole Superieure des Beaux Arts του Παρισιού. Ήταν εκπρόσωπος της ροντενικής γλυπτικής. Τα έργα του τα χαρακτηρίζει ο συμβολιστικός ρεαλισμός και η δραματοποιημένη έκφραση.

Συμμετείχε σε ατομικές και ομαδικές εκθέσεις. Έργα του ήταν : Ηρώα Κερατέας 1916, Γιαννιτών 1925, Νεάπολης Κρήτης, Νάξου, προτομή Νικηταρά 1937,

Η ΤΑΝ Η ΕΠΙ ΤΑΣ (τεράστιο σύμπλεγμα γυμνών) κ.α.

Πέθανε το 1950.

Ο Γερμανός αρχιτέκτονας Ερνστ Τσίλλερ.

Ο γλύπτης Γρηγόριος Ζευγώλης.

ζωγράφος, Γεώργιος Ιακωβίδης⁽⁸⁾ θα φιλοτεχνούσε το πρόσωπο, και η χύτευση του αγάλματος θα γινόταν στη Γερμανία.

Ο Π. Μολίνος στο «ιστορικό» για το Ηρώο, γράφει : «Ήλθεν εδώ, ο σεβάσμιος και αγαθός αυτός Γερμανός που η ψυχή του είχε γίνη πια Ελληνική και αφού εμελέτησε τις διάφορες τοποθεσίες που του έδειξαν κατέληξε στο να διαλέξη το «Καστράκι». Και έκανε, πραγματικά ένα ωραίο σχέδιο, που ίσως να βρούμε ίσως και νάχη χαθή από τις μεταφορές των Αρχείων της Νομαρχίας».

Πάντως τέτοια επίσκεψη στον τύπο της εποχής δεν αναφέρεται. Ήταν και τα 83 χρόνια που βάραιναν τον Τσίλλερ, καθώς και τα δύσκολα συγκοινωνιακά μέσα της εποχής που μάλλον θα τον απέτρεπαν από αυτήν την ταλαιπωρία. Σίγουρα όμως το συμφωνητικό υπογράφηκε στις 23/7/1920 από τον αντιπρόσωπο του κυρίου αναδόχου, τον αρχιτέκτονα και γαμβρό του Δήμα.

(8) Ο Γεώργιος Ιακωβίδης γεννήθηκε το 1853 στα Χύδρα Λέσβου. Λόγω του μεγάλου ενδιαφέροντός του για την τέχνη οι γονείς του τον στέλνουν στην Αθήνα για να σπουδάσει.

Κατά τη διάρκεια των ετών 1870-1877 παρακολουθεί μαθήματα στο Σχολείο των Τεχνών, όπως λεγόταν τότε η Σχολή Καλών Τεχνών, έχοντας δασκάλους του τους Λύτρα και Δρόση.

Από το 1877 έως το 1883 θα συνεχίσει τις σπουδές του με κρατική υποτροφία στο Μόναχο παίρνοντας διάφορα βραβεία.

Το 1900 η ελληνική κυβέρνηση τον καλεί να αναλάβει την οργάνωση της Εθνικής Πινακοθήκης. Το 1904 διορίζεται καθηγητής στην έδρα της Ελαιογραφίας στην Σχολή Καλών Τεχνών του Πολυτεχνείου, ενώ το 1910 αναλαμβάνει τη διεύθυνση της Σχολής. Το 1926 εκλέγεται ακαδημαϊκός. Πέθανε στην Αθήνα το 1932.

Να πως περιγράφει τον Γ. Ιακωβίδη ο καθηγητής Ιστορίας της Τέχνης Χρυσάνθος Χρήστου.

«Από τους πιο σημαντικούς Έλληνες ζωγράφους του 19ου αιώνα ο Γ. Ιακωβίδης μαζί με τους Λύτρα, Βολανάκη και Γύζη, έπαιξε σημαντικό ρόλο για την επιβολή του ακαδημαϊκού κλίματος της Σχολής του Μονάχου. Χωρίς να έχει τη λεπτότητα του Λύτρα, τη μορφολογική φαντασία του Γύζη και τον δυναμισμό του Βολανάκη ο Ιακωβίδης, παρά την επιμονή του στο πνεύμα της Σχολής του Μονάχου, διακρίθηκε και για τις καθαρά προσωπικές αναζητήσεις του.

Ενδιαφέρεται για τη σύλληψη της οπτικής πραγματικότητας και συνδυάζει με εξαιρετικό τρόπο τη σχεδιαστική οξύτητα με την πλαστική σαφήνεια, τη συνθετική πληρότητα με τη χρωματική εναισθησία, και τη δύναμη της παρατήρησης με τον πλούτο της διατύπωσης. Είναι ακόμη ο μεγαλύτερος ζωγράφος παιδιών στην ελληνική ζωγραφική και στις εικόνες της παιδικής ζωής ακριβώς είναι που δίνει τις πιο ολοκληρωμένες του διατυπώσεις. Γιατί στα έργα της κατηγορίας αυτής δεν περιορίζεται να δίνει μόνο τα εξωτερικά στοιχεία, κατορθώνει να προχωρεί πέρα απ' αυτά και να μεταφέρει στον θεατή και το εσωτερικό περιεχόμενο των σκηνών που ζωγραφίζει. Αν και ο Ιακωβίδης γνωρίζει τις νεώτερες αναζητήσεις και ιδιαίτερα τα χαρακτηριστικά του εμπρεσιονισμού, δεν απομακρύνεται ουσιαστικά από τους παραδοσιακούς τύπους του ακαδημαϊκού ρεαλισμού. Μ' όλες τις ανισότητες του, τις αδυναμίες και τους δισταγμούς να προχωρήσει σε πειραματισμούς και ριζοσπαστικές λύσεις, η καλή τεχνική προπαίδεια και η σωστή χρησιμοποίηση των παραδοσιακών τύπων δεν έμεινε χωρίς επίδραση στην ανάπτυξη της ελληνικής ζωγραφικής».

**Ο ζωγράφος
Γεώργιος Ιακωβίδης.**

Να πάμε όμως ξανά στον Π. Μολίνο, την κύρια πηγή πληροφόρησης της εν λόγω πραγματείας, ο οποίος επιχειρεί μία περιγραφή του σχεδίου που εκπόνησε ο Τσίλλερ: «Χωρίς να αλλοιώσει την αρχική μορφή και το ρυθμό του ενετικού αυτού προμαχώνα, προσέθεσε μονάχα εσωτερικά έναν τοίχο σε κάθε παράθυρό του (χωρίς να χαλάσει την εξωτερική όψη) και τον εσκέπασε με μίαν ελαφρώς θολωτή στέγη, όπως των τουρκικών λουτρών. Εις το κέντρον εσωτερικά μία στερεά θεμελιωμένη λιθόκτιστη κολώνα, υπεβάσταζε το θόλο εξέιχε απ' αυτόν και γινότανε συγχρόνως και βάση του αγάλματος που θα στηνότανε επάνω. Το όλον εσωτερικόν, σε κανονικές αποστάσεις, ήταν ντυμένο με πλάκες μαύρου μαρμάρου, η κάθε μια ανήκε και σ' ένα χωριό του Νησιού, που είχε θύματα των πολέμων, και των οποίων τα ονόματα θα ήταν σκαλισμένα με χρυσά γράμματα. Με ανάλογες παραστάσεις θα ήταν ζωγραφισμένη η οροφή και τα άλλα διάφορα μέρη, την δε εσωτερική κολώνα την έζωνε ένας σιδερένιος τρίπους δελφικού τύπου. Εκεί μέσα στη σάλα αυτή, θα μπορούσαν να αποτεθούν και ό,τι αντικείμενα ιστορικά της πολεμικής δράσεως του Νησιού. Για να μη κανείς από το δρόμο, στο Ηρώον αυτό, έπρεπε να περάσει μίαν μικρή λίθινη γέφυρα χτισμένη πάνω σε μίαν καμάρα, το εσωτερικό της οποίας το εκοσμούσαν κανόνια μπρούτζινα της εποχής των Γατελούζων και των Τούρκων, καθώς και μεγάλες σφαίρες κανονιών πέτρινες και σιδερένιες.

Επάνω στη στέγη, όπως είπαμε προηγουμένως, θα στηνότανε η θεά Ελευθερία κρατώντας τον πυρσό και το όλον θα συμβόλιζε την έννοιαν της Ελευθερίας που ξεπετιέται μ' έναν παλμό, μέσα από το κάστρο, το σύμβολο της κατακτητικής εποχής».

Δυστυχώς για το νησί μας τούτο το υπέροχο σχέδιο του μεγάλου αρχιτέκτονα δεν εφαρμόστηκε ποτέ. Κρίμα γιατί ένα πραγματικό κόσμημα θα λάμπρυνε τη Μυτιλήνη και θα προσέδινε το ενδιαφέρον κάθε φιλότεχνου επισκέπτη. Αλλά και τα σχέδιά του που θα μας έδιναν μια σαφή εικόνα χάθηκαν, όπως χάθηκαν τόσα άλλα έγγραφα.

Από πληροφορίες που έχω τον κύριο όγκο των πρωτότυπων σχεδίων που είχε εκπονήσει ο Γερμανός αρχιτέκτονας, τα δώρησε η κόρη του Δήμα-Τσίλλερ, μετά το θάνατό του, στην Εθνική Πινακοθήκη Αθηνών. Αυτό επιβεβαιώνεται και από το άρθρο της Επιμελήτριας της Εθνικής Πινακοθήκης κ. Έφης Αγαθονίκου, με τίτλο «Σχέδια Ελλήνων Καλλιτεχνών» στο Αφιέρωμα της «Καθημερινής» για τα 100 χρόνια από την ίδρυσή της.

Γράφει λοιπόν στη σελ. 19: «η αρχιτεκτονική εκπροσωπείται από το αρχείο 430 μελετών για κτίρια, μνημεία, διαμορφώσεις εξωτερικών χώρων, έπιπλα κ.ά. Ερνέστου Τσίλλερ, του Γερμανού αρχιτέκτονα που έζησε 63 χρόνια στην Ελλάδα και θεωρείται ο πιο χαρακτηριστικός εκπρόσωπος του Ελληνικού κλασικισμού». (Καθημερινή - Επτά ημέρες, 26/11/2000).

Ενανειλλημένα με επιστολές μου προς την Δ/ντρια της Εθνικής Πινακοθήκης, κ. Μαρίνα Λαμπράκη - Πλάκα ζητούσα να με ενημερώσει αν υπάρχουν τα σχέδια του Τσίλλερ που αφορούσαν το μνημείο μας στο συγκεκριμένο ίδρυμα. Όμως φαίνεται ότι η λεσβιακή παροιμία «Μες σι τούτου του ντουμάν(ι) ανιγνώνιτι φιρμάν(ι)» εδώ έχει πλήρη εφαρμογή. Τέλος πάντων.

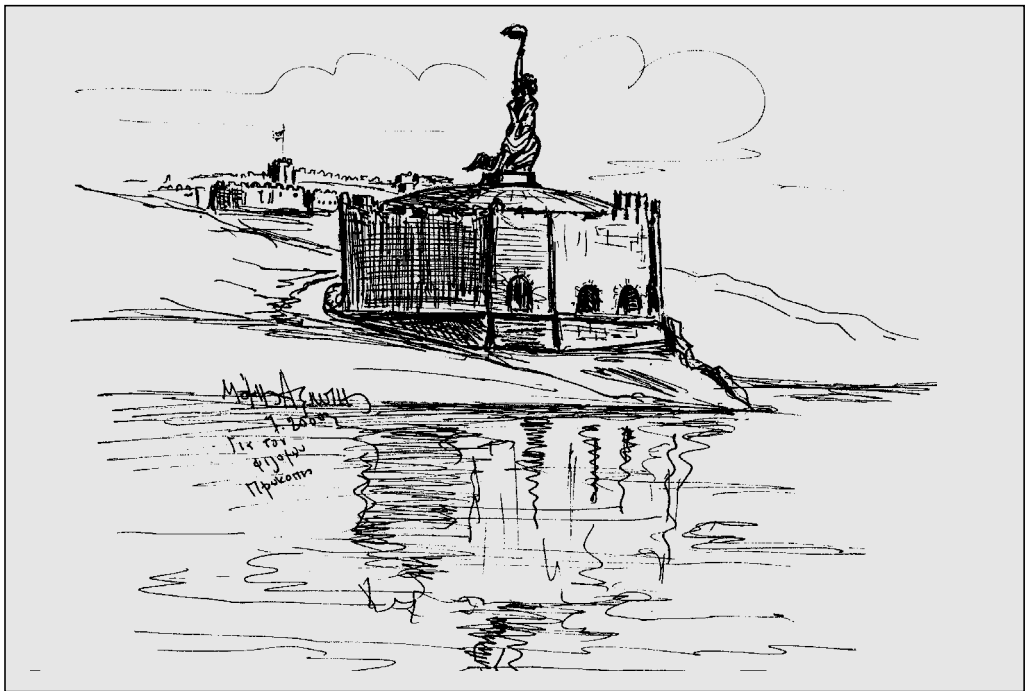
Ένα μήνα μετά την υπογραφή του συμφωνητικού για τη μελέτη του χώρου ανέγερσης του Ηρώου, άρχισαν οι ετοιμασίες για την τοποθέτηση του θεμελίου λίθου. Δημοσίευμα του τοπικού τύπου μας πληροφορεί ότι στις 26/8/1920 και 6:30 το απόγευμα «θα τεθή ο θεμέλιος λίθος του Ηρώου, υπό του γηραιού και παλαιμάχου αρχιτέκτονος κ. Τσίλλερ». Ήταν η μόνη φορά που επισκέφτηκε το νησί για το συγκεκριμένο λόγο.

Στην τελετή τοποθέτησης παρόντες ήταν ο Γενικός Διοικητής Λέσβου Ι. Χρυσοβελώνης, ο Γενικός Γραμματέας της Γεν. Διοίκησης Γ. Γεωργιάδης, ο Νομάρχης Φιλίππιδης, ο Ανώτερος Διοικητής της Χωροφυλακής Νήσων Αιγαίου αντισυνταγματάρχης Θ. Τοσίμπελης, ο Δήμαρχος Ν. Νιάνιας με ορισμένα μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου και ο Ταγματάρχης Χωροφυλακής Πουλόπουλος.

Αξιοσημείωτο είναι ότι απεσταλμένοι των εφημερίδων «Σάλπιγξ» και «Ελεύθερος Λόγος» κάνουν λόγο για πενιχρή παρουσία του κόσμου.

Τον αγιασμό ετέλεσε ο ιερέας της Μητροπόλεως παπα-Παναγιώτης Δαραζίκης.⁽⁹⁾

Στη συνέχεια ο Γεν. Διοικητής τοποθέτησε το θεμέλιο λίθο στην μπροστινή όψη του γραφικού φρουρίου (Καστράκι) τόνισε δε με λίγα λόγια τη σημασία του ανεγερθησομένου μνημείου και την οφειλόμενη «τιμή και δόξα εις τους πεσόντας».

Ελεύθερη απόδοση του σχεδίου του Ερνστ Τσίλλερ από το Μάχη Αξιώτη.

(9) Υπήρξε στους Ιερούς Ναούς Ζωοδόχου Πηγής Μυτιλήνης, Αγίου Γεωργίου Πολιχνίτου και Μητροπολιτικό Ναό Αγίου Αθανασίου (1916-1929). «Ποιμήν» 2-2000, τεύχος 2.

Ακολούθως το λόγο πήρε εκ μέρους του Τσίλλερ ο γαμπρός του Δήμας, που είπε το εξής:

«Κύριε Διοικητά, Κυρίες-Κύριοι, ο κ. Τσίλλερ με εξουσιοδότησε να εκφράσω κατά την επίσημον ταύτην στιγμήν τας θεράς του ευχαριστίας δια την τιμήν του να εμπιστευθή εις αυτόν η ωραία σας Νήσος την ευθύνην της διαιωνίσεως της μνήμης των υπέρ ελευθερίας αγώνων των ηρωικών αυτής τέκνων, καθώς και την ευγνωμοσύνην του προς τας αρχάς και ιδίως προς τον κ. Γ. Διοικητήν δια την εξαιρετικήν ευγένειαν και προθυμίαν, με την οποίαν τον εσυνήθισαν και θα τον βοηθήσουν να φέροι εις πέρας το έργον.

Οι στίχοι του ποιητού κατά τους οποίους η ελευθερία ανδρειωμένη βγήκε «απ' τα κόκαλα των Ελλήνων τα ιερά» φαίνεται να βρίσκουν εις το μνημείον τούτο το φυσικόν των συμβολισμών, διότι κι εδώ η ίδια ελευθερία, το ίδιον αιώνιο σύμβολο, στεφανωμένο με την αμάραντη δάφνη των ιερωτέρων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στήνεται υπερήφανη στο φρούριο αυτό, φρούριο - δουλείας, φρούριο χαλκείο παντοειδών δεσμών, ωσάν ένας άλλος Δαυΐδ που πατά στο στήθος του Γολιάθ.

Είναι δε εξαιρετικά ευτυχής η ιδέα, απ' εκεί που πρώτα επήγασε κάθε σκοτεινή και ανελεύθερη σκέψη να εκπέμπη τώρα λαμπρό το συμβολικό της φως η ελευθερία, κι απ' το κτίριο αυτό που εκτίσθηκε με δάκρυα και με αίμα ελευθέρων δούλων, θα ξεφυτρώση το ηρώο που θα ιστορή τα άθλα και την αυτοθυσία και το αίμα που εχύθηκε απ' τα παιδιά εκείνων που το έκτισαν για να αντριάψη το ίδιο ιδανικό, ο ίδιος πόθος, η ελευθερία.

Η ελευθερία είναι ιδιότης του θεού και όπως έλεγεν ο Απ. Παύλος στους Αθηναίους «ουκ εν χειροποιήτοις ναιίς κατοικεί» έχη για βωμό της τις καρδιές των πανελλήνων και ναούς, όλες τις κοιλάδες και τα βουνά της μεγάλης και αιωνίας πατρίδος, που εβάφησαν με αίμα αναρίθμητων ηρώων και μαρτύρων και το αίμα αυτό, σαν τα δόντια του μυθολογικού δράκοντα που όπου εσπέρνοντο φυτρώναν στρατιαί πάνοπλοι, όπου έπεσαν έκαμε ν' αναπηδήσουν και στρατιαί ελευθερωτών.

Αλλά «το μεν πνεύμα πρόθυμον η δε σαρξ ασθενής» έρχονται στιγμές πονηρές στην συνείδηση των ατόμων και των εθνών, που δεν κυριαρχή πάντοτε η αίσθησις του πρόποντος, που σκεπάζεται από στάχτη το ιερό πυρ που καίει μέσα μας, έρχονται στιγμές που και οι πιο δυνατοί και οι πιο ηθικοί αισθάνονται την ανάγκη να πουν το «ει δυνατόν απελθέτω απ'εμού το ποτήριον τούτο» σε τέτοιες στιγμές, όταν η επιθυμία του να κάνη το σωστό έστω κι' αν δεν το διακρίνη ποιο είναι επικρατεί και δαμάζει τα ταπεινά και ανάξια αισθήματα, εμφανίζεται πάντα στα άτομα και στα έθνη ένας άγγελος - ένα μήνυμα απ' την άπειρη ηρεμία και αγάπη - για να τους βοηθά και να τους παρηγορή στον αγώνα.

Το Ελληνικό Έθνος βρέθηκε πολλές φορές κατά την τρικυμισμένη και ένδοξη ιστορία του σε τέτοιες στιγμές και πάντα, αναλόγως προς την επιμονή του στο σωστό, δέχθηκε και τον σωτήρα άγγελον που φαίνονταν σαν να αναδύθηκε απ' τα έγκατα της δικής του σκέψεως και της δικής του αγωνίας.

Ποτέ όμως δεν βρέθηκε σε χαλεπότερο αγώνα και ποτέ δεν απαιτήθηκε απ' το έθνος μεγαλύτερη πίστις και περισσότερη θυσία του ψεύτικου εγώ του απ' την δεκα-

ετή περίπου περίοδο που διανύουμε. Γι' αυτό κι' ο άγγελος σωτήρ αυτή την φορά ήταν ο πιο μεγάλος της ιστορίας μας. Ποτέ χέρια δυνατώτερα και ευστροφώτερα δεν κράτησαν το πηδάλιο του εθνικού μας σκάφους.

Ποτέ σκέψις και νους και καρδιά δεν φλογίσθηκαν με περισσότερη πίστι για τα πεπρωμένα της φυλής. Θα ήθελα αυτή τη στιγμή να προτείνω όπως, στο Ηρώο αυτό και σ' όλα τα Ελληνικά Ηρώα που θα γίνουν να κρατηθή μια περιφανής θέσις για να χαραχθή το όνομα του ήρωος Κρητός του Δημιουργού της Μεγάλης Ελλάδος, αλλά με κρατεί απ' αυτή την πρότασι η βεβαιότης πως δεν θα περάση πολύς καιρός και το όνομα αυτό θάχη χαραχθή με πύρινα γράμματα αγάπης και ευγνωμοσύνης μεσ' τα άδυστα της καρδιάς του κάθε Έλληνας, και θα μεταμοσχευεται από γεννεάς εις γεννεάν ως ηρωϊκό σάλπισμα πίστεως και θάρρους εις αιώνα αιώνος.

Στο ελληνικό πάνθεον έχουν χαραχθή ονόματα αντάξια του Ελευθερίου Βενιζέλου, αλλά ανώτερα κανένα.

Όταν λοιπόν τέτοιες στιγμές καμιά φορά πλακώνουν την καρδιά καθενός ως συμβολίζη η νεαρά και σφύζουσα και ευγενική Ελευθερία που σε λίγο θα τανύη προς τα ύψη τον φωτοβόλο πυρσόν της, τον σωτήρα άγγελον που έρχεται σε κάθε τέτοια στιγμή κρίσεως τόσο στα άτομα όσο και στα έθνη, ως χρησιμεύη ο συμβολικός της πυρσός ως αναρρίπισμα της ιερής φλόγας που ο καθένας μας τρέφει στα τρισβαθα της καρδιάς του και όσο κι' αν φυσομανούν οι βοργιάδες, όσο κι' αν αναμοχλεύονται τα ωκεάνια βάθη, όσο κι' αν μαίνεται η λέλαψ ποτέ δεν σβήνη τελειωτικά.

Η παρουσία εδώ του κ. Τσίλλερ με κάνει χωρίς να θέλω να παραλληλήσω αυτή τη στιγμή την ανατολήν ενός καλλιτεχνικού σταδίου με την Σιναία Ακαδημία προς την δύσιν ή σχεδόν την δύσι του καρποφόρου αυτού σταδίου, με το Ηρώον Μυτιλήνης και άθελα η σκέψι αυτή μου γεννά το μικτό συναίσθημα της συγκρατημένης μελαγχολίας και της βουβής εκστάσεως που γεννά το ηλιοβασίλεμα μιας λαμπράς ημέρας. Μόνο το αίσθημα ότι δεν έχω το δικαίωμα να κάμω κατάχρησι του πολυτίμου χρόνου που τόσον ευγενώς μου παραχωρείται, με κρατεί από το να επεκτείνω τον παραλληλισμόν αυτόν εις την συμβολικήν του έννοιαν, γι' αυτό αρχούμαι μόνο ν' αναφέρω τα δύο αυτά κτίρια - σύμβολα . Ακαδημία - Γέννησις μιας ιδέας, Ηρώο - άνθρωπος της ιδέας αυτής.

Και το κτίριο αυτό θα συμβολίζη πάντα την φιλοπατρία και τον ηρωϊσμό του Λεσβιακού λαού που το εθεώρησε ως προνόμιο να χορηγήση προθύμως τόσο για την ίδρυσιν του ηρώου όσο και για άλλους εξ ίσου κοινωφελείς σκοπούς, αποδεικνύων έτσι ότι εμφορείται από τα ίδια μεγάλα αισθήματα που απετέλεσαν δια μέσου των αιώνων τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα μιας αθάνατης φυλής, της Ελληνικής».

Στο τέλος της εκδήλωσης ο Γεν. Διοικητής δήλωσε στους παρευρισκόμενους δημοσιογράφους ότι : «Το χαλκούν άγαλμα το παριστών την Ελευθερίαν με τον πυρσόν εις τα χείρας, θα είναι ανώτερον από όλα τα αγάλματα των Ηρώων άλλων πόλεων, διότι ο πεφημισμένος ζωγράφος και συμπατριώτης μας κ. Ιακωβίδης, καθηγητής της ζωγραφικής εν τω Εθνικώ Πολυτεχνείω, εθεώρησεν ως ζήτημα φιλοτιμίας και επέστησε όλην του την προσοχήν, όπως το άγαλμα, το Ηρώον της πατρίδος του είναι ασύγκριτον προς τα των άλλων πόλεων».

Στην Αθήνα ο Βενιζέλος επιστρέφει το Σεπτέμβριο του 1920 με τον αέρα της νίκης. Είχε υπογράψει τη συνθήκη των Σεβρών (28 Ιουλίου 1920) με την οποία η Ελλάδα γινόταν ισχυρή δύναμη στο βαλκανικό χώρο. Από πολιτικούς παρατηρητές θεωρείται ως η μεγαλύτερη διπλωματική επιτυχία του Έλληνα πολιτικού. Σίγουρος ο Βενιζέλος από τη θριαμβευτική υποδοχή και την πραγμάτωση της Μεγάλης Ιδέας προκηρύσσει εκλογές για την 1η του Νοέμβριο.

Παράγοντες όμως που δεν τους είχαν υπολογίσει οι φιλελεύθεροι, όπως η κόπωση του λαού από τη μακρόχρονη πολεμική περιπέτεια, η μακρά απουσία του Βενιζέλου στο εξωτερικό, η επιδέξια προπαγάνδα της αντιπολίτευσης για ειρήνευση και άλλοι λόγοι έφεραν την απροσδόκητη ήττα τους.

Τέσσερις ημέρες μετά το σχηματισμό της νέας αντιβενιζελικής κυβέρνησης Ράλλη, ο Γεν. Διοικητής Λέσβου Ι. Χρυσοβελώνης υποβάλλει τηλεγραφικώς της από θέσεώς του παραίτηση ⁽¹⁰⁾.

(10) Δύο χρόνια αργότερα ο Ι. Χρυσοβελώνης πεθαίνει.

Δημοσίευμα της Σάλπιγγας της 11/2/1922 περιγράφει το πέρασμά του από το νησί και το έργο των ημερών του ως εξής :

«Ο αείμνηστος Ι. Χρυσοβελώνης διορίσθηκε Γεν. Διοικητής Λέσβου κατ' Αύγουστο του 1918 κληθείς εν Αθήναις παρά του τότε πρωθυπουργού όστις εξετίμα αυτόν αφ' ης εποχής ο Βόλος έστειλε τον μακαριότην Χρυσοβελώνην εις την Α' και Β' Αναθεωρητικὴν εν η διεκρίθη όχι μόνον ως εισηγητής της Συνταγματικής Επιτροπής αλλά και ως δεινός αγορητής.

Από του Αυγούστου του 1919 μέχρι της 4 Νοεμβρίου του 1920 διοίκησε πατριωκότατα την Λέσβον και τας περί αυτήν νήσους παλεύων διαρκώς προς προκαταλήψεις και γραφειοκρατικές αντιδράσεις. Εάν πάντοτε δεν εγένετο το καλύτερον ή εάν εγεννήθησαν και παράπονα τινά ας μη λησιμονώμεν ότι αι περιστάσεις ήταν λίαν ανώμαλοι και ότι το κέντρον βαρέως έφερε την οιονεί ανεξαρτησίαν των Γεν. Διοικήτων.

Ο Ι. Χρυσοβελώνης εισηγήθη και επραγματοποίησε πλείστα όσα επιτυχή μέτρα κατά το διάστημα της Διοικήσεώς του. Εν πρώτοις εν στενή συνεργασία μετά των βουλευτών Λέσβου επέτυχε την υπό του Υπουργικού Συμβουλίου έγκρισιν του τριλέπτου. Εισηγήθη δε και εφήρμοσε τον εξ αυτού καθορισμόν συντάξεως και αποζημιώσεως των εν τω πολέμω παθόντων ή των αναξιοπαθουσών οικογενειών αυτών. Εις την υπό του Γ. Δασίου προταθείσαν ίδρυσιν του Ηρώου των Λεσβίων έδωκε σάρκα και οστά αυτός ασφαλίσας την απαιτούμενην δαπάνην, και αναθέσας εις μηχανικόν την μελέτην του έργου και την διατύπωσιν του καταλλήλου σχεδίου. Ενίσχυσε το Άσυλον παιδός και επέτυχε την υπό του Υπουργείου της περιθάλψεως προσφοράν της επιχορηγήσεως. Ειργάσθη μετ' ενδιαφέροντος θεομού δια το Νοσοκομειόν των Προσφύγων και δια το των Μεταδοτικών νόσων, και εμερίμνα διαρκώς δια την υγείαν της πόλεως και της νήσου. Όσον αφορά την οδοποιίαν της νήσου μας ηγωνίσθη εκθύμως όπως ου μόνον επισκευασθώσιν αι κατεστραμμέναι αρτηρίαί, αλλά και κατασκευασθώσι νέαι τοιαύται. Εδαπάνησεν ούκ ολίγα δια διαφόρους κοινοτικάς ανάγκας των κοινοτήτων της νήσου εκ του τριλέπτου, φρονών και δικαίως ότι όλα αι κοινότητες εδικαιούντο εξ αυτού.

Σώφρων και διοικητής, μετρημένος και άχολος, βαθύς γνώστης των καθ' ημάς πραγμάτων, μηδέποτε ρουμυλικηθείς και μηδέποτε πεισθείς εις εισηγήσεις, εκράτησεν απόλυτον ελευθερίαν σκέψεως και ενέργειας δυνηθείς ούτω να προλάβη διαιρέσεις και διχονοίας. Προσεπάθησε να πράξη το καθήκον του ευδόκως και ευσυνειδήτως.

Εάν δε τυχόν δεν ευωδόθησαν πάντοτε οι ενέργειαι του ή προκάλεσαν ποτέ παράπονα αποφάσεις του τινές, αιτία τούτου δεν υπήρξεν η θέλησίς του αλλ' αι περιστάσεις αι δυσχερείς και η επιθυμία του όπως τηρηθή άθικτον το κύρος της Γ.Δ.

Την νήσον μας ηγάπησεν ως ιδιαίτερον του πατρίδα και μέχρι του θανάτου του παρηκολούθη τον Μυτιληναϊκόν τύπον μετ' ενδιαφέροντος ζωηρού. Φιλελεύθερος, ιδεολόγος, αγνός και ανιδιοτελής, θαυμαστής θεομός του Βενιζέλου, πατριώτης ενθουσιώδης, πολίτης έντιμος, διαχειριστής του δημοσίου πλούτου, φειδωλός και χηριστότατος, αφήνει μνήμην αγαθήν. Ο θάνατός του προκαλεί αληθινήν θλίψιν παρ' όλοις εκείνοις οι οποίοι τον εγνώρισαν και παρηκολούθησαν το έργον του».

Νέος Γεν. Διοικητής έρχεται στο νησί ο Γεώργιος Σπηλιωτόπουλος⁽¹¹⁾, διορισμένος από την κυβέρνηση του Λαϊκού Κόμματος.

Θα κάνω πάλι χρήση των πληροφοριών που μας δίνει γι' αυτόν ο Π. Μολίνος:

«Λιγνός, σχεδόν φαλακρός, περιποιημένος με το άψογο κουστούμι, τα κίτρινα γάντια και το επιμελώς στριμμένο λεπτό μουστάκι, ήταν ο γνήσιος εκπρόσωπος της φανλοκρατικής αντιλήψεως της εποχής εκείνης.

Ανίκε βέβαια, όχι στην κατηγορία των μπράβων της κερασέας, πούνε λιγότερο επικίνδυνοι γιατί μόνον εφώναζαν, αλλά στην άλλη της πέννας και του λόγου που ήσαν πονηρότατοι. Ο Γ. Σπηλιωτόπουλος ήταν και καλός ομιλητής σε ό,τι αφορούσε τη φανυλότητα και δεξιότατος χειριστής της πέννας. Είχε μάλιστα επί αρκετό διάστημα δημοσιογραφική. Μόλις ήλθεν εδώ και εσχημάτισε την κλίκα των οπαδών, εσκέφθη πως έπρεπε ν' αλλάξει και αντικαταστήσει ό,τι ο προκάτοχός του είχε κάνει».

(11) Ο Σπηλιωτόπουλος δεν ήταν άγνωστος για τη Λέσβο. Την πρώτη του εμφάνιση την έχουμε με το διορισμό του ως Νομάρχη από την αντιβενιζελική κυβέρνηση Γούναρη. Η φιλοβασιλική εφημερίδα «Λέσβος» της 11/4/1915 νά πως τον υποδέχεται:

«Χθες περί την 5ην μ.μ. αφίκετο δια του ατμοπλοίου της Κυκλαδικής ο πρώτος από της Κατοχής Νομάρχης της Νήσου μας κ. Σπηλιωτόπουλος. Ο κ. Νομάρχης φέρει εν των γνωστών εις το πανελλήνιον ονομάτων, ως εκ της εθνοφελούς αυτού δημοσιογραφικής δράσεως κατά το παρελθόν, ότε και διέπρεψεν ως υπέρμαχος των συμφερόντων ου μόνον του τότε ελευθέρου Βασιλείου αλλά και του έξω-Ελληνισμού, ιδρυτής ων της εφημερίδος «Κράτος», την οποίαν μέχρις εσχάτως ευδοκίμως διηύθυνεν. Ήδη λαμπρά τύχη τω επεφύλασσε να κληθή εις την διοίκησιν ενός τμήματος αυτού.

Η «Λέσβος» εύχεται από καρδιάς εις τον κ. Νομάρχην το ως εν παρεύτης».

Κατά την διάρκεια της θητείας του ένα από τα έργα που προγραμματίισε ήταν το γκρέμισμα του προμαχώνα «Καστράκι». Για να λέμε όμως και του στραβού το δίκιο αυτό ήταν επίμονη πρόταση της κυβερνητικής τότε εφημερίδας «Λέσβος», η οποία σε σχετικό της σχόλιο της 11/6/1915 αναφέρει τα εξής :

«ΤΟ ΚΑΣΤΡΑΚΙ ΚΡΗΜΝΙΖΕΤΑΙ»

«Τη επιμόνω υποδειξει του κ. Νομάρχου το οικειόν Υπουργείον ενέκρινε να κατεδαφισθή το Καστράκι. Διετάχθη ήδη ο οικονομικός Έφορος κ. Κωνσταντόπουλος όπως προβή εις κήρυξιν μειοδοτικής δημοπρασίας δια την δαπάνην της κατεδαφίσεως. Οι πέτρες θα χρησιμοποιηθούν προς επισκευήν της οδού Βαρειάς και των την θάλασσαν τοιχωμάτων της αυτής οδού. Μετά την κατεδάφισιν, θα γίνη επιχωμάτωσις του εδάφους και ωραία παραλιακή πλατεία θα αντικαταστήση το περιττόν ερείπιον το υπενθυμίζον μιαν απαισίας μνήμησ εποχήν».

Να και η επιβεβαίωση της προτροπής για κατεδάφιση όπως φαίνεται σε άλλο άρθρο του ίδιου φύλλου της εφημερίδας.

«Τέλος πάντων θα κατεδαφισθή και το Καστράκι. Ο μετεωριζόμενος έως τώρα υπέρ τας κεφαλάς μας κίνδυνος θα εκλίπη μετ' ολίγον και τούτο θα το οφείλομεν εις την επιμονήν του κ. Νομάρχου, όστις υιοθέτησε το ζήτημα και λέγοντες το ζήτημα τονίζομεν τας δυσκολίας, αι οποίαι, καθ' α εκ των υστέρων φαίνεται δεν ήσαν αξιοκαταφρόνητοι αφ' ου πρόκειται να καταβληθούν τα έξοδα της κατεδαφίσεως εις εποχήν καθ' ην το χρήμα είναι τόσον ολίγον. «Η Λέσβος» υπερμαχήσασα της κατεδαφίσεως του μεσαιωνικού ερειπίου εκφράζει τας ευχαριστίας της εις τον κ. Νομάρχην διότι κηδόμενος του γενικού καλού δεν παρείδε τα γραφόμενά της».

Τις εκλογές στις 31/5/1915 τις κερδίζει και πάλι ο Βενιζέλος. Η καθυστέρηση σχηματισμού κυβέρνησης, οφειλόμενη στην ασθένεια του βασιλιά, ήταν η αιτία που δεν δήλωνε παραίτηση από τη θέση του Νομάρχη ο Σπηλιωτόπουλος. Η βενιζελική εφημερίδα «Σάλπιγξ» σχολιάζει την εμμονή του στη θέση:

«Διαβευαυόμεν τον κ. Σπηλιωτόπουλο ότι είναι εντελώς αδύνατον να εξακολουθήση παραμένων εδώ διότι η δράσις του και η εν γένει πολιτεία του αφ' ης ημέρας επάτησε τον πόδα του επί της νήσου

μας υπήρξεν επί τοσούτον ατυχής ώστε μόνον αντιπαθείας κατόρθωσε να προσπορίση εαυτώ. Αυτό το γνωρίζει περισσότερον παντός άλλου ο ίδιος. Το βλέπει, το αισθάνεται και το αντιλαμβάνεται καθ'εκάστην.

Νομάρχης ο οποίος διερχόμενος τας οδούς προκαλεί ψίθυρον αντιπαθείας, Νομάρχης ο οποίος δεν αξιούται ούτε ενός απλού χαίρετισμού υπό των πολιτών ους διοικεί, δεν πρέπει ουδέ στιγμήν να παραμένη εις την θέσιν του. Αυτό απαιτεί η αξιοπρέπεια εκτός αν και με την αρετήν αυτήν έχει διαζύγιον ο.κ. Σπηλιωτόπουλος».

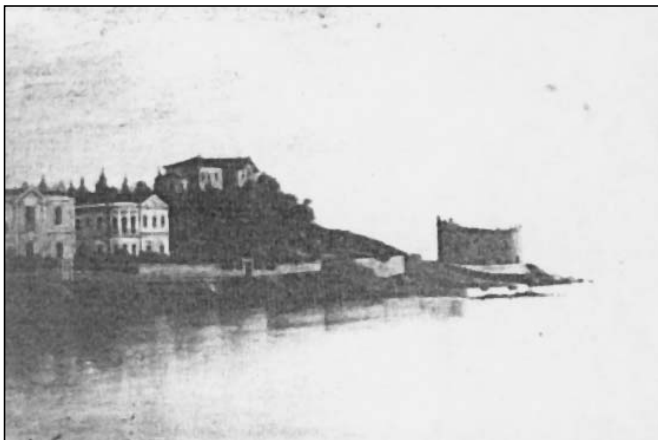
Με το σχηματισμό της κυβέρνησης Βενιζέλου τον Αύγουστο του 1915, ο Σπηλιωτόπουλος υποβάλλει την παραίτησή του.

Η «Σάλπιγξ» της 9/8/1915 τον «ξεπροβοδίζει» χαρακτηριστικά:

«Συνιστώμεν εις τον μέλλοντα υπουργόν της Δικαιοσύνης να προβή εις την ίδρυσιν εν τη πόλει μας ενός εκτάκτου Δικαστηρίου το οποίον να αναλάβει ειδικώς την εκδίκασιν των μηνύσεων ας εναντίον της «Σάλπιγος» έχει υποβάλει ο χαριέστατος Νομάρχης «Λέσβου» κ. Σπηλιωτόπουλος. Διότι είναι αυταί τόσον πολλάι, ώστε αν αποφασισθή να αναλάβη την εκδίκασιν των το τακτικόν Δικαστήριον, τότε ωρισμένως θα μείνουν όλαι αι υποθέσεις των πολιτών εκκρεμείς. Χρειάζεται λοιπόν ειδικόν Δικαστήριον δια να εκδικασθούν αι επί των μηνύσεων του Νομάρχου υποθέσεις, το οποίον όμως θα χρησιμοποιηθή ταυτοχρόνως δια να δικάσῃ και τον ίδιον δι' όσας παρανομίας διέπραξε κατά το πεντάμηνον διάστημα της ενταύθα διαμονής του».

Για τα «έργα» των ημερών του και το πνεύμα που επικρατούσε τότε υπάρχουν και οι μαρτηρίες των παθόντων καταγραμμένες στον τοπικό τύπο της εποχής, καθώς και στο βιβλίο του φιλόλογου κ. Γιάννη Κοντέλλη με τίτλο «ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΚΑΛΔΗΣ (ΓΕΚ 1875-1953 ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ- ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ» Μυτιλήνη 1994.

Επίσης αναφορά στο αλαζονικό κλίμα των ημερών Σπηλιωτόπουλου κάνει ο Μίλτης Παρασκευαΐδης στο άρθρο του «Ο Στρατής Παπανικόλας του «Ελευθέρου Λόγου» 1920-1929 και του «Τριβόλου» 1931-1952 και οι αγώνες του για τη δημοκρατία και την ελευθερία χωρίς επικυριαρχίαν Υπερδυνάμεων ολοκληρωτικού ολέθρου» σελ. 19-37, δημοσιευμένο στο βιβλίο «ΣΤΡΑΤΗΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΣ θεατρικά και άλλα...», Μυτιλήνη 1996, έκδοση του Πολιτιστικού Συλλόγου Ασωμάτου «Ο ΤΑΞΙΑΡΧΗΣ» επί προεδρίας Προκόπη Ι. Παπάλα.

Τα αρχοντικά του Βουνάζου και του Μουζάλα, ψηλά το σπίτι του Βαλιή και δεξιά το όμορφο «Καστρέλλ(ι)».

Το λογότυπο της εφημερίδας «ΛΕΣΒΟΣ».

Ένα από τα παλιά σχέδια του νέου Γενικού Διοικητή Λέσβου Σπηλιωτόπουλου, που δεν πρόλαβε να το ολοκληρώσει ως Νομάρχης, ήταν το γκρέμισμα του προμαχώνα «Καστράκι», εκεί που είχε προγραμματισθεί να ανεγερθεί με κατάλληλη διαμόρφωση το παλλεσβιακό Ηρώο πεσόντων.

Η δρομολόγηση των γεγονότων ξεκίνησε τον Απρίλη του 1921 όπου η επιπλέον οικονομική απαίτηση του αρχιτέκτονα Τσίλλερ, αποτέλεσε θέμα συζήτησης στη συνεδρίαση του Διοικητικού Συμβουλίου. Ο Τσίλλερ θέλοντας να προκαταλάβει την απομάκρυνση του από το Γενικό Διοικητή, σε επιστολή του ζητούσε πρόσθετη καταβολή 36.000 δρχ. πέραν των συμφωνηθέντων 185.000 δρχ. με την αιτιολογία ότι το υποδειχθέν έδαφος στο Καστράκι δεν ήταν στέρεο και ασφαλές προς ανέγερση του Ηρώου, πράγμα που προέβλεπε η αρχική συμφωνία.

Απόφαση της συνεδρίασης ήταν να καλέσουν τον ίδιο τον Τσίλλερ για να δώσει τις δέουσες εξηγήσεις μεταβολής της αρχικής του μελετητικής έκθεσης. Επίσης στην ίδια συνεδρίαση τέθηκε από το Γενικό Διοικητή και μία νέα πρόταση. Αφορούσε την τοποθέτηση του Ηρώου στην πλατεία Ελευθερίας στο Κιόσκι, με το πρόσχημα ότι και πιο περίοπτη θα ήταν η θέση του αγάλματος και πιο ασφαλής, αλλά ίσως και πιο συμφέρουσα. Άλλωστε θα συνέβαλε και στον εξωραϊσμό της πλατείας. Η πρόταση όμως αυτή αφέθηκε να συζητηθεί σε άλλη συνεδρίαση, μετά την έλευση του Τσίλλερ, με τη συμμετοχή προέδρων διαφόρων Σωματείων, του Επιθεωρητού των δημοσίων έργων, του Νομομηχανικού και άλλων παραγόντων.

Στη γραπτή ειδοποίηση της Γενικής Διοίκησης δεν ανταποκρίθηκε ο Τσίλλερ και έτσι αναγκάστηκαν να τον καλέσουν τηλεγραφικώς για να δώσει τουλάχιστον εξηγήσεις για το ποσό της προκαταβολής που είχε λάβει, χωρίς να παρουσιάσει έργο. Στις επανειλημμένες προσκλήσεις έστειλε τελικά το γαμπρό του Δήμα, ο οποίος στη σύσκεψη τις 29/5/1921 δήλωσε *«ότι με την σημερινή ακρίβεια των υλικών καθίσταται δυσχερής η θεμελίωσις και ότι ενδεχόμενον να ευρεθί προ νέων απροόπτων δαπανών, λόγω της φύσεως του εδάφους και της θαλάσσης»*.

Μετά από αυτά το Διοικητικό Συμβούλιο αποφάσισε να εγκαταλείψει την ανέγερση του Ηρώου στο «Καστράκι», ενώ στη συνεδρίαση τις 3/6/21 μετά την οριστική επικύρωση της ανωτέρω απόφασης, συμφωνήθηκε η τοποθέτηση του Ηρώου στην πλατεία Ελευθερίας, στο Κιόσκι.

Δόθηκε μάλιστα και εντολή να γίνει διάτρηση του εδάφους για να διαπιστωθεί η στερεότητά του, ενώ το σχετικό πόρισμα θα υποβαλόταν στον Γεν. Διοικητή αρχές Ιουλίου. Οι αισιόδοξοι της προτεινόμενης αλλαγής τοποθέτησαν το πέρας των εργασιών τον προσεχή Οκτώβριο.

Για τις ανάγκες του νέου χώρου φαίνεται ότι ζήτησαν καινούριο σχέδιο από τον Τσίλλερ, όπως μας πληροφορεί σχετικά η εφημερίδα «Ελεύθερος Λόγος» της 5/6/1921: *«ο μηχανικός κ. Τσίλλερ απέστειλεν εις την ενταύθα Γεν. Διοίκησιν πρόχειρον σχεδίασμα επί τη βάση του οποίου θα καταρτίση το οριστικόν σχέδιον της ανεγέρσεως του Ηρώου»*.

Το σχέδιο που εκπονήθηκε είχε τα ίδια χαρακτηριστικά με το αρχικό. Ήταν δωρικού ρυθμού και όλο από λευκό μάρμαρο. Στο εσωτερικό του μνημείου θα γινόταν

Μουσείο «εθνολογικών και ιστορικών» ⁽¹²⁾ και στο κέντρο του θα υπήρχε δωρική στήλη ύψους 25 μέτρων στην κορυφή της οποίας θα υψωνόταν το παραγγελθέν άγαλμα που λόγω του προαναφερθέντος ύψους του θα ήταν περιβλεπτο από κάθε σημείο της πόλης.

Έξω από το μνημείο θα υπήρχαν αναμνηστικές πλάκες των πεσόντων Λεσβίων.

Βέβαια τίποτε δεν εφαρμόστηκε ούτε από το πρώτο ούτε από το δεύτερο σχέδιο, όσο για τα σχέδια αυτά έχουν απλά χαθεί.

Το ιστορικό Αρχείο Μυτιλήνης θα μπορούσε να στραφεί στην κατεύθυνση έρευνας για την εξεύρεσή τους.

Στην ίδια συνεδρίαση αποφασίστηκε να γίνουν έργα εξωραϊσμού της συγκεκριμένης πλατείας. Γι' αυτό το λόγο ο Γεν. Διοικητής έδωσε εντολή στο νομομηχανικό να συντάξει σχέδιο μελέτης και προϋπολογισμού για τη διαρρύθμιση ολοκλήρου του χώρου, συμπεριλαμβανομένου και του υπάρχοντος δασυλίου ώστε να καθοριστεί ο συγκεκριμένος χώρος του Ηρώου. Μα τα πράγματα ήταν ακόμη ρευστά.

Εν τω μεταξύ αφού είχε δοθεί η παραγγελία του αγάλματος στη Γερμανία, ο κατασκευαστής του ζητούσε πληροφορίες για την ένταση του ηλεκτρικού ρεύματος της πόλεως για να κανονίσει το μέγεθος του λαμπτήρα που θα κρατούσε στο χέρι της η Ελευθερία. Η απάντηση της Γεν. Διοίκησης ήταν να προβλεφθεί λαμπτήρας εντάσεως 2000 κηρίων, ούτως ώστε να είναι ορατός από μακριά.

Αξιοσημείωτο είναι και το πρώτο σχόλιο που έγινε για την πορεία κατασκευής του αγάλματος στη Γερμανία, στη στήλη «Τρίβολος» της εφημερίδας «Ελεύθερος λόγος». Το υπογράφει ο Διευθυντής της, Στρατής Παπανικόλας, με το ψευδώνυμο «Ο κατανάγκης» στις 23/8/1921:

«Μεγάλος λόγος γίνεται και πάλιν δια το Ηρώον τας τελευταίας ταύτας ημέρας. Θέλοντες να έχωμεν και ημείς σαφείς πληροφορίας επί του πολυκρότου ζητήματος απετάθημεν εις ειδικόν όστις μας είπε το εξής γριφώδες :

Η τελευταία σκέψις είναι να δοθή εις Γερμανικά εργαστήρια παραγγελία τεραστίου αραμπά».

Νέο τηλεγράφημα προς τον εκπρόσωπο του Τσίλλερ ζητούσε την επίσπευση της οριστικής εκπόνησης των σχεδίων. Πράγματι ο Δήμας έφερε στη Μυτιλήνη τα πολυπόθητα σχέδια και σε νέα συνεδρίαση το Διοικητικό Συμβούλιο θα αποφάσιζε την έναρξη των εργασιών.

Στις 27 Αυγούστου συνεδρίασε το Διοικητικό Συμβούλιο υπό την προεδρία του Σπηλιωτόπουλου παρουσία και του Δημοτικού Συμβουλίου καθώς και του Δημάρχου. Στη συνεδρίαση αυτή μετά την αρχική του εισήγηση ο Γεν. Διοικητής, έθεσε στους συνέδρους δύο βασικά ερωτήματα στα οποία έπρεπε να δοθεί απάντηση. Πρώτο, ποιο από τα δύο σχέδια του Τσίλλερ έπρεπε να προτιμηθεί και δεύτερο σε ποια θέση έπρεπε τελικά να ανεγερθεί το Ηρώο, στο «Καστροάκι» ή στην πλατεία Ελευθερίας, στο «Κιόσκι».

(12) «ΣΑΛΠΙΞ» 5/6/1921

Η απόφαση που ελήφθει ήταν να γίνει εφαρμογή του νέου σχεδίου και να ανεγερθεί το Μνημείο στη θέση «Καστράκι». Έτσι με κοινή συναίνεση υπογραφόταν πλέον η ληξιαρχική πράξη θανάτου του παλιού γραφικού προμαχώνα.

Αν και επιρρίπτουν ολοκληρωτικές ευθύνες στον τότε Γεν. Διοικητή Σπηλιωτόπουλο ότι με αυθαίρετη απόφασή του γκρέμισε το «Καστράκι», ωστόσο πρέπει να σημειώσουμε ότι η απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου πάρθηκε ομόφωνα, χωρίς καμία αντίδραση.

Τέλος στη συνεδρίαση συμφωνήθηκαν τα υποδειχθέντα από τους μελετητές έργα για τον εξωραϊσμό του περιβάλλοντος χώρου του αγάλματος ήτοι «*την κατασκευή πλακόστρωτου πέριξ του Ηρώου, την κατασκευή κρηπιδώματος επί θάλασσας, την κατασκευή εξέδρας εις ορισμένο βάθος και ύψος προς την θάλασσα μετά κιγκλιδώματος εναρμονισμένου στο ρυθμό του όλου οικοδομήματος*».

Τα σχέδια του Τσίλλερ υποβλήθηκαν στο Τεχνικό Συμβούλιο του Υπουργείου Συγκοινωνιών. Η δαπάνη του όλου έργου υπολογιζόταν στις 250.000 δρχ. Την υποβολή τους στο αρμόδιο Υπουργείο ανέλαβε αυτοπροσώπως ο Γεν. Διοικητής κατά τη μετάβασή του στην Αθήνα, για ταχεία έγκρισή τους.

Οι προκαταρκτικές εργασίες για τη διαμόρφωση του χώρου έπρεπε να επισπευσθούν όπως διεμήνυε με τηλεγράφημά του από το «κλινόν άστυ» ο ανάδοχος του έργου Δήμας, ο οποίος ήταν έτοιμος να έλθει στη Μυτιλήνη με το ανάλογο τεχνικό προσωπικό.

Ο κύβος είχε ριφθεί. Έτσι στις 30 Οκτώβρη του 1921 άρχισε η κατεδάφιση του μικρού φρουρίου «Καστράκι».

ΤΟ ΚΑΣΤΡΑΚΙ

Ο Μωάμεθ ο Πορθητής.

Το σημαντικό αυτό οχύρωμα του Κάστρου ήταν δημιουργήμα των βυζαντινών χρόνων⁽¹³⁾.

Το έλεγαν και Μπούρτζι, από την αραβική λέξη (μπουρτζ) που σημαίνει οχύρωμα στην είσοδο του λιμανιού. Το Κάστρο είχε άλλο ένα Μπούρτζι στο βόρειο λιμάνι, τον πύργο του Λοράντα. Ακόμη το Καστράκι το έλεγαν προάστειο. Αυτή η ονομασία φαίνεται σ' ένα υπόμνημα του Πατριάρχη Μελετίου του Β' ⁽¹⁴⁾ που βρισκόταν εξόριστος στη Μυτιλήνη (1768) και ονομάζει το Καστράκι Προάστειο, ενώ άστυ καλεί το Κάστρο της Μυτιλήνης ⁽¹⁵⁾.

Ο ρόλος της ύπαρξής του ήταν του άγρουπνου φύλακα του κάστρου από την πλευρά του νότιου λιμανιού. Η απόσταση που το χώριζε από τις επάλξεις του κυρίως φρουρίου ήταν αρκετή. Ανεξακριβώτες όμως μέχρι σήμερα πληροφορίες θέλουν το Καστράκι να συνδέεται με το φρούριο με μυστική δίοδο ⁽¹⁶⁾.

Η φρουρά του, πέραν του συγκεκριμένου καθήκοντος της διαρκούς σκοπιάς, είχε επιφορτισθεί και με την αποσύνδεση της χοντρής αλυσίδας την ώρα που μπαινόβγαιναν τα πλεούμενα. Η αλυσίδα αυτή έκλεινε την είσοδο του λιμανιού.

Η θέση του δεν ήταν τόσο καίρια που να προδίκαιζε η κατάληψή του την τύχη του κάστρου. Από την άλλη όμως μεριά η αποστολή του ήταν σημαντικότερη στην αμυντική θωράκιση του φρουρίου. Η αναγνώριση του εχθρού και η αποτροπή του αιφνιδιασμού λόγω φύλαξης σε προσυμφωνημένα σημεία μέρα - νύχτα και λόγω της απόστασης που υπήρχε, έδινε τη δυνατότητα πληροφόρησης της Διοίκησης του Κάστρου για την κατάσταση που επικρατούσε.

Το 1462 όταν έγινε η πολιορκία του νησιού από το Μωάμεθ Β' τον Πορθητή, είχε και το Καστράκι την ίδια τύχη που είχαν όλα τα αμυντικά κτίσματα της μείζονος μεσαιωνικής πόλης της Μυτιλήνης. Βομβαρδίστηκε με αποτέλεσμα να σωριαστούν πολλά από τα μέλη του καταγής. Οι απώλειες του ίσως να ήταν οι λιγότερες σε σύγκριση με τη βόρεια πλευρά του κάστρου όπου μένονταν οι μάχες ⁽¹⁷⁾.

Σημαντικός σταθμός στην ιστορία του προμαχώνα στάθηκε και η εμφάνιση για δεύτερη φορά του Ρώσικου στόλου υπό την αρχηγία του ναυάρχου Αλέξιου Ορλώφ. Είχαν προηγηθεί και άλλες ανεπιτυχείς επιθέσεις με οδυνηρές συνέπειες για το χριστιανικό στοιχείο. Εκατό ανεβάζουν οι ιστορικές πηγές τους νεκρούς καθώς και πολλούς τραυματισμένους ⁽¹⁸⁾. Τη δεύτερη όμως φορά που επανεμφανίστηκε ο ρώσικος στόλος ειδοποιημένος από το Γεώργιο Γριμάνη - κατά το Λεσβοκλή Γριμάνη ⁽¹⁹⁾ - ήταν αποφασισμένος να καταλάβει τη Μυτιλήνη. Οι Ρώσοι στην προσπάθειά τους, σύμφωνα με τη γλαφυρή περιγραφή των γεγονότων από τον Π. Ι. Σαμάρα ⁽²⁰⁾, «*κυριέψαν κι ένα πύργο γνωστό με τ' όνομα Μπούρτζι που βρισκόταν κοντά στη θάλασσα, μεταξύ του Μώλου και του Ηρώου. Απ' τον Πύργο αυτόν κι από τα καράβια βομβάρδιζαν σχεδόν ακατάπανστα το κάστρο*».

Αλέξιος Ορλώφ. (Παρίσι Εθνική Βιβλιοθήκη).

Ύστερα ήρθαν μέρες εγκατάλειψης για το Καστράκι. Οι αφέντες του νησιού το άφησαν στο έλεος του πανδαμάτορα χρόνου.

Το 1789 όταν εκδίδεται στην Νοϊβίδ το γεωγραφικό έργο του Friesman «Ιστορική και Γεωγραφική περιγραφή του Αρχιπελάγους», ο συγγραφέας αναφέρει ότι : «*Στα νότια υπάρχει ένα ανοιχτό οχύρωμα οπλισμένο με 8 κανόνια διαμετρήματος των 36, το οποίο υπερασπίζει την είσοδο του λιμανιού. Αυτό το έργο εκυριεύθη εξ εφόδου, όταν οι Ρώσοι κατέλαβαν τον Πύργο της Μυτιλήνης, αυτοί χάλασαν τα κανόνια και τόση είναι η αδιαφορία των Τούρκων, ώστε βρίσκονται ακόμα στην ίδια κατάσταση*» ⁽²¹⁾.

Αυτή κι ακόμα χειρότερη ήταν η εικόνα του προμαχώνα, ώσπου σε κάποια φάση τις ύστερης τουρκοκρατίας στο νησί μας σκέφτηκαν να του δώσουν κάποια λειτουργική «αξία» με το να κρεμάζουν εκεί όσους υπέπιπταν κατά την κρίση τους σε αξιό-

ποινες πράξεις.

Αργότερα, στα στερνά του πια, έγινε και άνδρο των ερωτευμένων ζευγαριών.

Πάντως πρόλαβε να «ακούσει» από την μπάντα του Αβέρωφ, που το είχε πλησιάσει πολύ κοντά, το «Μαύρη είν' η νύχτα στα βουνά». «Έζησε» την ένδοξη στιγμή της απελευθέρωσης του νησιού μας και «εξιλωθήκε» από τις φουρτούνες που το βρήκανε στους αιώνες της ύπαρξής του.

Δεν έμελλε ωστόσο να χαρεί την αυγή της λευτεριάς για πολλά χρόνια. Ήταν βλέπετε μπόδιο στον τόπο που βρισκόταν!

Αξιοσημείωτη είναι και η περιγραφή για το Καστράκι που δίνει, έτσι όπως το θυμόταν, ο Κλεάνθης Παλαιολόγος, στο δημοσίευσμά του με τίτλο «Κουλιμπάρα»⁽²²⁾:

«Το Καστρέλλ(ι) ήταν ένα στρογγυλό μικρό φρούριο, χτισμένο με χοντρές μεγάλες πελεκημένες πέτρες, με πύλες και ψηλά ένα πλάτωμα σε όλο τον κύκλο του με επάλξεις. Λέγαν, πως ήταν προμαχώνας, που προστάτευε την είσοδο στο λιμάνι της Μυτιλήνης, από ξένα πολεμικά καράβια και πως συνδεόταν με το μεγάλο κάστρο. Ίσως αυτό να ήταν το ξακουστό «Μελανούδι», που αναφέρεται στους Βυζαντινούς και μεσαιωνικούς χρόνους. Αληθινά όμορφο χτίσμα, κομψοτέχνημα, όπως στεκόταν εκεί πάνω στη βραχωμένη κατοτοπιά στην άκρη της θάλασσας, ύψωνε τον κομψό του όγκο, δυνατό και αγέρωχο, κι ας μάνιαζε η θάλασσα από κάτω του. Ούτε και ήταν ερειπωμένο. Διατηρούσε τις επάλξεις του, τις καμάρες, τις πύλες προς τη στεριά και προς τη θάλασσα. Το ξέραμε πιθαμή προς πιθαμή, γιατί εκεί ξημεροβραδιάζόμασταν τα καλοκαίρια, ξυπόλητοι, μ' ένα βρακί, πάνω στα βράχια, μέσα στη θάλασσα, όπου κυνηγούσαμε καβούρια, παγούρια, πεταλλίδες, αχνιούς, και μουσκεύα-

Ιστορική φωτογραφία. Το Καστράκι την ημέρα της απελευθέρωσης του νησιού με τον «Αβέρωφ» και τη θεά Ελευθερία.

με απ' το κολύμπι, ως που μελανιάζαν τα χείλια μας. Πολύ μικρός είχα μια μεγάλη θλιβερήν εμπειρία απ' το Καστρέλλ(ι). Είμωνα 6 ή 7 χρονών, όταν απάνω απ' τη μεγάλη κάμαρα, που έβλεπε προς το σαράϊ του Βαλή, κι από μια μεγάλη πελεκημένη πέτρα, που προεξείχε πιο πολύ από 50 πόντους, κρέμασαν οι Τούρκοι ένα ληστή της εποχής εκείνης, τον Γκατζάλ(ι), που τον είχαν καταδικάσει σε θάνατο. Έτρεχε ο κόσμος, τρέχαμε κι εμείς οι μικροί να δούμε.

- Πλαλήτι... κριμάσαν τον Γκατζάλ(ι).

Και το θυμούμαι. Ήταν το σκονιί περασμένο στο λαιμό του, δεμένο στην πέτρα, λίγο γερό το κεφάλι του, κρεμασμένα, ακίνητα τα χέρια και τα πόδια του. Και τον είχαν αφήσει εκεί, δυο μέρες, προς παραδειγματισμόν, είπαν».

(13) Μόνο ο γιατρός Λεσβοκλής Γριμάνης το τοποθετεί στους αρχαίους χρόνους. «ΕΛ. ΛΟΓΟΣ» 10/11/1921.

(14) «Πιπτακός» Μυτιλήνη, φύλλο 1.Α. 1877 σελ. 165

(15) Π.Ι.Σαμάρα «Η Μυτιλήνη τον 18ο αιώνα», «Λεσβιακά» τομ.Γ', σελ. 12.

(16) Στρατή Αλ. Μολίνου «Κάστρα και Καστρέλια», Αθήνα 1984, σελ.86.

(17) Η επίθεση του Μωάμεθ κατά του προμαχώνα αναφέρεται στο ανωτέρω βιβλίο, σελ. 86.

(18) Π.Ι.Σαμάρα «Επιδρομές στη Λέσβο (από τον Θ' ως τον ΙΘ' αιώνα)». Μυτιλήνη 1934, σελ.32.

(19) «ΕΛ. ΛΟΓΟΣ» 10/11/1921, άρθρο με τίτλο «Ζωή και τέχνη. Το προλίμενον φρούριον Καστράκι κατεδαφίζομενον». Ιστορικά στοιχεία για το Γεώργιο Γριμάνη υπάρχουν στα «Λεσβιακά» τομ. Β' τεύχος Α', Μυτιλήνη 1955, σελ. 70, στη μελέτη του Ι. Μουτζούρη «Λέσβος και η Ελληνική Επανάσταση» και στο «ΜΥΤΙΛΕΝΑ SACRA . Ναοί και κειμήλια πόλεως Μυτιλήνης. Ιστορία. Τέχνη», τομ. Γ' σελ. 171-172 του Ιακώβου Γ. Κλεομβρότου Μητροπολίτου Μυτιλήνης.

Από τα στοιχεία που μας δίνουν οι παραπάνω πηγές πληροφορούμαστε ότι :

Ο Γιωργάκης Γριμάνης ήταν γιος του Αποστόλη Γριμάνη, παλιού προεστού της Μυτιλήνης - όπως και ο αδελφός του Δημητράκης- μεγάλος κτηματίας, σπουδασμένος στην Ιταλία, φιλελεύθερος και θερμός πατριώτης.

Όταν συνελήφθη μαζί με άλλους φιλικούς ο διοικητής της Λέσβου δεν μπόρεσε να αποσπάσει το μυστικό από το στόμα του, παρά τα βασανιστήρια που του έκαναν. Γι' αυτό τον έστειλαν σιδεροδέσμιο στην Πόλη. Αθωώθηκε όμως και επέστρεψε στη Μυτιλήνη. Το όνομά του το συναντούμε στον πρώτο πίνακα συνδρομητών για την ίδρυση του Πρώτου Γυμνασίου Μυτιλήνης (1840).

Όταν δε ο Γ. Γριμάνης πέθανε, ο Κων. Μιχαηλίδης, πατέρας του Εφταλιώτη καθηγητής τότε στο γυμνάσιο, στον επιηίδειό του έλεγε ανάμεσα στ' άλλα : «Και φυλακισμούς μετά των συναδέλφων του υπέστη και εις κινδύνους υπέπεσε δια το συμφέρον της πατρίδος του». Ετάφη στον περίβολο του Αγίου Συμεών, όπως φανερώνει η σωζόμενη ακόμα εκεί επιτύμβια πλάκα, με την εξής μικρογράμματη επιγραφή:

Λεσβίου γόνου Γεωργίου Γριμάνη
ευκλεούς ανδρός, ω ξένη, [ο τύμβος]
εν δεινοίς εγένετο και[ροίς και χρό]νω
Πρόμαχος [όδε εν πίστει πα]τρίδος,
υπέο ης πο[λλά και]παθών και
μογήσας το ένδοξον επέρανεν
ήμαρ.

[τη 30 Ιουλίου] 1843

Η επιγραφή σε πολλά σημεία είναι φθαρμένη. Χρειάστηκε η από μνήμης βοήθεια της απογόνου του Γριμάνη Μαρίας Γυν. Ευστρατιάδου, για να συμπληρωθούν τα κενά. Το υπέργενο τμήμα του τάφου του ισοπεδώθηκε προκειμένου να ανεγερθεί κωδωνοστάσιο γύρω στα 1928 με '38, σύμφωνα με τη συγγενή του Έλλη Μολίνου. Η επιτύμβια πλάκα τοποθετήθηκε στον περίβολο του Ι. Ναού για να εντοιχισθεί εν συνεχεία με εντολή της Μητροπόλεως στο υπό ανέγερση κωδωνοστάσιο. Ο Γριμάνης υπήρξε δωρητής του ναού, καθώς και επίτροπος της Μονής του Σινά.

(20) Π. Ι. Σαμάρα «Επιδρομές στη Λέσβο (Από τον Θ' ως τον ΙΘ' αιώνα)». Μυτιλήνη 1934, σελ. 32 έως 35.

(21) Παναγιώτη Παρασκευαΐδη «Οι περιηγητές για τη Λέσβο», Γ' έκδοση Μυτιλήνη 1996, σελ. 70-71.

(22) Κλεάνθη Παλαιολόγου «Παλιά Μυτιλήνη - Οι μαχαλάδες μας». Έκδοση Λεσβιακής Παροικίας, Αθήνα 1983.

Η επιτάφια πλάκα του Γιωργάκη Γριμάνη κάτω από το κωδωνοστάσιο του Αγίου Συμεών.

ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΚΑΣΤΡΑΚΙ

Εύλογο ήταν να υπάρξουν αντιδράσεις στον πνευματικό κόσμο του νησιού, που καυτηρίασε με την πένα του στον τύπο της εποχής την κατεδάφιση ενός από τα ελάχιστα δείγματα της μεσαιωνικής αρχιτεκτονικής της Λέσβου. Θα μεταφέρω τα δημοσιεύματα αυτά γιατί πέραν της ιστορικής τους αξίας έχουν και τη λογοτεχνική τους αισθητική.

Την «πρεμιέρα» των δημοσιευμάτων διαμαρτυρίας την άνοιξε ο Παναγιώτης Νικήτας, που με το ψευδώνυμο Π. Ψάλτης⁽²³⁾ στην εφημερίδα «Ελεύθερος Λόγος» τις 7-11-1921, έγραψε το χρονογράφημα «**ΤΟ ΚΑΣΤΡΑΚΙ**»

«Φεγγαροβραδιά. Και καθώς επερχατούσαμε στο δρόμο που χωρίζει την ακρογιαλιά από τα Τσαμάκια, κάποιο βαθύ αναστέναγμα πέρασε από τ' αντί μας και στυλωθήκαμε σιωπηλοί ν' ακούσωμε μια θρηνωδία, που ακουγότανε αρμονικά με το γλυκό φύσημα του Μπάτη.

Παλαιά αρχιτεκτονικά μέλη από το «Καστράκι» στη βάση του αγάλματος.

«Εγώ το μικρό Καστράκι, που με καταδαφίζετε σήμερα, ήμουν ο ξεχωριστός και ο ασύγκριτος. Σε πολλούς αιώνες που έζησα, στάθηκα άγρυπνος φρουρός στις Σαφώς τ' ακρογιαλίες. Και τα καμαρωτά και δοξασμένα παράθυρά μου πολλές φορές τα έβαψε ο καπνός κι' άλλες τόσες τα τίμησε η δόξα. Κ' είχα τη θάλασσα συντροφίσα κι' όλα τα χρώματά της είχα, και από βαθυπράσινη γενότανε γαλάζια, αχνοκύανη ύστερα, και πέρα σαν ασήμι άσπρη.

Βάρκες πλατειές και πασσαρούλες γλήγορες με τα πανάκια τους κοντά μου προσπερνούσανε και φέρονανε γνώριμες φωνές και με μιλούσαν για μια ολάκερη ζωή, για κάποια γέλια και για κάποια δάκρυα.

Κι' άκουσα τραγούδια τρελά και ερεθιστικά και ξεφωνητά τρικυμιστά, το σαρκασμό της αφρόντιστης χαράς.

Κι' ήρθαν γυναικούλες και κάθισαν στα παραθύρια μου, άλλες μαυροφόρες, θλιμμένες άλλες, γελαστές και καλόβουλες άλλες και χαιρετιστικές.

Κι' έσμιγαν ψυχές ερωτευμένες κι' άκουγα μουρμουρίσματα κι' έβλεπα ικετευτικά χέρια να σηκώνονται και με το πέσιμό τους να βρίσκεται ο ένας στην αγκαλιά του άλλου κι' άκουγα του φιλιού το κελάιδισμα κι' έσβυναν χείλη διψασμένα σε ολόδροσες πηγές. Και χέρια πρωτοδίνονταν κι' ανατριχίλες περνούσαν τα κορμιά τα αγαπημένα. Και.....»

Ένα τριξίμο δυνατό ετάραξε την ησυχία και διέκοψε την ιστορία.

Τρέξαμε και είδαμε μερικές πέτρες, πούχαν ξεκολληθή από τη скаπάνη του εργάτη, να κυλούνε στη θάλασσα.

Μα ο Μπάτης, που κι' αυτός μαζί μας, άκουγε σιωπηλά την ιστορία, έσπασε ένα

κυμματάκι και με τον αφρό του το λευκό έλουσε τα πόδια του αρχαίου νεκρού».

Τρεις μέρες αργότερα στην ίδια εφημερίδα ο γιατρός Λεσβοκλής Γριμάνης, φανερά ενοχλημένος από το συμβάν και συναισθηματικά φορτισμένος, κάνει την εμφάνισή του, ίσως για πρώτη φορά, δημοσιεύοντάς το με ανεξακριβώτες όμως ιστορικές πληροφορίες άρθρο του για το Καστράκι, με τίτλο :

«ΤΟ ΠΡΟΛΙΜΕΝΟΝ ΦΡΟΥΡΙΟΝ ΚΑΣΤΡΑΚΙ ΚΑΤΕΔΑΦΙΖΟΜΕΝΟΝ»

«Μια έτι σελίς θα προστεθή εις την ιστορίαν της Λέσβου και αυτή θα είναι η της ημερομηνίας της κατεδαφίσεως του κυκλοτερούς φρουρίου, του γνωστού υπό το όνομα «Καστράκι».

Αψευδής μάρτυς από της παρά την Μυτιλήνην ναυμαχίας του Αθηναίου ναύαρχου Κόνωνος κατά των Λακεδαιμονίων από το 406π.χ ίστατο το προλίμενον και ευπρεπές τούτο φρούριον της Μυτιλήνης το από τινών ημερών δια της σκαπάνης των εργατών κατεδαφιζόμενον, αφού και εις την ναυμαχίαν εκείνην κατά του εχθρικού στόλου εχρησιμοποιήθη καθά ιστορικώς ούτω διατυπύται «Και επ' αμφοτέρα τα τείχη της πόλεως Μυτιλήνης στρατιώτας διορίσας» Και παραλείπω τα από της ανωτέρω εποχής προς το Καστράκι συσχετιζόμενα γεγονότα, περιοριζόμενος να κάμω μνείαν των αναφερομένων εις την μεταγενεστέραν υπόστασιν του φρουρίου τούτου, ως προσεπιμαρτυρεί ο πολλού λόγου άξιος ιστοριογράφος Λαόνικος Χαλκοκονδύλης, ο περί τα τείχη της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας ζήσας ότι «Δύο εξέχουσι της Μυτιλήνης φρούρια»

Επίσης διάφοροι έτεροι Γάλλοι και αλλοδαποί αρχαίοι συγγραφείς ποιούνται τον ιστορικόν λόγον και οίτινες δια τα εν τη πρωτενούση της Λέσβου φρούρια απέκάλεσαν την πόλιν της Μυτιλήνης και δια του άχρι σήμερα εν χρήσει ονόματος Castro.

Το καταδιφιζόμενον λοιπόν σήμερα «Καστράκι» έχει συν τοις άλλοις και την επομένην ιστορικήν εξέλιξιν, ανέκδοτον και άγνωστον ίσως παραπολλοίς.

Κατά την εποχήν της εθνικής ημών παλιγγενεσίας, οι κάτοικοι των νήσων του Αιγαίου εσφάζοντο υπό το φάσγανον του τυράνου και ανηπεράσπιστα θύματα της αδηφάγου βοράς τούτου καθίσταντο. Τότε επήλθεν η ιδέα εις τον πολιτευόμενον της εποχής Γεωργάκην Γριμάνην, ούτινος το κενοτάφιον σήμερα εν τω περιβόλω του ναού του Αγίου Συμεών σώζεται και εκ του επιτυμβίου δηλούται η δράσις του, να ειδοποιήση με προφανή κίνδυνον της ζωής του, προς σωτηρίαν των Λεσβίων, τον περιπλέοντα την Λέσβον Ρώσσον ναύαρχον Ορλώφ, όστις αυθωρεί κατέπλευσεν εις Μυτιλήνην μετά του πολυάριθμου στόλου του. Αποβιβάσας απεσταλμένους του, εύρε την πόλιν έρημον των χριστιανών κατοίκων αποκρυβέντων ένεκα φόβου απειλουμένης γενικής σφαγής παρά των Τούρκων. Και πληροφορηθείς, ότι τουρκικός στρατός μετά των εν τέλει έμεινεν εις το «Καστράκι» συνήψε τριήμερον προς τούτο μάχην, κατά την διάρκειαν της οποίας οι κάτοικοι οθωμανοί άσυλον και προστασίαν

παρά των ενθαρρυνθέντων και εξερχομένων εκ των κρησφύγετων αυτών χριστιανών επεζήτησαν, ήτις και προθύμως εχορηγήθη.

Οι παραμένοντες εντός εις το Καστράκι δι' ισαριθμών τηλεβόλων όσαι και αι θυρίδες τούτου αντεπεκρίνοντο, ότε επί τέλους το εγκατέλιπον, τραπέντες προς τα όρη της νήσου. Μετά την διασποράν των εις το Καστράκι Τούρκων, ο Ρωσικός στόλος απήλθε. Και επειράθησαν μεν μετά τον απόπλουν του στόλου, να επιδοθώσιν εις σφαγάς και ληλασίας οι οθωμανοί, αλλ' εις σύσκέπιν γενομένην απεφάσισαν να ανταποδώσωσιν εις τους χριστιανούς ασυλίαν και προστασίαν, οίαν έλαβον, και ούτως αυθωρεί περιώρισαν πάντα κακοποιόν και κατεπνίγη εν τη γενέσει της πάσα στάσις.

Διαφόρους άλλας σελίδας ιστορικής ηδυνάμεθα να παραθέσωμεν σχετικάς προς το από τινών ημερών, όλως εναντίον των δοξασιών της φυλής ημών προς την αρχαίαν λατρείαν, καταδαφιζόμενον «Καστράκι» αλλά περιοριζόμεν, εις μιαν και μόνον παρεμπόδισιν από καταδάφισιν τήνδε. Ότε ο γνωστός Τούρκος δραματικός ποιητής Κεμάλ Βής, διοικητής Μυτιλήνης επί του καταλυθέντος καθεστώτος, κατέλαβε το παρά το «Καστράκι» επί της παραλίας οικόπεδον προς τον σκοπόν ν'ανεγείρη κτίριον και ήρξατο να καταδαφίξη τούτο, ημποδίσθη και αυθωρεί υπήκουσε, λαβών υπ' όψιν τας αποχρώσας δοξασίας εις τας γενομένας εις αυτόν παρατηρήσεις, ότι εν Ευρώπη γενικώς απαγορεύεται η καταδάφισις οιουδήποτε κτιρίου έχοντος ποίαν τινά αρχαιολογικήν σημασίαν και εν Ιταλία μάλιστα φανατικώς τηρήται η συνήθεια αυτή.

Και ήδη, το εν λόγω περικαλλές φρούριον καταρριπτόμενον εναπομένει μόνον κατ' όνομα ως ιστορικόν μνημείον επί των επιστολικών δελταρίων και των εικόνων διαφόρων φωτογράφων, ζωγράφων και φωτοτυπιών συγγραφέων, αφού παρέμεινεν εις αιώνας και δεινούς καιρούς ως μάρτυς της ιστορίας του. Και όταν εις το μέλλον επισκέπτονται την Μυτιλήνη περιηγηταί με τους τοπογραφικούς ανά χείρας χάρτας και τας απεικονίσεις δια το Καστράκι, τας περιλαμβανομένας εις διάφορα ευρωπαϊκά συγγράμματα και αναζητώσι παρ' ημών τούτο, ουδεμίαν άλλην απάντησιν θα έχωμεν να δώσωμεν ειμή ότι κατεδαφίσθη κατά το 1921, δεχόμενοι την παρατήρησιν, ότι έπρεπε να συγκαταλέγηται μετά των εθνικών μνημείων, τα οποία και αν ήθελε τις επί τη υποθέσει αύθις ν' ανεγείρη δεν δύναται να τ' αποδώση, όπως το κύρος της αρχαιότητας και της ιστορίας. Και τελευτώντες προσθέτομεν ότι, ως να μη υπήρχεν εν Μυτιλήνη ο κατάλληλος και πρόσφορος άμα χώρος και το άφθονον, και χρειώδες, και ποικίλον υλικόν προς ανέγερσιν οιουδήποτε ευαγούς και προσήκοντος, εκ λίθων κτιρίου και δη αφού η προς κατεδάφισιν δαπάνη έσεται εν συγκρίσει ουχί σπουδαίας διαφοράς διά την αγοράν νέου υλικού αφού εις πλείστα, πέριξ της πόλεως μέρη, τοσούτον αφθονεί το μάγμαρον, ώστε και κατά την ανέγερσιν του περιφημου θεάτρου της ακροπόλεως της Περγάμου το προς κατασκευήν μάγμαρον ελήφθη εκ των μέχρι σήμεραν υφισταμένων παρά το προάστειον της Μυτιλήνης Μόρια, μαρμαροβράχων, εξ ων δύναται να λατομήσωσιν υλικόν άφθονον προς ευπρεπεστέραν πλείστων όσων κτιρίων ανέγερσιν, αντί της πολυδαπάνου καταδάφισεως, εξ ης παραμένει άφθονον υλικόν άχρηστον και της άπαξ ετι επικυρώσεως του ρητού «Sic transit gloria mundi» ήτοι, ούτω παρέρχεται η δόξα εν τω κόσμω, αποσβέννυται ήδη έν έτι ιστορικόν μνη-

μείον, δι' ο δει να σκευθώσιν άπαξ έτι αν είναι προσήκουσα η καταδάφισίς του ή όχι».

Στις 16 Δεκέμβρη του 1921 ο Θεϊέλπις Λευκίας⁽²⁴⁾ καλεί τους ανθρώπους των γραμμάτων του νησιού να κινηθούν για να προλάβουν ανάλογες βάρβαρες ενέργειες των διοικούντων τον τόπο, με άρθρο του στον «Ελεύθερο λόγο».

Ο ίδιος τότε υπηρετούσε τη στρατιωτική του θητεία στο Γιλδερίμ της Ανδριανουπόλεως.

«ΑΝΟΣΙΟΥΡΓΗΜΑ»

«Δημιουργία και καταστροφή είναι δυο λέξεις που χαρακτηρίζουν αναλόγως πάντα τη διανοητικότητα και τον πολιτισμό κάθε εποχής.

Όλοι οι αιώνες στέκονται ταπεινά μπροστά στον Αθηναϊκόν αιώνα της δημιουργίας.

Μα οι αιώνες της καταστροφής; Σκότος και σκιά θανάτου. Και μέσα απ' τον ίσκιο και το μαυροσκοτάδο ακούονται τα ουρλιάσματα των σκυλιών της καταστροφής. Ο Μόμμιος κι ο Βάνδαλος κι ο Βυζαντινός καλόγερος κι ο Τούρκος κι ο Βενετσιάνος. Η ιστορία επεφύλαξε τη φρικτότερή της εκδίκηση σε όσους εσήκωσαν το χέρι τους εναντίον της. Και προσβάλλει την ιστορία όποιος προσβάλλει την τέχνη και προσβάλλει την τέχνη όποιος προσβάλλει την ιστορία.

Μαύρος παρουσιάζεται στην ιστορία ο Μόμμιος. Ο Βάνδαλος σαν απαίσιος ακούεται ήχος υβριστικός. Αφρίζει από αχαλίνωτη λύσσα ο καλόγερος. Καπνίζει ο εμπρηστικός δαυλός του Τούρκου και η μπόμπα του Βενετσιάνου ακόμα αντιλαλεί μέσα στη μνήμη του αιωνίου ανθρώπου.

Η ιστορία είναι ο αιώνιος άνθρωπος. Υπάρχουνε πάντα γύρω μας τα σημάδια της αιωνιότητός του.

Έξω από το χαοτί και την περγαμινή και τον πάπυρο βρίσκονται ίχνη ορατά της ζωής του. Απάνω στα κιτρινωμένα μάγμαρα, στους ιστορικούς ογκόλιθους στις Πυραμίδες, στα πέτρινα τείχη, στα παλιά σανίδια και στους παλιούς τοίχους της Εκκλησίας, στα αιωνόβια δένδρα και στους σκελετούς.

Δεν είναι η μεγαλοφυΐα της τέχνης που τα κάνει πάντοτε ιερά. Αρκεί η ιδιοφυΐα μιας εποχής πεθαμένης. Αρκεί η ευρωστία της ύλης που τα έσωσεν απ' την αδηφαγία του χρόνου. Αρκεί ότι δεν είναι έργο ζωντανού χεριού, για να είναι κτήμα της ιστορίας.

Το Καστράκι με τα πολεμικά της απελευθέρωσης.

Όλα τα έθνη, όλα τα κράτη, εσεβάστηκαν τα ιστορικά κτήματα. Μονάχα η ρωμείκη κενοδοξία οργιάζει ακόμα.

Καταστρέψαμε στο Κερατσίνι το ωραίο καράβι του Ναβαρίνου. Και καταστρέφει τώρα τον ωραίο πύργο του λιμανιού μας. Τον πύργο που επερίκλεινε ένα ωραίο λιμενομυστήριο.... Τον πύργο που ίσως η λαϊκή φαντασία να τον ελάμπρυνε με πανάρχαιους θρύλλους. Στο ψηλό πύργο στο γαλό, θλιβερά, γλυκά τραγούδια λέγει η κόρη.

- Σύρατε, μαρνέροι, στο καλό

που γυρνάτε στο τραγούδι της την πλώρη.

Οι πύργοι των γαλών παραχωρούνε τώρα τη θέση τους στα Ηρώα. Στα εξαμβλώματα. Στα γελοία ενσαρνώματα των ψεύτικων ενθουσιασμών μερικών ανθρώπων και της επιδεικτικής μανίας των αρχόντων των.

Είναι μερικοί Ρωμιοί που δεν έχουν συναίσθηση της αρμοδιότητός των. Θεωρούν τον εαυτό τους εντελώς αρμόδιο σε ό,τι ακριβώς είναι καθ' ολοκληρίαν αναρμόδιος. Και τέτοιοι είναι κυρίως εκείνοι που έχουν με το μέρος των την εξουσίαν. Η ευνοϊκή των θέσις του να ευρίσκονται κοντά εις την εξουσίαν, γύρω από την οποίαν ανακινούνται συνήθως τα διάφορα ζητήματα, τους κάνει να νομίζουν ότι ευρίσκονται εν πλήρει για το κάθε τι αρμοδιότητι και να έχουν γνώμην για το κάθε τι.

Ακόμη και απόφασιν η οποία ως επί το πλείστον είναι τελεσίδικος. Και εν τοιαύτη περιπτώσει οι αρμόδιοι πραγματικώς είναι αναρμόδιοι, δεν ακούεται η φωνή των, δεν τους δίδεται καμία προσοχή, δεν έχουν ούτε ισχύν, ούτε ευνοϊκήν θέσιν κοντά εις την εξουσίαν. Και ο λαός; Ο λαός έχει μεσάνυχτα από την κίνησιν αυτή. Έχει όμως την λογικήν του και την αισθηματολογίαν του. Και ιδού πώς κρίνει ο λαός τα πράγματα.

Υπάρχει στην Θεομή ένα κυπαρίσσι προαιώνιο. Ο λαός που αισθάνεται την ιστορικήν του ιερότητα, έπλασε μια παράδοση που το υπερασπίζει κατά των βανδαλικών διαθέσεων. Κάποιος λέγει, που επεχείρησε κάποτε να το κόψη με το πρώτο χτύπημα της αξίνας του έμεινε ξερός! Τέτοιες παραδόσεις υπάρχουν για όλα τα θαυμάσια λείψανα των αιώνων.

Μα η ανάμνησις μιας όχι και πολύ παλιάς ιστορίας είναι περισσότερο διδακτική.

Κάποιο ξεμωραμένο γερόντιον, διευθύνον άλλοτε τα γραφεία της Δημορχίας μας είχε την θρασύτητα μαζί με την βουλευτικήν υποψηφιότητα που υπέβαλε να κάμη δημοσίευσιν και του πολιτικού προγράμματός του, το οποίον ποιητικότερα ήρχιζε και ετελείωνε με μοναδικόν σκοπόν την κατεδάφισιν του φρουρίου μας. Μέσα εις τον Μυτιληναϊκόν λαόν ευρέθησαν ως ενθυμούμεθα, τρεις ή τέσσαρες ηλίθιοι οι οποίοι επεδοκίμασαν με την ψήφον των τον μεγαλοφυή υποψήφιον και το θαυμάσιον πρόγραμμά του. Έτσι σκέπτεται ο λαός και έτσι κρίνει. Περισσότερον έξυπνα και περισσότερον σοφά παρ' όσον φαντάζονται οι ημιμαθείς και οι οψιπαίδευτοι.

Στραφέιτε προς τον λαόν σεις που διαμαρτύρεσθε, εσείς που φωνάζετε, εσείς που θρηνείτε και αναθεματίζετε, εσείς που είσθε κοντά στο σώμα της καταστροφής. Οι Αθανασιάδηδες, οι Ψάλτηδες, οι Γοιμάνηδες. Κινηθείτε και κινήσατε τον λαόν. Ενωθείτε και ενώσατε τον λαόν.

Η δύναμις δέκα ενωμένων ανθρώπων που έχουν θέλησιν, είναι ικανή να πνίξει τους πόθους χιλίων ανθρώπων που τους χωρίζει ο άνεμος της αμάθειας».

Δειλά - δειλά μέσα στο κλίμα των αντιδράσεων άρχισαν μερικοί να παίρνουν θέση και υπέρ της κατεδάφισης του προμαχώνα, όπως ο Στρατής Παπανικόλας⁽²⁵⁾ που στη στήλη «ΤΡΙΒΟΛΟΣ» του Ελ. Λόγου τις 19/11/1921 γράφει :

«Το καστράκι ή κατά τον φίλον ιατρόν (εννοεί το Γριμάνη) το προλιμένον εν σκαπάνη και δυναμίτιδι τελειούται.

Μετ' ολίγον επί των ερειπίων του καταφυγίου των ερωτευμένων και των υπο... θα υψούται το άγαλμα της ελευθερίας.

Τι παράξενους συνδυασμούς που κάνει κάποτε ο άνθρωπος!»

Στις 3 Φεβρουαρίου του 1922 ο Σ. Παπανικόλας με το ψευδώνυμο «Σ. Ακρογιάλης» ξεκάθαρα πλέον παίρνει θέση υπέρ της κατεδάφισης, με το ακόλουθο χρονογράφημα στον «Ελευθερο Λόγο»:

«ΑΙ ΠΡΟΤΟΜΑΙ»

«Επεριπατούσαμε στον καλό το δρόμο. Μπροστά στα ερείπια απ' το Καστράκι εκοντοσταθήκαμε. Τι κρίμα εψιθύρισε ο αρχαιολάτρης της παρέας. Ήρchiσε κατόπιν η σχετική θρηνωδία για την κρατική αμέλεια. Η επωδός. Δε θα βάλουμε γνώση, ποτέ δεν θα εκπολιτιστούμε εμείς οι Ρωμιοί. Και όμως οι φίλοι μου δεν είχαν δίκιο. Φυσικά, δεν ετόλμησα να αντιπαραχθώ στη γνώμη των, ήτανε πολλοί κι' ήμουνα ένας... Έλεγα όμως μονάχος, ενώ εξακουλουθούσεν ο περίπατος. Το Διοικητικόν Συμβούλιον που αποφάσισε να καταδαφισθή το Καστράκι το έκανε βέβαια για να σβήση ένα μνημείον που συνδέεται με την μαύρην εποχήν της δουλείας. Εγώ έξαφνα όσες φορές περνούσα από κει θυμόμουνα με φρίκη το πτώμα κάποιου ατυχούς συμπολίτου που τον είχαν κρεμάσει εκεί οι Τούρκοι! Και μου χαλούσαν τα κέφια. Καλά έκανε το Δ. Συμβούλιον. Η ελευθερία είναι η βάση του πολιτισμού κάθε χώρας. Ε, δεν νομίζουν οι καστρολάτραι πως ήταν εντελώς αταίριαστη με τον πολιτισμόν μας και δεν έστεκε διόλου καλά μέσα εις την ελευθέραν πλέον Μυτιλήνην μια πύργινη κρεμάλα! Εκτός τούτου όμως η καταδάφισις σημειώνει και την απαρχήν της δημιουργίας νέου, ανωτέρου πολιτισμού, συγχρονισμένου.

Μετ' ολίγον επί των ερειπίων, που θρηνούν σήμερα οι ανίδεοι, θα ανηψούται υπερόψανον το άγαλμα της Ελευθερίας. Τι συγκινητικόν θέαμα!

Επί του πτώματος της Σκλαβιάς η Ελευθερία με τον πυρσόν της εφώτισε και φωτίζει όλα τα έθνη πλην της Μητρος των Φώτων και του πολιτισμού!...Εγώ μάλιστα θα είχα κάτι να προτείνω. Το σχέδιον του Ηρώου να συμπληρωθή, να γίνη τελειότερον. Κοντά εις τα ονόματα των ηρώων που έπεσαν δια την Ελευθερίαν, να στηθούν και αι προτομαί των διαφόρων συμπολιτών μας που, λόγω των σχέσεών των με τους Τούρκους μεγιστάνας, υπερεμάχησαν των συμφερόντων του τόπου εις την πρώτην γραμμήν! Τότε πόσους παράδες κάνει το Καστράκι! Είναι κακή η γνώμη μου:»

Το «κύκνειο άσμα» για το «Καστράκι» θα το γράψει ο Φώτης Δήμου στον «Ταχυδρομό» τις 15/2/1929, με το ψευδώνυμο Δ. Παροδίτης⁽²⁶⁾

«Η ΜΥΤΙΛΗΝΗ ΠΟΥ ΣΒΗΝΕΙ. ΤΟ ΚΑΣΤΡΕΛΙ»

«Δεν θα αφηγηθώμεν ούτε πολιορκίας ούτε δράσεις στρατηγών ή ναυάρχων περί το θρυλικόν «Καστρέλι» το οποίον μας κατεδάφισε η επί του «Ηρώου» επιτροπή δια να σηκώση το σημερινόν της μιναρέν ο οποίος μας έχει κοστίσει έως τώρα αρκετάς χιλιάδες δραχμές.

Θα πούμε λίγα λόγια δια το λαϊκό «Καστρέλι» που χωρίς κανόνια και πυρομαχικά, χωρίς ήχους πολεμικών σαλιγγών και νικητηρίων ιαχών στεκότανε, ένα σημάδι της παλαιότερας δόξης της πιο αρχαίας δυνάμεως της εμπορικής Μυτιλήνης.

Το Καστράκι και στο βάθος το κάστρο.

Μικρό, σε σχήμα πολύγωνο με μια πόρτα πελώρια προς το σημερινό δρόμο, προσκαλούσε τον κάθε περιπατητή της Λεσβιακής εκείνης ακτής να καθίσει σε μία από τις πολλές μπουκαπόρτες του και να απολαύσει τη θαλάσσια αύρα και το εξαιρετικό θέαμα της Ανατολής και του Ακλειδιού ενώ κάτω εις τα φαγωμένα από την θάλασσα θεμέλια του χτυπούσε απαλά απαλά το κύμα του Αιγαίου σαν ένας ασπασμός των αιώνων προς το απομεινάρι αυτό του χρόνου και των αναμνήσεων. Εκεί κάποτε σωζότανε και δυο κανόνια σκουριασμένα πια απ' την πολυκαιρία και την αχρηστεία, σημάδι φανερό ότι εκεί σ' αυτό το μικρό ακρωτηριάκι ή καλύτερα στο βράχο αυτόν στήριξε κάποτε τας ελπίδας της η πρωτεύουσα του νησιού. Δεν ήταν δυνατόν να περάσει από εκεί άνθρωπος να μη το περιεργασθεί. Λες και ήταν ένα όμορφο, ημιερειπωμένο μνημείο του μεσαιωνικού κόσμου.

Είπαμε ότι αυτό το εξαίσιον απομεινάρι της μεσαιωνικής Μυτιλήνης μας το αφήρεσε η ελληνική προχειρολογία και η εξημιμένη φαντασία ενός γενικού διοικητού δια να μας αφήσει το σημερινό παλουκι.

Αλλά πάντοτε κάτι θα γίνει δια να χαθεί ένα πράγμα από τον κόσμο είτε εξυπνάδα ήταν, είτε κουταμάρα, είτε υστεροβουλία, στην θέση του χαλασμένου μικρού κάστρου απεφασίσθη να χτισθεί μεγαλοπρεπές ηρώον.

Από εδώ αρχίζουν νέαι περιπέτειαι. Ο θεμέλιος λίθος τεθείς υπό του Βενιζελικού Χρυσοβελώνη, αφηρέθη κατά το 1921 από τον Βασιλικόν Σηπλιωτόπουλον διά να μείνει ένα διαρκές ενθύμιον το σήμερον υψούμενον παλουκι, δείγμα της νοστορπίας και της διοικητικής ικανότητος των εις Λέσβον αποστελλομένων υπαλλήλων.

Αλλά ας επιστρέψωμεν εις το θρυλικό «Καστράκι».

Όλην του την αίγλην, αν ονομάσωμεν ούτω την προτίμησιν ρεμβαζόντων περιπατητών ήλθε να ...(Η εφημερίδα σ' αυτό το σημείο είναι φθαζμένη).

Του Κατζάλη, ενός καταδικασμένου εις θάνατον, προ του Τουρκικού συντάγματος ακόμη.

Θυμάμαι το εωρούμενον σώμα του κατάδικου. Από τότε έχασε την παλαιάν του προτίμησιν, όλοι το απέφευγαν σαν στοιχειωμένο μεσαιωνικό πύργο.

Κανείς πια δεν πατούσε να καθήσιν σαν και πρίν στις μπουκαπόρτες του» .

(23) Ο Παναγιώτης Νικίτας γεννήθηκε στη συνοικία Νιο- χωριό της Μυτιλήνης το 1892. Εφτασε μέχρι την Τρίτη Γυμνασιού και ύστερα έπιασε δουλειά στο ξυλεμπορικό του Δημάρχου Μυτιλήνης, Νίκου Πετρόπουλου. Καλλιφώντας και τραγουδιστής καθώς ήταν έβαλε στόχο να γίνει ψάλτης.

Τα πρώτα μαθήματα τα πήρε από τον πρωτοψάλτη της Μητρόπολης, Νικόλαο Παπαγεωργίου από την Καστοριά.

Ιεροψάλτης για πρώτη φορά έκανε στην Παναγία την Ακλειδιανή, πρωτοψάλτης από το 1916 στη Μητρόπολη για 19 ολόκληρα χρόνια και τέλος στον Άγιο Θεράποντα μέχρι το 1942.

Στενός φίλος με τον Αντώνη Πρωτοπάτη εμυήθηκε στο δημοτικισμό και τη λαογραφία απ' αυτόν, ενώ ο ίδιος έγινε κοινωνός του στη μουσική και το τραγούδι.

Έχοντας φωτεινό παράδειγμα τους διάσημους λαογράφους της εποχής Νικόλαο Πολίτη και Στίλπωνα Κυριακίδη, κατάφερε να συλλέξει και να διασώσει μεθοδικά άρτιο και άφθονο λαογραφικό υλικό, έθιμα, τραγούδια, μύθους, παραμύθια, γιατροσόφια και ξόρκια.

Όλο αυτό το θησαυρό τον εξέδωσε η Εταιρεία Λεσβιακών Μελετών το 1953 με τίτλο: «ΤΟ ΛΕΣΒΙΑΚΟ ΜΗΝΟΛΟΓΙΟ», που βραβεύτηκε κίβλας σε διαγωνισμό του Δήμου Μυτιλήνης.

Ευμενείς κριτικές δέχτηκε το έργο του από διάσημους λαογράφους του εξωτερικού. Βραβεύτηκε για δεύτερη φορά το 1957 στο λαογραφικό διαγωνισμό του κληροδοτήματος Ρουσέλλη.

Ακόμα είχε ετοιμάσει κι άλλες ειδικές εργασίες όπως για προικοσύμφωνα, για τον Αγιασώτη Νταή-Παναγιώτη, για τους παλιούς τύπους της Μυτιλήνης, παλιά τραγούδια, που δυστυχώς δεν πήραν το δρόμο για το τυπογραφείο.

Ευχής έργο θα ήταν οι απόγονοι του να ενδιαφερθούν για τη γνωστοποίηση αυτού του υλικού, που είχε συλλέξει με τόσο κόπο ο άξιος «Βασιβουζούκος» της Λέσβου.

Ο Π. Νικίτας είχε κέφι και μεράκι να προσφέρει πολλά ακόμη στην αγαπημένη του Λέσβο, αν δεν τον πρόφτανε ο θάνατος το 1965.

(24) Ο Θεϊέλπης Λευκίας γεννήθηκε στη Μυτιλήνη το 1898. Ο πατέρας του ήταν γιατρός, αρχαιολόγος, εξού και το αρχαιοπρεπές όνομα Θεϊέλπης που έδωσε στο γιό του.

Η καταγωγή του βαστάει από την Αγιάσο όπου είχαν το επώνυμο «Μπεγιάζης» Λέξη τούρκικη από αραβική ρίζα που σημαίνει «Λευκός»

Μπεγιάζης ήταν και ο νεομάρτυρας Άγιος Δημήτριος που μαρτύρησε μαζί με τον Ασωματιανό Αναστάσιο Πανέρα στον Κασαμπά της Μ. Ασίας. Τελείωσε το ιστορικό Γυμνάσιο της Μυτιλήνης με καθηγητές το Δαυίδ και τον Ολύμπιο.

Στο σχολείο ηγείτο της ομάδας των «μαλλιαρών» και το απέδειχνε έμπρακτα με το να γράφει στη δημοτική πουήματα και εκθέσεις.

Μετά την αποφοίτησή του προσλήφθηκε υπάλληλος στην Οικονομική Εφορία για να τοποθετηθεί αργότερα «έφορος αλιείας» σ' όλη τη Λέσβο.

Όμως τα ενδιαφέροντά του ήταν αλλού.

Ήταν η χρυσή εποχή «της Λεσβιακής Άνοιξης» όπου μαζί με τους γνωστούς Βασιβουζούκους ζούσε και δρούσε πνευματικά.

Ύστερα ήρθε ο πόλεμος. Το 1921 στρατεύεται στην Ανδριανούπολη απ' όπου στέλνει ανταποκρίσεις σε εφημερίδες της Μυτιλήνης.

Το 1923 γυρίζοντας προσλαμβάνεται στο συντακτικό πρωσωπικό του «ΕΛ. ΛΟΓΟΥ» του Σ. Παπανικόλα. Στη συνέχεια

**Ο λαογράφος
Παναγιώτης Νικίτας.**

**Ο δημοσιογράφος
Θεϊέλπης Λευκίας.**

λόγω της γόνιμης δραστηριότητάς του στη δημοσιογραφία έγινε αρχισυντάκτης της εφημερίδας.

Το 1925 μαζί με το Μυρβήλη εκδίδουν τον «Ταχυδρόμο», βήμα ανάδειξης πολλών νέων ανθρώπων της τέχνης και των γραμμάτων.

Στις εκλογές του '36 πολιτεύεται για να εκλεγεί βουλευτής με τους φιλελεύθερους. Επακολούθησε η δικτατορία του Μεταξά. Συλλαμβάνεται και εξορίζεται στην Αμοργό.

Στην κατοχή σημαντική είναι η αντιστασιακή του δράση. Για να γλιτώσει τη σύλληψη από τους Γερμανούς φεύγει στο βουνό με άλλους πατριώτες. Καταφέρνει να φύγει στη Μ. Ανατολή. Με την Απελευθέρωση έρχεται στη Μυτιλήνη. Γίνεται μέλος του Ε.Α.Μ. Το '45 συλλαμβάνεται και κλείνεται για αρκετούς μήνες στη φυλακή.

Το τυπογραφείο του «Ταχυδρόμου» ρημάζεται. Με την αποφυλάκισή του εκδίδει την «Ανατολή», όργανο του Σοσιαλιστικού κόμματος. Αλλά και αυτή κλείνει. Το 1950 επανεκδίδει τον «Ταχυδρόμο». Πέθανε στη Μυτιλήνη το 1958.

(25) Ο Στρατής Παπανικόλας γεννήθηκε το 1894 στη Βρύσα, μα η καταγωγή του κρατάει από τον Ασόματο. Από τα μαθητικά του χρόνια έδειξε σημάδια δημοσιογραφικού και σατιρικού ταλέντου.

Μόλις τελείωσε το Γυμνάσιο πήγε στη Ρουμανία για να σπουδάσει, μα σύντομα επέστρεψε στην Ελλάδα όπου γράφτηκε στη νομική.

Οικονομικοί λόγοι τον αναγκάζουν να παραιτηθεί από τις σπουδές του και να κάνει το δημοδιδάσκαλο στο χωριό του, τον Ασόματο.

Υπηρέτησε 4 χρόνια κι όταν αποστρατεύθηκε μπήκε οριστικά στη δημοσιογραφία σαν συντάκτης στην αρχή και διευθυντής αργότερα του «Ελεύθερου Λόγου» της Μυτιλήνης, μέχρι το 1929. Το 1931 εκδίδει τη σατιρική εφημερίδα «Τρίβολος», που μέσα στις ανεπανάληπτες σελίδες του καυτηρίαζε την κοινωνική ζωή του τόπου, σκορπούσε αβίαστο γέλιο και αποταμίευε το λαϊκό πολιτισμό του νησιού με τη διάσωση της ντοπιολαλιάς.

Τον «Τρίβολο» τον διέκοψε αναγκαστικά η γερμανική κατοχή, όπου μαζί με άλλους συμπατριώτες του φυλακίζεται σε στρατόπεδο της Θεσσαλονίκης.

Το 1952 επανεκδίδει για ένα μικρό χρονικό διάστημα τον «Τρίβολο» γιατί τον προλαμβάνει ο θάνατος.

Ο Στρατής Παπανικόλας εκτός από τη δημοσιογραφία ασχολήθηκε και με το θέατρο γράφοντας αξιόλογα έργα τα οποία το 1996 ο πολιτιστικός σύλλογος Ασωμάτου «Ο Ταξιάρχης», κατάφερε να τα διασώσει και να τα τυπώσει σ' ένα τόμο με τίτλο «Θεατρικά και άλλα...»

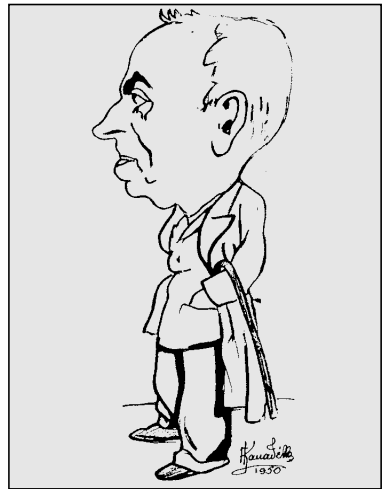
(26) Ο Φώτης Δήμου γεννήθηκε στη Μυτιλήνη το 1892. Αξιωματικός πολεμικής διαθεσιμότητας το επάγγελμά του.

Εμφανίζεται στα πνευματικά δρώμενα του τόπου δημοσιογραφώντας στον τοπικό τύπο από τα χρόνια του μεσοπολέμου. Πολλά και σημαντικά ιστορικά άρθρα του είναι κατεσπαρμένα σε περιοδικά και εφημερίδες. Δικά του είναι τα «Λεσβιακά χρονικά (1952-1955)» και ο «Νέος Μυτιληνός (1951-1953)».

Τύπωσε την «Ιστορία της τουρκοκρατούμενης Λέσβου», (1931, 1934, 1935) και την «Ιστορία της νήσου Λέσβου από των προϊστορικών χρόνων μέχρι περιόδου Μεγάλου Αλεξάνδρου», 1956. Πέθανε το 1968.

Ο δημιουργός του «ΤΡΙΒΟΛΟΥ» Στρατής Παπανικόλας.

Ο ιστοριοδίφης Φώτης Δήμου.

Μετά λοιπόν την κατεδάφιση του μεσαιωνικού προμαχώνα, συνήλθε αρχές Δεκέμβρη του 1921 το Διοικητικό Συμβούλιο παρουσία και του Δήμα, εκπροσώπου του Τσίλλερ, για να κανονίσει τις λεπτομέρειες της ανέγερσης του μνημείου και τη σύνταξη συμπληρωματικής πράξης με τους τελικούς τεχνικούς όρους (συγκρότηση συνεργείου, προμήθεια υλικών κ.λ.π.).

Αποφασίστηκε δε να παραμείνει και να επιστατεί στο έργο ειδικός αρχιτέκτων.

Η εφημερίδα «Σάλπιγξ» τις 3/12/1921 μας δίνει την πληροφορία ότι «το αρχιτεκτονικό μέρος των εργασιών της ανέγερσεως του Ηρώου θα διευθύνη ως αντιπρόσωπος του κ. Τσίλλερ ο εσχάτως αφιχθείς εις την πόλιν μας καλλιτέχνης κ. Μαλέας».

Είναι μάλλον απίθανο να πρόκειται για το γνωστό ζωγράφο Κων/νο Μαλέα.

Στις 11/12/1921 σε νέα συνεδρίαση συμφωνήθηκε το ηρώο να χτισθεί με λευκό μάρμαρο Κυδωνιών Μ. Ασίας.

Η δαπάνη του υπολογίστηκε στις 310 χιλιάδες δραχ. ενώ το άγαλμα κατά πληροφορίες της Σάλπιγγος θα ήταν έτοιμο σε ενάμισι μήνα.

Άλλο δεν έμενε πλέον παρά να τεθεί εκ νέου ο θεμέλιος λίθος. Προς τούτο καταρτίστηκε πρόγραμμα σύμφωνα με το οποίο στην τελετή που θα γινόταν την Κυριακή 6/2/1922 στις 3μ.μ., θα έπαιρναν μέρος οι μαθητές του Γυμνασίου, οι οποίοι θα συγκεντρώνονταν στον περίβολο του σχολείου τους και από την προκυμαία συνοδεία μουσικής και λαβάρων θα έφθαναν στο χώρο. Επίσης καλούντο να είναι παρούσες οι στρατιωτικές και πολιτικές αρχές του τόπου. Μετά την τέλεση του αγιασμού, λόγο θα εκφωνούσε ο Γενικός Διοικητής. Στη συνέχεια θα γινόταν η κατάθεση του θεμέλιου λίθου και η ρίψη χρυσών και αργυρών νομισμάτων, σύμφωνα με το έθιμο. Οι μαθητές θα έψελναν άσματα και οι μαθήτριες θα χόρευαν εθνικούς χορούς. Στο τέλος της τελετής θα ακολουθούσε δεξίωση στο μέγαρο της Γεν. Διοίκησης.

Στο σχετικό ρεπορτάζ των τοπικών εφημερίδων επισημαίνεται η συρροή του κόσμου και η λαμπρότητα της τελετής καθώς συνέβαλε μάλιστα και ο καλός καιρός.

Αναφορικά τώρα με την πορεία κατασκευής του αγάλματος αυτό θα ήταν έτοιμο τέλος Μαΐου. Το εργοστάσιο όμως στη Γερμανία που ανέλαβε την κατασκευή του ζητούσε πρόσθετη αποζημίωση 7500 ελβετικών φράγκων, λόγω υπερτίμησης των υλικών εξαιτίας διακύμανσης της δραχμής.

Η επιπλέον διαφορά από την συμφωνηθείσα αρχική τιμή ήταν 30.000δραχ.

Σε προσεχή συνεδρίαση η Επιτροπή ανέγερσεως του ηρώου, θέλοντας και μή, γνωστοποιούσε ότι τα χρήματα είχαν σταλεί μέσω τράπεζας της «Ανατολής» στον Έλληνα Επιτετραμμένο στο Βερολίνο, Νούλη.

Στη συνεδρίαση της 3/12/22 ο πρόεδρος της επιτροπής Ευριπαίος έκανε γνωστό ότι ο εργασίες που αφορούσαν το βάθρο του ηρώου καθίσταντο δύσκολες λόγω αδυναμίας μεταφοράς των συμφωνημένων λίθων από τις Κυδωνίες της Μ. Ασίας.

Επίσης στάλθηκε στο γλύπτη Γρ. Ζευγώλη επιστολή με την οποία ζητείτο λόγω αργοπορείας, η επίσπευση της μεταφοράς του αγάλματος από τη Γερμανία.

Μέσα στο 1923 έχουμε μία ακόμη συνεδρίαση στις 9/2 που αφορούσε τη μεταφορά του αγάλματος.

Στο χώρο τώρα που θα στήνονταν η θεά Ελευθερία οι εργασίες σταμάτησαν, αφού πρώτα κατάφεραν να ορθώσουν μία στήλη μπετόν περιτριγυρισμένη από πέτρες.

Όλη αυτή η ασχημία έκανε το Μυριβήλη να την καυτηριάσει με την πένα του. Γράφει στον «Ελ. Λόγο» τις 9/2/23:

«Εξακολουθεί να στέκει. Αν δεν επρολάμβανε η επανάσταση οι Τούρκοι θα βρίσκαν έναν έτοιμον μιναρέν. Τώρα το ανέκλεισαν εις συρματόπλεγμα ακιδωτόν, και αν υπήρχεν εώς τώρα ελπίς να σωθώμεν από αυτήν την ασχήμιαν διά της νυχτερινής απαγωγής των λίθων, τώρα και αυτή η ελπίς εχάθη. Εκτός αν αποφασισθή να κατακρημνισθή εις την θάλασσαν η Φροϊλαίν Ελευθερία, αντιγράφουσα εις το σάλτο μορτάλε τη Σαπφώ. Θεέ μου, κύριε Νομάρχα. Τι παριστάνει επιτέλους αυτό το κεραμιδαριό;»

Μετά την αποπληρωμή του αγάλματος, συσκευασμένο σε ξύλινο κιβώτιο, έφθασε επιτέλους στον Πειραιά.

Ο Δ/ντής του Τελωνείου Πειραιώς Μοζέρας, με τηλεγράφημά του προς τη Νομαρχία Λέσβου ειδοποιούσε για την παραλαβήν του. Μα το να το παραλάβουν ήταν ένας απλός λόγος, αφού από τα πλοία της γραμμής δεν υπήρχε κάποιο που να έχει στέρεο γερανό, ώστε να φορτωθεί πάνω του το βαρύ και ογκώδες ξυλοκιβώτιο.

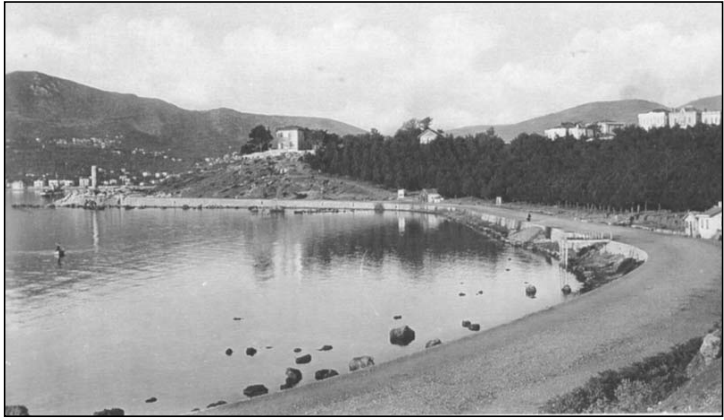
Τελικά τη μεταφορά της «Ελευθερίας» ανέλαβε ο Αργύρης Χριστοφίδης που είχε τον καιρό εκείνο μεταβεί στην Αθήνα για την αγορά μιας φορτηγίδας⁽²⁷⁾.

Με ένα ακριβό ναύλο, ριψοκίνδυνα βέβαια, σκέφτηκε ότι θα μπορούσε να τη μεταφέρει.

Αφού, φορτώθηκε στη νεοαποκτηθείσα φορτηγίδα το θεόρατο ξύλινο κιβώτιο, στη συνέχεια δέθηκε η φορτηγίδα σε αρκετή απόσταση με το πλοίο της γραμμής «Γεώργιος».

Όλα θα πήγαιναν καλά αν, παρ' όλο που ήταν αρχές καλοκαιριού, δεν έπιανε θαλασσοταραχή.

Η φουρτουνιασμένη θάλασσα ανέβαζε και κατέβαζε τη φορτηγίδα με το βαρύ φορτίο της. Ο καπετάνιος του «Γεώργιος» απείλησε ότι θα έκοβε το συρματόσχοινο της ρυμουλκήσεως. Τύχη όμως αγαθή και με χίλια βάσανα κατόρθωσαν να μπουκώσουν στο λιμάνι της Μυτιλήνης στις 26 Ιουνίου 1924 γύρω στις 11 το πρωί.

Τα Τσαμάκια με τη διακρινόμενη μπετοκόλινα.

(27) Πλατύ και χαμηλό σκάφος για φορτοεκφορτώσεις εμπορευμάτων ή μαούνα.

Στον «Ελ. Λόγο» στις 27/6/24 και στη στήλη «Τρίβολος» ο Σ. Παπανικόλας, παρών στην «υποδοχή» σχολιάζει τα σχετικά :

*«Η Γερμανίς θεά Ελευθερία του ηρώου αφίκετο προφές εις τον λιμένα μας.
Και κατέλυσεν εντός μαούνας.*

Μια υπερμεγέθης κάσσα είναι το σήνωμά της.

Ουδείς εκ των προκρίτων ή των τέως θαυμαστών της θεάς την προϋπάντησεν.

Ούτε επίσημος ούτε ανεπίσημος.

Αν ήτο παρών ο κ. Σπηλιωτόπουλος!

*Αυτός υπήρξεν εκ των θερμοτέρων εραστών
της Ελευθερίας.*

Ο δε έρωσ της πολύ καρποφόρος.

Εγέννησεν ολόκληρα αυτοκίνητα.

Και τώρα τι θα γίνει;

Η σοφία των εφέδρων προτείνει να πωληθή.

*Ασφαλώς πρόκειται περί της ανοητοτέρας
γνώμης που θα ημπορούσε να ακουστή.*

*Η αναβίβασίς της επί του μινναρέ είναι βεβαίως
αδύνατος.*

Ζητούμεν την γνώμην των ειδημόνων.

*Από την συζήτησιν θα φωτισθούν οι άρχοντές
μας.*

Και θα πράξουν το καλλίτερον.»

Το πρόβλημα που προέκυψε τώρα ήταν πως θα εκφορτωθεί από τη φορτηγίδα το τεράστιο ξυλοκιβώτιο.

«Είμεθα περίεργοι να ιδώμεν επί πόσον διάστημα θα παραμένη εντός της φορτηγίδος» (έγραφε η Σάλπιγξ 27/6/24).

Άπειρα τεχνικά και μηχανικά μέσα τέθηκαν σε εφαρμογή μέχρι να βγει η πελώρια κάσσα και να αποθεθεί στην άκρη της προκυμαίας Ρουσέλλη. Μέχρι και η επί του αγάλματος Επιτροπή συνήλθε (3/7/1924) για το θέμα αυτό.

Τελικά η εκφόρτωση έγινε με επιστασία αφιλοκερδώς του μηχανικού Κλεόβουλου, αφού προηγήθηκε η εν πλω μεταφορά της στην άλλη άκρη του λιμενοβραχίονα.

«Η Ελευθερία του λιμένος μεταφέρεται εις τον Ν. λιμενοβραχίονα.

Διατί άραγε;

Δεν ηδύνατο να υποφέρει την οσμήν των βόθρων;

Είναι δροσερότερα από το άλλο μέρος;

Τις οίδεν!

Εν πάση περιπτώσει η υψηλή ξένη είναι ευτυχεστέρα από πολλούς συμπολίτας.

Αυτοί δεν ημπορούν να μεταφερθούν εις την αντίπεραν ακτήν.

Τα γραφεία και αι αποθήραι των δεν είναι πλεούμενα.

Και αρχούνται να ελπίζουν μόνον εις τον Δήμαρχον και εις τον θεόν.»

(Ελ. Λόγος 4/7/1924)

Η μετετοκλώνα επενδεδυμένη με πέτρα
ΦΩΤΟ: Fritz Mraz, γύρω στα 1925 - Αρχείο : Α. Μαύλλη.

Ακολουθούν άπειρες συσκέψεις του Διοικητικού Συμβουλίου με την Επιτροπή ανεγέρσεως, αφ' ενός μεν για την προσωρινή εξασφάλιση του αγάλματος «όπως γνωστόν» γράφει το ρεπορτάζ στις 19/7/24 του Ελ. Λόγου «οι διαβόητοι στομαχολόγοι, νέοι προστατευόμενοι του κ. Σπηλιωτόπουλου, έκριναν κατάλληλον προς βρώσιν», αφ' ετέρου δε για την οριστική τοποθέτησή του.

Πάντως εκεί που τοποθετήθηκε προσωρινά φαίνεται πως έμεινε για πολύ καιρό. Ο Π. Μολίνος μας πληροφορεί : «Πέρασαν πάλι μήνες και μήνες, αν μή χρόνια, που την αξιολύπητη αυτήν Ελευθερία την έβρεχαν, η βροχή και οι άνθρωποι και την εράντιζαν τα κύματα της προκυμαίας. Όταν βροχότανε πολύ, την εστέγνωνε ο ευεργετικός ήλιος που την λυπότανε σ' αυτά τα χάλια».

Οι ατέριμονες συζητήσεις δεν είχαν τέλος. Κάθε «αριμόδιος» έρχοι στο τραπέζι των συσκέψεων και από μια πρόταση, όπως π.χ να ορθωνόταν το άγαλμα στο μέσον του Ταρλά που σύμφωνα με το σχέδιο πόλεως του αρχιτέκτονα Α. Ζάχου θα γινόταν στάδιο και πάρκο. Κάποιοι αντέδρασαν με τη δικαιολογία ότι το άγαλμα προϋπόθετε ψηλή βάση για να έχει κανονική προοπτική, διαφορετικά θα φαινόταν δυσανάλογο το σώμα σε σχέση με το υπερυψωμένο χέρι του.

Για να φτάσουμε στο 1927. Κάπου είχαν σταματήσει οι συσκέψεις ώσπου ξαφνικά επαναφέρει το θέμα ο Μητροπολίτης Μυτιλήνης Ιάκωβος Α΄ ο από Δυρραχίου⁽²⁷⁾ ο οποίος συγκαλεί σύσκεψη στη Μητρόπολη στα τέλη του Δεκεμβρίου, με παρόντες τους Νομάρχη, Ταξίαρχο, Δήμαρχο καθώς και τα μέλη της γνωστής επί του αγάλματος Επιτροπής.

Αφού διαβάστηκε η έκθεση των Ιακωβίδη, Ζευγώλη και Δήμα, αποφασίσθηκε να μετατραπεί το αρχικό σχέδιο από αρχιτεκτονικό και γλυπτικό σε καθαρά γλυπτικό, ύψους 12 περίπου μέτρων που πάνω του θα στήνονταν το άγαλμα. Δόθηκε δε και πάλι στο Δήμα να γίνει μελέτη και το σχετικό σχέδιο. Έτσι θα καταργούνταν το περιστέλλιο που είχε ήδη φτιαχθεί και η βάση θα γινότανε τετράγωνη και χαμηλή. Συμφωνήθηκε ακόμη τη δαπάνη να την αναλάβει ο Δήμος Μυτιλήνης.

Πολλές πληροφορίες και σχετικό ρεπορτάζ έχει η εφημερίδα «Ταχυδρόμος» με τον τίτλο «ΤΟ ΣΥΝΑΞΑΡΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ».

Το Φλεβάρη του 1928 επωφελούμενος του ταξιδιού του στην Αθήνα ο Μητροπολίτης Ιακώβος ο Α΄ ήρθε σε επαφή με το Δήμα, όπου παρέλαβε το τελικό σχέδιο για να το παραδώσει στο Δήμαρχο προς εφαρμογή.

Για την επικάλυψη της ψηλής βάσης ο Δήμος Μυτιλήνης παρήγγειλε πλάκες πεντελικού μαρμάρου, χρώματος γκριζου με παραλαβή του πρώτου φορτίου στις 18 Ιουλίου 1929. Αρκετό αριθμό τετραγωνικών κυβολίθων για τη στερέωση της βάσης είχαν στείλει και πολλές κοινότητες του νησιού.

(27) Ο Ιάκωβος ο Α΄ γεννήθηκε στα Μοσχονήσια το 1878. Σπούδασε στη Θεολογική Σχολή Χάλκης.

Το 1908 χειροτονήθηκε Επίσκοπος Χριστουπόλεως και το 1911 Επίσκοπος Δυρραχίου. Η ανώμαλη όμως κατάσταση τότε στην Αλβανία και η Εθνική του δράση τον αναγκάζουν να φύγει και να αναλάβει την διαποίμανση της Μητρόπολης Κορυτσάς. Το 1925 έρχεται να κοσμήσει το Μητροπολιτικό θρόνο της Μυτιλήνης.

Αναλαμβάνει μια σωρεία έργων πνευματικού, εκπολιτιστικού και κυρίως φιλανθρωπικού χαρακτήρα. Σ' αυτόν οφείλεται η έκδοση των περιοδικών «Ποιμήν», «Αγία Σιών», «Φωνή Κυρίου», η ίδρυση της νυχτερινής σχολής των απόρων παιδιών, καθώς και του Ελληνογαλλικού Παρθεναγωγείου, η σύσταση του Φιλόπτωχου Ταμείου της Μητρόπολης, η ανέγερση του Εθνικού Παιδικού Σταθμού, του Κατσακούλειου Ορφανοτροφείου, των Νέων Φυλακών, του Βοστανείου Ιερού Νοσοκομείου, του Σανατορείου Αγιάσου, του Γηροκομείου κ.ά. Πέθανε το 1958.

Τέλη 1929 με αρχές του '30 οι εργασίες όδευαν προς το τέλος. Είχαν στήσει τη σκαλωσιά όπου δούλευαν οι τεχνίτες και τοποθετούσαν τα μάρμαρα της βάσης και με χίλιους κόπους και μέσα ανέβασαν και στερέωσαν το πολύπαθο άγαλμα της Ελευθερίας.

Υπεύθυνος για την ανύψωση και το στήσιμο στο βάθρο ήταν ο μηχανικός Συμεών Αργυρόπουλος ⁽²⁸⁾. «Αλήθεια αναρωτήθηκε ποτέ κανείς γι' αυτό πως στήθηκε χωρίς γερανό; Αν σκάσουμε στα αρχεία του Δήμου, ίσως βρούμε σχέδια της ιδιοκατασκευής που έκανε για το σκοπό αυτό», γράφει το Ενημερωτικό Δελτίο του Τ.Ε.Ε. 1998, τεύχος 2032.

Φωτογραφία των αδελφών Χουτζαίου μας δίνει μία εικόνα του αγάλματος με τις σκαλωσιές. Βασισόμενος σ' αυτή ο ζωγράφος Θεόφιλος έφτιαξε αργότερα το 1933, τον πίνακα «Μώλος» κατ' εντολή του Τερζάντ.

Φθάσαμε πλέον παραμονές των αποκαλυπτηρίων τα οποία τοποθετήθηκαν την ημέρα εορτασμού της απελευθέρωσης του νησιού στις 8/11/1930. Ο Σ. Μυριβήλης στην εφημερίδα «Ταχυδρόμος» στις 5/11/1930 στη στήλη «ΣΤΑ ΠΕΤΑΧΤΑ» με το ψευδώνυμο «ΚΝΟΥΠ» και με εμφανή διάθεση ειρωνείας, γράφει :

«Η Ελευθερία μας! Είδατε την Ελευθερία του Ηρώου μας;

Τα βάσανά της δεν έχουν τελειωμό. Από προχτές της φόρεσαν ένα άσπρο μπουνούζι απ' την κορφή ως τα πόδια με δαύτο.

Αυτό το μασκαραλίκι τόπαθε χάριν της Εθνικής Εορτής, κατά την οποίαν θα γίνουν τα αποκαλυπτήρια του αγάλματος.

Ένας «επίσημος» θα τραβήξει κατά την ώρα της τελετής ένα σκοινί. Το μπουνούζι της ορειχάλκινης θεάς μας θα πέσει σαμπανικό. Και η πολυκατορημένη θεότης θα εμφανισθεί, για πάντα πια, με όλα τα κάλλη στα φόρα.

Για την ώρα είναι κλεισμένη μέσα στ' άσπρο σακί της πολύ αστεία. Μονάχα κείνο το μπράτσο της μένει απ' έξω ξεκουκουλωτο, με κίνδυνο ρευματισμού θαρρείς πως η καημένη με μεγάλη προσπάθεια κατόρθωσε ν' ανοίξει μια τρύπα απ' το άσπρο σακί της κ' έβγαλε το χέρι της γυρεύοντας βοήθεια απ' τους φιλέσπλαχνους διαβάτες.

«Αμάν, θα σκάσω! Ελάτε να με ξεροράψετε, να γιάσουν τα πεθαιμένα σας!»

Και κανένας δεν πάει να τη γλυτώσει απ' την ασφυξία. Καημένη θεά, τι γραφτά έχεις ακόμα...»

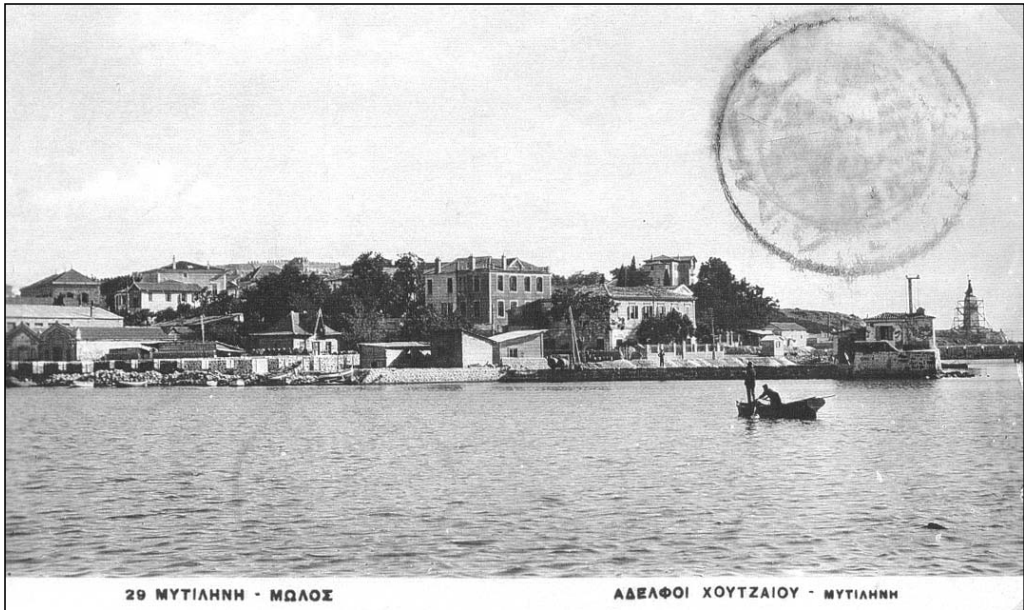

Ο Μητροπολίτης Μυτιλήνης
Ιάκωβος Α' ο από Δυρραχίου.

Συμεών Αργυρό-
πουλος

(28) Ο Συμεών Αργυρόπουλος ήταν ηλεκτρολόγος -μηχανολόγος μηχανικός. Αποφοίτησε από την Ανωτάτη Πολυτεχνική Σχολή των Παρισίων. Στη Μυτιλήνη, πριν διορισθεί στο Δήμο, είχε το πρώτο τεχνικό γραφείο «Αρχιμήδης». Έργο του, εκτός από τους ανεμόμυλους που στον ανεμοδείκτη τους φέρουν το όνομά του S.Argyropoulos Ingenieur, είναι το «Σανατόριο» της Αγιάσου, το σχέδιο πόλεως της Νεαπόλεως, το σχέδιο πόλεως στα Πυργέλια, η ανύψωση του αγάλματος της Ελευθερίας κ.ά.

Παραμονή αποκαλυπτηρίων. Διακρίνονται ο γερανός ανύψωσης και οι σκαλωσιές του αγάλματος.

Στην εφημερίδα «Ελεύθερος Λόγος» (5-11-1930) δημοσιεύθηκε από τη Νομαρχία το πρόγραμμα των αποκαλυπτηρίων του αγάλματος, τα οποία εντάσσονταν στις εορταστικές εκδηλώσεις της Εκατονταετηρίδος από την απελευθέρωση του Ελληνικού κράτους (1830 - 1930).

Εκτενή περιγραφή της τελετής καθώς και των προεορτίων έχουμε από το διευθυντή σύνταξης της εφημερίδας Αθανάσιο Γκράβαλη⁽²⁹⁾, στο φύλλο της 11/11/1930 με τον τίτλο «ΟΙ ΛΑΟΙ ΕΝΘΥΜΟΥΝΤΑΙ - Ο ΠΑΝΗΓΥΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΛΕΣΒΙΑΚΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΩΝ».

«Η εφετεινή 8η Νοεμβρίου ανέτειλεν μεγαλειώδης και ηλιόλουστος. Υπό ένα ουρανόν γεμάτον από κυανούν φώς, την θάλασσαν απαλά λικνιζομένην από ηρέμους ανέμων πνοάς, η Μυτιλήνη ενεφανίσθη φέρουσα την νυμφικήν της εσθήτα, μόνην αρμόζουσαν εις την ελευθερίαν της Ελλάδος τον πανηγυρισμόν. Από όρθρου βαθέως η φανφάρ του Ορφανοτροφείου μας με τους σαλπικτάς του 22ου πεζικού Συντάγματος και τους προσκόπους περιήλθε τους δρόμους της πόλεώς μας ανακρούσασα το εωθινόν και διάφορα άλλα εμβατήρια.

Η πόλις ήτο σημαιοστόλιστος, τα καταστήματα όλα κλειστά, εις δε τα κεντρικότερα σημεία αυτής επιμελεία του Δήμου, είχαν στηθή αφίδες. Επίσης σημαιοστόλιστα ήταν όλα τα εν τω λιμένι μας ευρισκόμενα πλοία.

(29) Γκράβαλης Αθ. Γεννήθηκε το 1890 στο Αϊβαλί της Μ. Ασίας. Τελείωσε την «Ακαδημία Κυδωνιών» και υπηρέτησε ως δάσκαλος στα Μοσχονήσια. Του άρεσε η δημοσιογραφία που την άσκησε με πάθος.

Συνεργάστηκε με τις περισσότερες εφημερίδες της Μυτιλήνης, με άρθρα συντηρητικών τάσεων. Είχε κυκλοφορήσει κατά διαστήματα και δικές του εφημερίδες. Δική του είναι η ποιητική συλλογή «Σπασμένες κολώνες». Πέθανε στη Μυτιλήνη το 1974.

Η ΔΟΞΟΛΟΓΙΑ

Την 9ην π.μ. ακριβώς εις τον Μητροπολιτικόν ναόν λειτουργούντος του Αγίου Μυτιλήνης κ. Ιακώβου και παραστούντος του Αγίου Πλωμαρίου κ. Κωνστανίνου μεθ' ολοκλήρου του κλήρου της πόλεώς μας ετελέσθη η επίσημος δοξολογία.

Κατ' αυτήν προσήλθον όλαι γενικώς αι τοπικαί, πολιτικά και στρατιωτικά αρχαί με επικεφαλής τον Νομάρχην μας κ. Γεωργιάδην, τον Ταξίαρχόν μας κ. Κωτούλαν, τον Διοικητήν του 22ου πεζ. συντάγματος συντ/χην κ. Ταμβάκην, μεθ' όλων των αξιωματικών της Ταξιαρχίας και του Συντάγματος, των ανώτερων Διοικητών αυτών αντισυνταγματάρχας κ.κ. Κουλούρην και Κουρλιούρον μετά του σώματος των αξιωματικών της χωροφυλακής, το προξενικόν σώμα, πλην του προξένου της Τουρκίας αδιαθετούντος, ο Δήμαρχος Μυτιλήνης κ. Πετρόπουλος μετά του προέδρου και των μελών του Δημοτικού Συμβουλίου, το Δικαστικόν σώμα, ο καθηγητικός και Διδασκαλικός Σύλλογος, ο κ. Γυμνασιάρχης, ο Επιθεωρητής της Δημοτικής Εκπαιδεύσεως κ. Καπερνάρος, ο κ. Λιμενάρχης, ο κ. Τελώνης μετά του προσωπικού του τελωνείου, οι Πολιτευόμενοι Λέσβου, τα προεδρεία των προσφυγικών κοινοτήτων και άπειρα πλήθη λαού, πληρώσαντος μέχρις ασφυξίας τον ναόν, τον έξω αυτού περιβόλον και τας πέριξ αυτού οδούς.

Εντός του ναού προς τήρησιν της τάξεως είχε παραταχθή δύναμις χωροφυλακής και προσκόπων, εις τα προπύλαια δε του ναού προς απόδοσιν των τιμών προς τους επίσημους λόχος πεζικίου υπό εφίπτους αξιωματικούς, η φανφάρ του ορφανοτροφείου και οι σαλπικταί του συντάγματος.

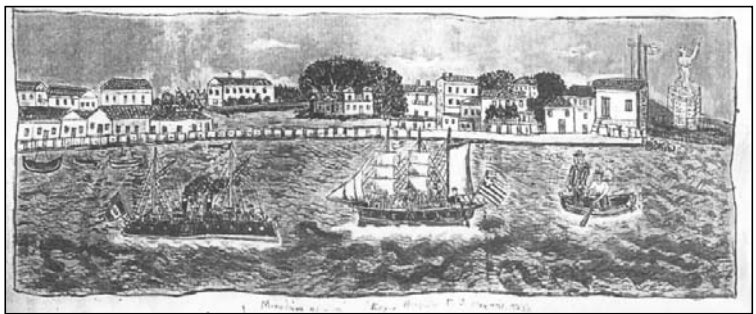
Τα δοξαστικά τροπάρια έψαλεν εκ του γυναικωνίτου θαυμασιώς κατηρτισμένος χορός υπό την δεξιάν διεύθυνσιν του πρωτοψάλτου του Μητροπολιτικού ναού κ. Π. Νικήτα.

Μετ' αυτά ο Άγιος Μυτιλήνης ανέγνωσε τας κεκανονισμένας επί τη ημέρα ενχάς, εξητωκραύγασε δ' εν τέλει υπέρ του έθνους και του στρατού.

ΠΡΟΣ ΤΟ ΗΡΩΟΝ

Εκ του Μητροπολιτικού ναού εσχηματίσθη ευθύς μετά την δοξολογίαν μια όντως μεγαλειώδης και επιβλητική πομπή, ήτις έχουσα επικεφαλής τας μουσικάς, τα εξαπτέρυγα και τα λάβαρα και τας σημαίας των σωματείων με όλους τους επισήμους και τους αρχιερείς ενδεδυμένους τα αρχιερατικά των άμφια, περιστοιχιζόμενους από τμήματα στρατού και με εφ' όπλου λόγχην και ακολουθούντων χιλιάδων λαού κατευθύνθη δια της προκυμαίας προς το ηρώον της Ελευθερίας του οποίου επρόκειτο να τελεσθούν τα αποκαλυπτήρια.

Εις το σημείον τούτο εις τους επισήμους προσετέθη ως

«Ο Μόλος». Πίνακας του Θεόφιλου.

αντιπρόσωπος του εν τη πόλει μας προξένου της Τουρκίας, αρχιγραμματεύς του προξενείου Σελαχιεδίν Βέης. Το θέαμα το οποίον παρουσίαζε κατά την προσέγγισιν της πομπής ολόκληρος η περί το ηρώων έκτασις υπήρξε πρωτοφανές δια την πόλιν μας και φαντασμαγορικών. Τόσον η περί το ηρώων έκτασις, όσον και οι πέριξ δρόμοι και ολόκληρος ο λόφος του Κιοσκίου είχαν καταληφθή από μυριηκιάς κόσμου. Επίσης κόσμος πολύς παρηκολούθει το εξαίσιον θέαμα από θαλάσσης δια λέμβων. Ενώπιον του ηρώου εψάλη το πρώτον σύντομον τρισάγιον υπέρ αναπαύσεως των ψυχών των κατά τους διαφόρους εθνικούς αγώνας και των υπέρ της ελευθερίας της Λέσβου πεσόντων ηρώων, ευθύς δε κατόπιν της φανφάρο παιανιζούσης τον Εθνικόν ύμνον, του στρατού παρουσιάζοντος όπλα και του πλήθους παρακολουθούντος την σκηνήν εν συγκινητική και υποβλητική σιγή ο Νομάρχης Λέσβου κ. Γεωργιάδης και η κυρία Νομάρχου έσυρον ανά εν τα σχοινία του καλύπτοντος το άγαλμα πέπλου και η μορφή αυτού απεκαλύφθη, ενώ ταυτοχρόνως ηνάπτετο και ο εις χείρας αυτής πυρός.

Ευθύς μετά τα αποκαλυπτήρια και την κατάθεσιν των στεφάνων ο Νομάρχης μας κ. Γεωργιάδης, με φωνήν εντόνον παλλομένην εξ ιεράς συγκινήσεως απηύθυνε προς τας αγίας σκιάς των ηρώων μας την ακούλουθον προσφώνησιν:

«Δοξασμένα παιδιά του Νησιού μας που πέσατε για το ωραίο ιδανικό της πατρίδος μας και μαζί και με τ' άλλα τ' αδέρφια μας χαρίσατε της λευτεριάς το φως το ουράνιο, σε σας προσερχόμεθα σήμερα και καταθέτουμε τη μεγάλη μας, τη βαρεία ευγνωμοσύνη για την υπέροχη, για τη μεγαλειώδη θυσία σας. Για τη ίδια θυσία εκφράζουμε της ψυχής μας τα εύγνωμα αισθήματα και προς όλους εκείνους τους ήρωας του '21 που ανήμποροι να μένουν μέσα στις σκλαβιάς το μαύρο σκοτάδι ξεσηκωθήκανε και με μια ακάθεκτη ορμή τσακίσανε το βαρύ ζυγό τους και λευθερώσανε, κι ανακουφίσανε εώς τότε ψυχές πονεμένες. Εάν ο καθένας από μας πρέπει στο δρόμο της ζωής του να έχει ένα ιδανικό που να τον φέγγη και να τον οδηγεί μέσα στις ζωής τα δυσκολοπέραστα πολλάκις μονοπάτια, το ιδανικό αυτό που σας ενέπνεε και σας οδηγούσε Έρωες Μεγάλοι, Αθάνατοι Έρωες, ήταν η μεγάλη αγάπη προς την πατρίδα που νοιώθατε γι' αυτήν στα σπλάγχνα χαλασμό, ήταν το φως το θείο της λευτεριάς που έφεγγε μέσα στις ψυχές σας και σας οδηγούσε για να βρείτε το δρόμο του λυτρωμού.

Περήφανοι στέκεσθε όλοι σας σήμερα θρονιασμένοι μέσα στο Πάνθεο της Ελευθερίας σας Πατρίδος, στεφανωμένοι με της δόξης και της τιμής τ' αμάραντο στεφάνι.

Αι μεγάλοι σας μορφαί θα μας εμπνέουν και το παράδειγμά σας θα μας καθοδηγή για να εκπληρώσουμε τους αγώνας σας, αλλ' όχι πια επάνω στα αιματοβαμμένα πεδία των μαχών, αλλά στις ειρήνης το δρόμο τον εκπολιτιστικό στο στίβο της αμίλλης της ευγενούς, για να κάνουμε την πατρίδα μας όμορφη καθώς την λαχταρήσανε οι μεγάλες ψυχές σας.

Την πατρίδα μας δεν την θέλουμε ν' απειλή τους άλλους λαούς, την θέλουμε παράγοντα εκπολιτιστικό που ν' αποβλέπη στην ευημερία και στην πρόοδο των πολιτών της. Θέλουμε ελεύθεροι πια και ίσοι προς ίσους να βαδίσουμε το δρόμο της ειρήνης, θέλουμε να επιδοθούμε απερίσπαστοι στην εσωτερική μας ανόρθωση και δη-

μιουργία και θέλουμε ακόμα φίλοι ειλικρινείς και των άλλων Εθνών να συνεργασθούμε μαζί τους με όλη μας τη θέληση, με όλο μας τον ενθουσιασμό και με όλη μου την πίστι.

Ημείς οι Έλληνες που πρώτοι δημιουργήσαμε τας αμφικτυονίας συμπαθούμε από κάθε άλλο περισσότερο προς την ιδέαν της ειρήνης, προς την ιδέαν της αδελφώσεως των λαών, προς την ιδέαν της αρμονίας μεταξύ της πατρίδος και της ανθρωπότητος. Η ελευθερία που θα φτερουγίζη πάντα επάνω από το μνημείο που έστησε σε σας τα παιδιά της η πόλις της Μυτιλήνης, θα είναι του λοιπού με το φωτοβόλο πυρσό της στα χέρια ο φάρος της Ειρήνης που θα στέλνη το φως του σε μας και σ' όλους τους ξένους διαβάτες που θα περνούν από το Νησί μας και έως στις αντικρινές ακτές και το φως αυτό που θα σκορπίζεται ανεξαιρέτως σε όλους, θα είναι το σύμβολο της αδελφωσύνης, το σύμβολο της αλληλεγγύης, το σύμβολο του πόθου μας για την κοινή συνεργασία με όλους.

Αιωνία κι αξέχαστη θα μας είναι η μνήμη σας αγαπημένοι μας Μεγάλοι Νεκροί».

Η εφημερίδα «Ταχυδρόμος» στις 11/11/30 με διευθυντές σύνταξης τους Μυριβήλη-Λευκία, περιγράφει βέβαια το γεγονός αλλά ταυτόχρονα ανοίγει ένα κεφάλαιο δυσφήμισης του αγάλματος που ο αντίκτυπός του θα κρατήσει για πολλά χρόνια. Στην περιγραφή των αποκαλυπτηρίων μεταξύ των άλλων γράφει:

«Το πολυπαθές άγαλμα της μελαψής Ελευθερίας με την άσπρη κελεμπία του, έμοιαζε σαν μέγας Αιγύπτιος φελάχος» και παρακάτω «ο κ. Νομάρχης καθ' ην στιγμήν ο στρατός παρουσίαζεν όπλα και η φανφάρ ανέκρουε τον Εθνικόν ύμνον, τράβηξε το σχοινί, η ρόμπα έπεσε τη βοήθεια ενός χριστιανού αναδύσαντος από τα σκέλη της Θεάς και το απαίσιον άγαλμα επρόβαλε εν όλη τη ασχημία».

Η ειρωνική περιγραφή συνεχίζεται στη στήλη «Έργα και ημέραι»:

«Απεκαλύφθη το άγαλμα της Ελευθερίας! Φρικτόν, κακότεχρον, χυδαιότατον.

Μια χονδροειδής μέγαιρα, παρουσιάζουσα πανταχόθεν κακομόρφους όγκους χαλκού. Και το βάθρον της μια χονδροειδής καμινάδα και κοντά σ' όλα μια επιγραφή εις καθαρεύουσιν. Η Μυτιλήνη απέκτησε ένα καλλιτεχνικόν απόβαρμα τερατώδες, από το οποίον μόνο μια ευεργετική καθίζησης της βάσεως ημπορεί να την απαλλάξει. Και όταν συλλογιζόμεθα πως αυτή η μετάλλινη ασχημία αντιπροσωπεύει εκατομμύρια βουτηγμένα ασεβώς από το Ταμείον Θυμάτων Πολέμου!»

Επανέρχεται στο ίδιο θέμα στο φύλλο της 12/11/30 με τίτλο «Στα Πεταχτά»:

«Ακόμα απασχολεί τις κουβέντες των αργόσχολων εκείνος ο χριστιανός που απεκαλύφθη μαζί με την ημίγυμνον Ελευθερίαν όταν έπεσε το λουτροικό της.

Ο άνθρωπος αυτός ανέδυσσε μέσα από τους κολοσσαίους μηρούς της Θεάς κάτω στενοχωρημένος.

Τι γύρευεν εκεί;

Ερωτώμεν τον κ. Δήμαρχον ως μέλος της Επιτροπής επί των Ηθών».

Ανάλογη αρνητική αντίδραση για το άγαλμα είχε και κόσμος. Η αποστροφή αυτή ίσως να οφειλόταν στο ότι μέχρι το 1930 άλλο άγαλμα από μέταλλο δεν υπήρχε στο νησί. Ήταν το πρώτο ορειχάλκινο και φυσικό ήταν να δημιουργεί επιφύλαξη στην αποδοχή του. Έπειτα το νέο άγαλμα που εμφανίσθηκε υπερυψωμένο, δεν έδινε τη

δυνατότητα αμέσως επαφής με το κόσμο, ήταν απρόσιτο.

Με το πέρασμα του χρόνου κάθε άλλο παρά εξοικείωση επήλθε. Πενήντα τρία χρόνια αργότερα ο Κλ. Παλαιολόγος γράφει για τον τότε Δήμαρχο (1930) Πετρόπουλο και για το άγαλμα της Ελευθερίας :

«Ο Πετρόπουλος ήταν μόνο έμπορος και δεν είχε ούτε ιδέες, ούτε όνειρα, ούτε νοιάζονταν για δημιουργίες. Το σήμερα βάραινε σε κάθε απόφασί του. Και θα τον βαρύνει στους αιώνες των αιώνων, πως αυτός γκρέμισε το μεσαιωνικό κομψοτέχνημα, το Καστρέλλι, και έστησε στη θέση του, αυτή την άκομψη, μισοβάμβαρη, χοντροποδαρού, χάλκινη γυναικάρα, που παριστάνει την «Ελευθερία» και κρατά ένα σβυσμένον πυρσό. Κι αυτή σαν όλες τις ελευθερίες, που ακούμε και μας τάζουν, βαστά τον δαυλό της σβησμένο. Ή γιατί στην πραγματικότητα κανενός είδους ελευθερία δε γνώρισε ο κόσμος ποτέ, για να είναι απαραίτητο να φέγγει κιόλας, ή γιατί, μετά που την έστησαν, εκεί στην άκρη του εξωτερικού λιμανιού, είδαν πως αν είναι αναμένος ο πυρσός της, μπορεί να παραπλανήσει τα καράβια που πλέον τη νύχτα και να τα ρίξει απάνω στα βράχια και στα μπλόκια. Καημένη Ελευθερία.

Απόμεινες σκοτεινή, σε τρώει η νύχτα και η ερημιά. Υψώνεις βέβαια το χέρι. Αν δε σε είχαν να βαστάς πυρσό σίγουρα θα είχες ανοιχτά τα πέντε δάχτυλα του χεριού σου, προς πάσαν κατευθυνσιν. Τέλος πάντων.»⁽³⁰⁾

Το ίδιο και ο Σ. Μυριβήλης στο χρονογράφημα με τίτλο «Μια σελίς κοσμογονίας», από το βιβλίο του ΠΤΕΡΟΝΤΑ, περιγράφοντας την περιοχή στα «Τσαμάρια» γράφει:

«Το πελώριο χάλκινο άγαλμα της Ελευθερίας θα σας δείξει το δρόμο - για το φρούριο- και θα σταθήτε να θαυμάσετε τις φοβερές γάμπες της θεάς».

Στους «πολέμους» του αγάλματος εντάσσεται και ο Στρατής Παπανικόλας. Το παράδοξο είναι πως ενώ στην αρχή ήταν υπέρμαχος στη συνέχεια πήρε θέση μέσα από το δημοσιογραφικό του όργανο τον «Τρίβλο», αντίθετη.

**Ο Δήμαρχος Μυτιλήνης
Νικόλαος Πετρόπουλος.**

(30) Παλιά Μυτιλήνη - Οι Μαχαλάδες μας, Αθήνα 1983.

Η αναφορά του Κλ. Παλαιολόγου στο αφήγημά του για την «Κουλιμπάρα» ότι ο τότε Δήμαρχος που γκρέμισε το Καστράκι ήταν ο Πετρόπουλος, είναι λάθος. Το 1921 Δήμαρχος ήταν ο Αναστάσιος Αποστόλου.

Το ίδιο λάθος κάνει και ο Μάκης Αξιώτης στο βιβλίο του «Περπατώντας τη Λέσβο» τομ. Α΄, Μυτιλήνη 1992, σελ. 59. Επίσης δίνει λανθασμένη τη χρονολογία γκρεμίσματος 1922 αντί 1921.

Αλλά και ο Παναγιώτης Παρασκευαΐδης στο βιβλίο του «Η ΛΕΣΒΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ. ΟΙ ΑΙΩΝΕΣ ΤΗΣ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ (17ος-18ος)», Μυτιλήνη 1991 (σελ. 127), κάνει λάθος στη χρονολογία.

Από τα πρώτα κιόλας φύλλα κυκλοφορίας του στην στήλη «Τριβολική εγκυκλοπαίδεια» βρίσκουμε αναφορές του :

Τσαμάκια (τα): Πευκόφυτος ακτή όπου κατέφευγον άλλοτε οι ερωτευμένοι και ο Μυριβήλης.

Τώρα τα πεύκα του θαυμάζουν μόνον τα νώτα της Ελευθερίας. (Γενάρης 1932).

Ηρώον (το): Άλλοτε ναός ή μνήμα ήρωος. Νυν διάφορα μαρμαρογλυφικά εξαμβλώματα ανεγειρόμενα αφελώς εις κάθε πόλιν και χωρίον δια να μας οικτείρουν οι μεταγενέστεροι. (Βλέπε και ιδιικήν μας χλιοκατουρημένην ελευθερίαν). (21/1/1932)

Μέχρι και σκίτσα εμφανίζονται, με αλληγορική σημασία, όπως η γελοιογραφία της 17/2/1933 ή με δόση ειρωνείας όπως αυτή της 19/1/1934, όταν επισκέπτεται το νησί ο Υφ. Συγκοινωνιών της κυβέρνησης Τσαλδάρη, Κωνσταντίνος Τσαλδάρης, μοιράζοντας αφειδώς ανεκπλήρωτες υποσχέσεις και η πόλη «ευγνωμονούσα» θα του έστηνε τον ανδριάντα αντίκρου στην Ελευθερία.

Άλλοτε δημοσιεύονται γελοιογραφίες με πολιτικό νόημα όπως αυτή της 18/5/1934 με την ευκαιρία της επίσκεψης του Ελ. Βενιζέλου στο νησί μας, ή η πολύ πετυχημένη της 2/8/1935 που καυτηριάζει την κατάλυση των Δημοκρατικών Ελευθεριών από τον Γ. Κονδύλη και την παλινόρθωση της μοναρχίας.

Αλλά και τον έμμετρο στίχο απασχολεί το άγαλμα.

Ο Παπανικόλας μεταξύ των άλλων στο φύλλο της 6/11/1936 στο «Πρόγραμμα της 8ης Νοεμβρίου» γράφει :

*«Υστερα από τη λειτουργία θα βρεθούμε
μάνι- μάνι
γύρω στην Ελευθερία
τη θεά τη στραβοκάνα
να της βάλουμε στεφάνι
με μεταξωτή κορδέλλα
που το βράδυ κάποια μάννα
από ανήλια χαμοκέλλα
θα ζυγώσει αγάλια αγάλια
να την κλέψει να την κάνει
φιόγκους σ' ορφανά κεφάλια».*

Τα επιθετικά βέλη του ο Παπανικόλας τα εξακοντίζει και στην επιθεώρηση «Η ΜΥΤΙΛΗΝΗ» που γράφηκε απ' τον ίδιο και παρουσιάστηκε στη λεσβιακή έκθεση του 1939. Είναι χαρακτηριστικός ο διάλογος που γίνεται ανάμεσα σ' έναν Αθηναίο επισκέπτη, σ' ένα γκαρσόν παραλιακού μας καφενειού και σ' έναν πανοραμα-

τζή που ξεναγεί τον Αθηναίο στα αξιοθέατα της πόλης, μέσα από ένα ειδικό μηχανήμα (Μισίνι) προβολής διαφανειών⁽³¹⁾.

«ΠΑΝΟΡΑΜΑΤΖΗΣ : Εδώ βλέπετε κύριοι το άγαλμα της Ελευθερίας στη Νιού γιορκ.

ΑΘΗΝ : Της Μυτιλήνης τα αξιοθέατα σου είπα να μου δείξεις . Δεν έχει η Μυτιλήνη αγάλματα;

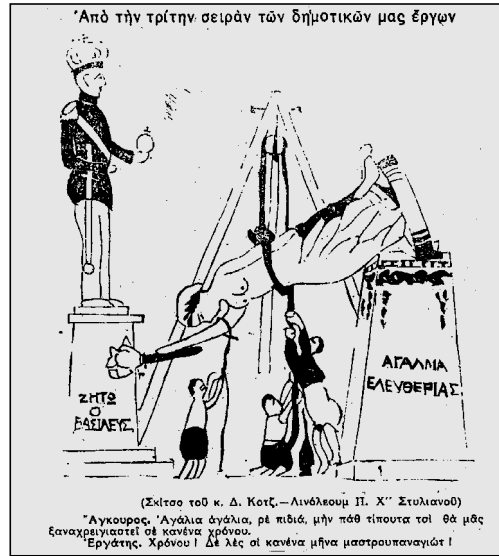
ΠΑΝΟΡ : Ο, γιεσ. Εδώ βλέπετε, κύριοι, το πολύτιμον άγαλμα στα τσαμάκια.

ΑΘΗΝ : Πολύτιμον! Αυτό είναι στραβοκάνικο χριστιανέ μου. Δεν το βλέπεις!

ΠΑΝΟΡ : Ας είναι. Μας κόστισε εκατομμύρια εκατομμυρίων.

ΑΘΗΝ : Και γιατί το βάλατε έξω από την πόλη σας;

ΓΚΑΡΣΟΝΙ : Για να μη του βλέπουμι.»

Λίγο διασκευασμένο το παραπάνω θεατρικό σκετσ, παρουσιάστηκε το 1952 με τίτλο

«Το Μισίνι του 1952» με το ίδιο μένος για το άγαλμα, παρά τα 22 χρόνια που είχαν περάσει⁽³²⁾.

«ΜΙΣ : Εδώ βλέπετε κύριοι το Ηρώων των Λεσβίων πεσόντων.

ΚΑΦ : Ε; Είδις πράμα;

ΑΘΗΝ : Δεν είναι και πολύ άσχημο. Αυτή η ηρωίδα με το δαυλό στο χέρι είναι Λεσβία;

ΜΙΣ : Ελευθερία, μίστερ. Το άγαλμα της θεάς Ελευθερίας.

ΚΑΦ : Μόνι η Νέα Υόρκη θαν έχ(ι);

ΑΘΗΝ : Α! Δεν είναι πεσούσα;

ΚΑΦ : Ιδώ π' τα λέμι, μακάρ νάπιφτι, μι κανένα σεισμό, να γλυτώναμι απ τα στραβουπόδαρατς!»

Το άγαλμα της Ελευθερίας έγινε στοιχείο της πόλης μας, χαρακτηριστικό γνώρισμα της περιοχής και φιγούρα διαφήμισης και προβολής σε ένα μεγάλο φάσμα δραστηριοτήτων.

Κατείχε κεντρική θέση στην αφίσα που φιλοτέχνησε ο ζωγράφος Στρατής Αξιώτης για την Εμπορική Έκθεση του 1952.

(31) Στρατή Παπανικόλα : «Θεατρικά και άλλα» έκδοση Πολιτιστικού Συλλόγου Ασωμάτων «Ο Ταξιάρχης», Μυτιλήνη 1996, σελ. 107.

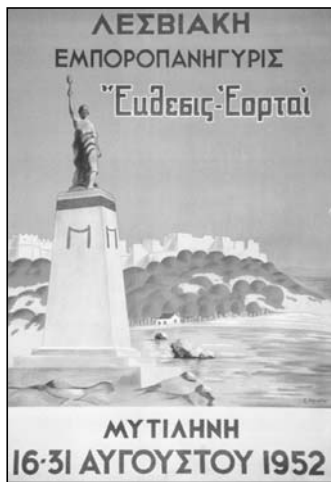
(32) Όπως ανωτέρω, σελ. 324

Χρησιμοποιήθηκε ευρέως σε διάφορες εκδόσεις όπως το «ΛΕΣΒΙΑΚΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ» του 1954 του Π. Σαμάρα, που ποζάρει στο εξώφυλλο σε σχέδιο του Σαράντη Αντωνάκη, καθώς και στην έκδοση τουριστικού ενδιαφέροντος για το νησί, του 1969 της Νομαρχίας, που το χρησιμοποιεί για φόντο.

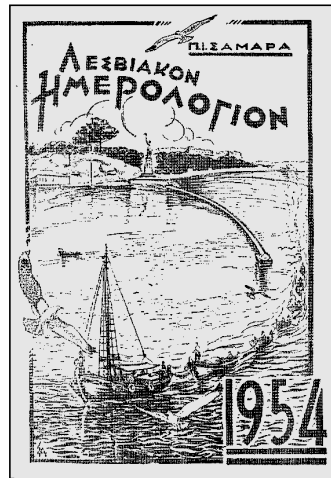
Η τοπική εφημερίδα «ΜΥΤΙΛΗΝΗ» το υιοθέτησε στο λογότυπό της.

Ακόμη το άγαλμα έχει κοσμίσει ημερολόγια και χρησιμοποιήθηκε σε εκλογικό έντυπο υποψήφιου δημοτικού συνδυασμού.

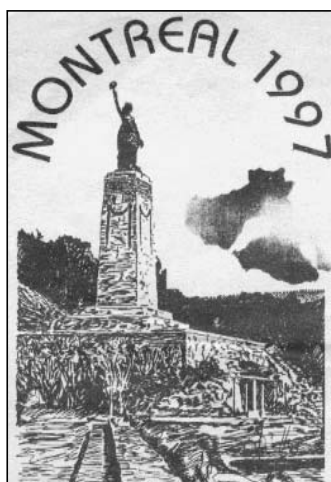
Μέχρι και κύρια τοπικά προϊόντα, λάδι και ούζο, φέρουν στην ετικέτα τους την φωτογραφία του.

Αφίσα φιλοτεχνημένη από τον Στρατή Αξιώτη το 1952.

Εξώφυλλο από το «Λεσβιακό Ημερολόγιο» του Π. Ι. Σαμάρα.

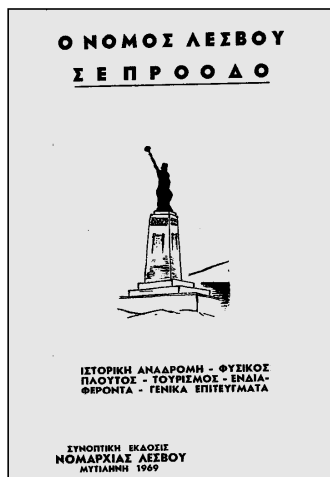
Εξώφυλλο λεγκώματος της ΟΛΣΑΚ φιλοτεχνημένο από τον Νίκο Βόμβα.

Πίνακας του Παναγιώτη Βογιούκα στο εξώφυλλο του περιοδικού «Πρωτοπορεία».

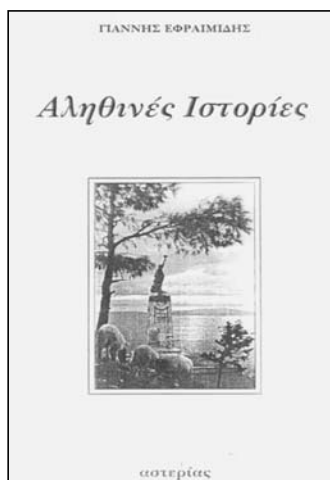
Γερμανοί μπροστά στο άγαλμα.

Το εξώφυλλο από έντυπο τουριστικού ενδιαφέροντος που εξέδωσε η Νομαρχία το 1969.

Φωτογραφία του αγάλματος σε φιάλη ούζου.

Φωτογραφία του αγάλματος στο εξώφυλλο του βιβλίου του Γιάννη Εφραιμίδα.

Φωτογραφία του αγάλματος σε δοχεία λαδιού.

Το λογότυπο της εφημερίδας «ΜΥΤΙΛΗΝΗ».

Αυτή ήταν η ιστορία του Παλλεσβιακού Ηρώου πεσόντων, με το ολόσωμο άγαλμα της θεάς Ελευθερίας στραμμένης προς τις αλησιμόνητες πατρίδες.

Μεταλλική άνθινη ζώνη πλαισιώνει την κορυφή της βάσης, ενώ ορειχάλκινες δαφνοστοιχίες διακοσμούν τις τέσσερις πλευρές της.

Στην πλευρά του αγάλματος που βλέπει στο δρόμο μέσα σε δαφνοστόλιστο πλαίσιο με μεταλλικά γράμματα διαβάζουμε :

**Η
ΜΥΤΙΛΗΝΗ
ΕΙΣ
ΤΑ ΥΠΕΡ ΠΑΤΡΙΔΟΣ
ΠΕΣΟΝΤΑ
ΤΕΚΝΑ ΤΗΣ
1912 - 1922**

Μεταγενέστερη είναι η τοποθέτηση της μαρμαρίνης πλάκας που έχει χαραγμένα σε δίστηλο τα παρακάτω ονόματα πεσόντων :

ΚΟΥΡΔΑΛΟΣ ΙΩΑΝ. ΤΑΓ/ΧΗΣ	ΜΠΟΥΓΑΤΣΑΣ ΕΥΣΤ. ΣΤΡΑΤ.
ΚΟΥΜΔΟΥΛΗΣ ΕΜ. ΥΠ/ΓΟΣ	ΜΕΙΜΑΡΗΣ ΕΥΣΤ. »
ΜΑΝΩΛΑΚΕΛΛΗΣ ΓΕΩΡ. ΑΝΘ/ΓΟΣ	ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΓΕΩΡ. »
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΔΗΜΗΤΡ. »	ΚΟΥΡΟΥΒΑΚΑΛΗΣ ΓΕΩΡ.»
ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ ΠΑΝ. ΛΟΧΙΑΣ	ΚΑΛΑΓΑΝΗΣ ΝΙΚΟΛ. »
ΓΕΡΑΓΟΤΕΛΛΗΣ ΠΑΝ. »	ΚΑΡΑΧΑΒΓΙΑΡΗΣ ΜΙΧ. »
ΚΟΠΑΝΟΣ ΠΑΝ. »	ΣΟΥΠΟΥΡΤΖΗΣ ΜΙΧ. »
ΣΑΧΑΝΑΣ ΕΜΜΑΝ. »	ΜΙΧΕΛΗΣ ΜΙΧ. »
ΠΑΥΛΙΔΗΣ ΓΕΩΡ. »	ΜΑΚΡΗΣ ΣΤΑΥΡΟΣ »
ΒΑΛΕΤΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝ. »	ΜΑΚΡΕΛΛΗΣ ΠΑΝ. »
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΖΑΧΑΡ. ΔΕΚΑΝΕΥΣ	ΣΑΜΑΡΑΣ ΠΑΝ. »
ΚΙΟΥΜΙΡΤΣΟΓΛΟΥ ΣΙΜΟΣ »	ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΔΗΜ. »
ΚΕΝΤΕΡΗΣ ΕΥΣΤΡ. »	ΠΙΤΣΟΥΛΗΣ ΧΡ. »
ΜΑΝΔΑΛΗΣ ΑΝΤ. »	ΣΤΑΜΟΣ ΚΩΝ. »
ΣΚΟΠΕΛΙΤΗΣ ΙΩΑΝ. »	Χ#ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΤΡΥΦ. »
ΣΙΜΟΣ ΠΑΝ. »	Χ#ΚΟΜΝΗΝΟΥ ΕΛΕΥΘ. »
ΦΙΛΙΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ »	ΛΑΡΕΖΟΣ ΚΩΝ. »
ΑΛΗΓΙΑΝΝΗΣ ΔΗΜ. ΣΤΡΑΤ.	ΒΑΖΑΚΑΣ ΔΗΜ. ΛΟΧΙΑΣ
ΒΕΡΝΑΡΔΟΣ ΓΕΩΡ. »	ΤΣΑΓΚΑΡΑΚΗΣ ΘΕΜΙΣ.ΝΑΥΤΗΣ
ΒΛΑΧΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ »	ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΠΑΝ. ΣΤΡΑΤ.
ΓΙΑΝΚΕΛΗΣ »	ΒΥΡΑΣ ΠΑΝ. »
ΒΟΥΓΙΑΤΖΟΓΛΟΥ »	ΔΟΥΚΑΣ ΠΑΝ. »
ΧΡΥΣΟΣ ΗΛΙΑΣ »	ΚΟΥΡΑΜΑΤΖΗΣ ΕΥΑΓΓ. »
ΚΟΝΤΟΣ ΙΩΑΝ. »	ΘΕΙΑΚΟΣ » »
ΚΟΥΤΛΗΣ ΕΜΜΑΝ. »	ΙΣΗΓΟΝΗΣ » »

ΧΡΥΣΑΦΗΣ »	»	ΓΕΝΗΤΣΑΡΙΩΤΗΣ ΝΙΚΟΛ. »
ΣΙΜΙΤΣΗΣ ΘΕΟΔ.	»	ΓΙΟΥΒΕΚΑΣ ΦΩΤ. »
ΤΑΜΠΟΥΛΧΑΝΑΣ ΔΗΜ.	»	ΚΡΗΤΙΚΟΣ ΦΩΤ. »
ΦΩΤΑΡΕΛΛΗΣ »	»	ΚΑΚΑΡΗΣ ΧΑΡΙΛ. »
ΒΟΥΓΑΡΕΛΛΗΣ » »	»	ΓΡΗΜΑΝΗΣ ΘΕΟΔ. »
ΖΕΙΜΠΕΚΗΣ ΜΑΤΘ.	»	ΚΩΣΤΗΣ ΜΗΧ. ΣΙΦΝΑΙΟΣ ΑΝΘ/ΓΟΣ ΜΕΣΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ
ΚΟΥΤΖΑΜΑΝΗΣ ΒΑΣΙΛ.	»	ΠΕΤΕΙΝΕΛΛΗΣ ΑΝΤ. ΑΝΘ/ΓΟΣ
ΚΑΨΙΜΑΛΗΣ ΟΔΥΣ.	»	ΤΖΟΥΜΑΣ ΕΛΕΥΘ.ΔΙΟΠΑΣ
ΚΑΨΟΜΩΡΟΣ ΕΥΣ.	»	ΖΜΥΡΝΑΙΟΥ ΙΩΑΝ. »

Στο ιστορικό μνημείο της Μυτιλήνης κατά καιρούς έχουν γίνει προσπάθειες ευπρεπισμού του περιβάλλοντος χώρου.

Στις αρχές όμως του 1999 ξεκίνησε η συστηματική ανάπλασή του που ολοκληρώθηκε σε ένα έτος, κόστους 18.000.000 δρχ., καλυμμένου από το Δήμο Μυτιλήνης.

Οι εργασίες περιλάμβαναν την αντικατάσταση των φθαρμένων μαρμάρινων πλακών της βάσης, τον καθαρισμό από διάφορα συνθήματα καθώς και τη διαμόρφωση του χώρου περιμετρικά του ηρώου με την τοποθέτηση μαρμάρων. Το κύριο ωστόσο πρόβλημα είναι το ίδιο το άγαλμα της Ελευθερίας.

Η διάβρωσή του λόγω της αρμύρας είναι ορατή και η συντήρησή του από εξειδικευμένο προσωπικό επιβεβλημένη.

Το άγαλμα της Ελευθερίας τοποθετημένο σ' ένα τόπο με έντονες ιστορικές μνήμες αποτελεί το ίδιο φορέα μεταβίβασης και διαιώνισης της ιστορικής μνήμης.

Το άγαλμα της Ελευθερίας, ένας τόπος ιερός, «...αθάνατον σήμα...».

Ενώπιόν του στις εθνικές επετείες τιμούμε τη γνήσια Πατριωτική Ελλάδα.

Φωτογραφία του αγάλματος με τον ημιτελή λιμενοβραχίονα.

THE PANLESVIAN STATUE OF LIBERTY OR THE ADVENTURE OF A STATUE

After the end of the violence of the 1st world war, a fresh impetus of creation was given to all European nations. People enjoying all the products of a creative peace expressed their wish to honor all those who heroically died during that war. For this reason they ordered the construction of war memorials. The same trend was also noted on our island during the years of 1919-20.

The general commander in Lesvos I. Chrisovelonis, wishing to have an authentic piece of art, invited Ed. Chiler the famous German architect who was a veteran in the construction of classical style buildings.

Chiler came to Mytilene to study suitable sites. After his study he drew the conclusion that the most appropriate spot for the erection of such a monument would be the one known today as «Blokia» A small bastion had been built there during the Genoatic occupation of the island known as «Kastraki» or «Kastrelly» (small castle).

This bastion inspired Chiler to come up with a terrific design. He kept the small Genoatic castle in its original form and style but inside it he would construct a slightly vaulted roof such as the ones in the Turkish public baths. The roof was propped up by a projecting pillar which in turn would serve as the base of the statue. The inside of the vaulted building was expected to be covered with black marble slabs on which there would be carved in golden letters the names of the war victims.

The ceiling of the vault would be decorated with appropriate paintings while the pillar would be surrounded by a Delphic Tripod. The entire hall would be a museum full of war memorabilia. An arched bridge would span the road with the bastion. Moreover the inside part of the arch would be decorated with old canon remnants from the Turkish and Genoatic occupation.

Chilers masterpiece was symbolic. It would present liberty as a woman holding a torch and springing up from the small castle which was also a symbol of foreign occupation. Greg. Zevgolis was to be sculptor of the statue and G. Iacobides the famous painter from Lesvos was to be the one to design the statue's head.

But Chiler's wonderful designs never materialized. Venizelos' government was overthrown, Chrisovelonis resigned and G. Spiliotopoulos, the new general commander, arrived in Mytilene. The First thing he did was to change the initial designs and adopt new ones. According to the new designs Kastraki was to be demolished, a thing which finally took place despite the protests of the people of Mytilene. A half - finished pillar which was left was the only reminder of the previous place where the statue of Liberty was to be erected.

Due to the interference of the new commander, only the bronze statue of Liberty was saved because its construction had already been ordered in Germany.

Spiliotopoulos was replaced and the new designs were abandoned leaving the pillar as the only remembrance of the Genoatic castle (Kastraki).

Years after, the good news came from Germany that the statue had been completed. After endless deliberation payment was made and «Liberty», packed in a wooden box, arrived at Piraeus.

But there was more to come. Due to the lack of mechanical means of loading it on to a liner, the statue rested for years at the docks.

At that time, a Mytilinian, Mr Arg. Christofides, went to Piraeus to buy a barge. Wishing to put an end to the hardships of the statue he took the risk of loading it on his barge which would be towed by a liner. Rough sea and even the threat of the captain to cut off the wire rope, which towed the barge, were some of the mishaps during the journey.

Finally they came in view of the port of Mytilene. The immense «passenger» was unloaded and innumerable technical devices were used to position it at the Rouselli beach near Mytilene.

The statue sank into oblivion but when one day the officials finally decided to erect it strong dissent was expressed concerning the proper place. According to the new architectural designs of A.Zachos «Darlas» was a good spot for the statue as a park and a stadium were to be constructed there. Strong feelings on all sides were aroused based on the view that a high pedestal was needed, so there would be a visual analogy of its parts .

Petropoulos, the new mayor of Mytilene rejected those designs and decided to take advantage of Spiliotopoulos' pillar, which was modified to become wider, with larger foundations and made narrower at the top and a marble coating was put on it. This pillar became the permanent pedestal of the much afflicted statue of Liberty and its unveiling took place on November 8th 1930.

Looking at the statue we can see the bronze, swarthy Liberty gazing at the sea holding a torch in her outstretched right hand.

This torch has been lit only once.

Floral decorations surround the pedestal on four sides. On one of the four sides the following is written in a laurel decorated frame.

MYTILENE

IN REMEMBRANCE OF ALL THOSE WHO DIED FOR THEIR FATHERLAND

More recent is a slate of marble on which are engraved in two columns the names of soldiers Killed in other wars.

FREE VERSION BY
GEORGE FRANTJESCOS

DIE GESCHICHTE DER FREIHEITSSTATUE VON MYTILINI

Nach dem Ende des 1. Weltkrieges ergriff ein schöpferischer Drang alle Völker, der alle Bereiche umfasste. Den Frieden gerießend, wollten die Völker ihre Gefallenen ehren, die diesen Frieden beschert hatten, und deshalb wurden Denkmäler zu ihren Ehren errichtet.

1919-1920 war auf unserer Insel

I. Chrissovelonis aus Volos Generaluerwalter. Er hat sich in diesem Geiste als Erster um die Aufstellung eines Denkmals bemüht. Da er aber unbedingt ein richtiges Kunstwerk schaffen wollte, lud er Er. Ziller ein, einen deutschen Architekten aus Athen. Ziller war Spezialist für Gebäude im klassischen Stil. Ziller kam, sah sich die in Frage kommenden Plätze genau an und entschloss sich schliesslich für den heutigen Platz «Blokia»

Da befand sich damals eine kleine Bastion, von den Venetianern erbaut, bekannt unter dem Namen «Kastraki» oder «Kastrelli»

Das Vorhandensein dieser Bastion inspirierte Ziller zu einem grossartigen Konzept. Das vorhandene Gebäude sollte so bleiben wie es war. Im

Inneren entwarf er ein leicht gewölbtes Dach - ähnlich wie das der türkischen Badehäuser - das sich auf eine Säule stützt, die gleichzeitig auch als Basis für die Freiheitsstatue genutzt werden sollte.

Das Innere dieses kuppelartigen Gebäudes sollte mit Platten aus schwarzem Marmor ausgelegt werden. Auf diese Platten sollten die Namen Der Kriegsoffer und

die Namen ihrer Heimatdörfer in Gold geschrieben werden.

Das gewölbte Dach sollte mit entsprechenden Figuren bemalt werden, während die zentrale Säule im Inneren von einem eisernen Stativ nach delphischem Vorbild umschlossen würde.

Eine steingebaute und bogenartige Brücke führte von der Strasse zur Bastion. Das Innere des Gewölbes sollte mit Kanonen aus der Zeit der Gatalosen und der Türken geschmückt werden.

Der kunstvolle Bau von Ziller sollte auch einen symbolischen Charakter haben : Die «Freiheit» sollte die Fackel in der Hand halten, ein Symbol der Besatzungszeit..

Den Bau der Freiheitsstatue übernahm der Bildhauer Grigoris Sevgholis. Das Muster des Kopfes der «Freiheit» entwarf der Maler G. Iakovidis aus Lesbos.

Leider blieben die ausgezeichneten Entwürfe nur auf Papier, weil nach dem Sturz der Veniselos - Regierung 1920 und dem ihn begleitenden Rücktritt von Chrisovelonis als neuer Generalverwalter G. Spiliotopoulos kam. Er widerrief die ursprünglichen Pläne und ließ neue entwerfen. Um diese zu realisieren, musste das «Kastrelli» abgerissen werden trotz des Protestes der Bevölkerung von Lesbos.

Von der Zerstörung blieb nur eine halbgebaute Saule übrig, auf die die «Freiheit» gestellt werden sollte. Die Freiheitsstatue wurde gerettet, weil ihre Anfertigung in Deutschland schon bestellt worden war.

Während der Amtszeit des Nachfolgers von Spiliotopoulos wurde auch das zweite Konzept aufgegeben, und was von der Venezianischen Bastion als Erinnerung übrig blieb, war nur die unelegante Säule.

Nach vielen Jahren kam die Nachricht aus Deutschland, dass die Statue fertig sei. Das Geld wurde geschickt und das Stand bild kam in einer Holzkiste verpackt in Piräus an. Die Odyssee des Standbildes war aber noch nicht zu Ende.

Lange Zeit blieb die Statue in Piräus, weil Maschinen fehlten, um sie auf ein Linienschiff zu verladen. Ihr Schicksal wendete sich, als ein Bürger aus Lesbos, Arg. Christofidis, nach Piräus kam, um ein Transportschiff zu kaufen. Ihm war die Odyssee der Statue bekannt und er wollte sie beenden. Die Freiheitsstatue wurde auf sein Transportschiff verladen, das von einem Linienschiff gezogen wurde.

Die Reise war wegen hohem Seegangs äußerst beschwerlich. Der Kapitän des Linienschiffs drohte sogar, das die beiden Schiffe verbindende Drahtseil zu kappen.

Sie schafften es schließlich doch, den Hafen von Mytilini anzusteuern, und mit grosser Mühe wurde der riesige «Passagier» auf den Hafendamm Rousseli gelegt. Obwohl die «Freiheit» endlich in ihrer Heimat angekommen war, war ihr nicht das Glück beschert aufgestellt zu werden. Lange Zeit lag sie vom Meer gepeitscht und den Menschen vergessen an jenem Damm und war wirklich bedauernswert. Als man endlich begann sich wieder für die Statue zu interessieren, nahmen auch die Konflikte wieder ihren Anfang. Diesmal ging es um den Aufstellungsplatz. Vorgeschlagen wurde der Ort, wo heute der Sportplatz ist, weil nach dem Sachos - Plan da ein Stadion und ein Park geschaffen werden sollten. Gegenstimmen wurden aber laut, die meinten, die Freiheitsstatue bräuchte eine höhere Basis um eine optische Analogie ihrer Gliedmaßen zu gewährleisten.

Schließlich wurde unter der Bürgermeisterschaft von N. Petropoulos beschlossen, die Säule von Spiliotopoulos zu benutzen. Die Säule wurde massiver mit grösserer Basis, breit unten enger an der Spitze und mit Marmor verkleidet. Diese Säule wurde letztendlich die Heimstätte der Freiheitsstatue, die viel erlitten hatte. Die Enthüllungsfeier fand am 8 November 1930 statt.

Wenn man jetzt das Denkmal betrachtet, sieht man die dunkle bronzene Freiheit mit festem Blick das Meer überblicken, in der rechten Hand die Fackel haltend, die damals angezündet wurde.

Blumenornamente schmücken den oberen Teil der Basis des Denkmals, während innerhalb einer der vier mit Lorbeerblättern geschmückten Einrahmungen Folgendes geschrieben steht :

Mytilini, seinen für das Vaterland gefallenden Söhnen 1912-1922.

Später wurde eine Marmorplatte hinzugefügt, auf der die Namen der in den Kriegen Gefallenden eingetragen sind.

Stella Kalaijoglou.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΗΓΕΣ

- ΒΑΣΙΛΑΤΟΣ ΝΙΚΟΣ, «Θαλασσινά Κάστρα», Αθήνα 1996.
- ΚΑΡΥΔΗΣ Δ. - Μ. ΚΙΕΛ, «Μυτιλήνης αστυγραφία και Λέσβου χωρογραφία (15ος-19ος αι.)», Αθήνα 2000.
- ΚΟΝΤΕΛΛΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, «Γεώργιος Εμμανουήλ Καλδής (ΓΕΚ) 1875 - 1953 Πολιτικοί - Κοινωνικοί - Δημοσιογραφικοί Αγώνες», Μυτιλήνη 1994.
- ΚΟΝΤΗΣ Δ.Ι., «Λεσβιακό Πολύπτυχο. Από την ιστορία, την τέχνη και τη λογοτεχνία», Αθήνα 1973.
- ΚΟΡΔΑΤΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, «Μεγάλη ιστορία της Ελλάδας», τόμος XIII.
- ΛΥΔΑΚΗΣ ΣΤΕΛΙΟΣ, «Η νεοελληνική γλυπτική. Ιστορία - τυπολογία - λεξικό γλυπτών», Εκδόσεις «ΜΕΛΙΣΣΑ», Αθήνα 1981.
- ΜΕΝΤΖΑΦΟΥ - ΠΟΛΥΖΟΥ ΟΛΓΑ, «Ιακωβίδης», Εκδόσεις «ΑΔΑΜ», Αθήνα 1999.
- ΜΟΛΙΝΟΣ ΑΛ. ΣΤΡΑΤΗΣ, «Κάστρα και Καστροέλλα», Αθήνα 1984.
- ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΣ ΣΤΡΑΤΗΣ, «Θεατρικά και άλλα...», Έκδοση Πολιτιστικού Συλλόγου Ασωμάτου «Ο ΤΑΞΙΑΡΧΗΣ», (επί προεδρίας Παπάλα Ι. Προκόπη), Μυτιλήνη 1996.
- ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΣ Ε. ΔΗΜ., «Ερνέστος Τσίλλερ - Προσπάθεια μονογραφίας», Αθήνα 1973.
- ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΙΔΗΣ Σ. ΠΑΝ., «Το Κάστρο της Μυτιλήνης», Μυτιλήνη 1970.
- ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΙΔΗΣ Σ. ΠΑΝ., «Οι περιηγητές για τη Λέσβο», Αθήνα 1973.
- ΣΑΜΑΡΑΣ Ι. Π., «Λεσβιακόν Ημερολόγιον», Μυτιλήνη 1954.
- ΛΕΣΒΙΑΚΗ ΠΑΡΟΙΚΙΑ, «Παλιά Μυτιλήνη. Οι μαχαλάδες μας», Αθήνα 1983.
- ΛΕΣΒΙΑΚΑ, «Δελτίον της Εταιρείας Λεσβιακών Μελετών», τόμοι Α΄ έως ΙΗ΄, Μυτιλήνη 1953 - 2000.
- ΔΕΛΤΙΟ Τ.Ε.Ε., τεύχος 2032, Αθήνα 1998.
- ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ, «Πάπυρος - Λαρούς - Μπριτάνικα»
- ΕΛΛΑΔΑ, ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, «Το νέο ελληνικό κράτος», τόμος 6ος, Αθήνα 1982.
- ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ, τόμος ΙΓ΄, Εκδοτική Αθηνών.
- ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ Ν. ΛΕΣΒΟΥ, «Ιστορία της Λέσβου» Μυτιλήνη 1995.
- ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ, «Ελεύθερος Λόγος», Μυτιλήνη.
- ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ, «Δημοκράτης», Μυτιλήνη.
- ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ, «Σάλπιγξ», Μυτιλήνη.
- ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ, «Ταχυδρόμος», Μυτιλήνη.
- ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ, «Τρίβολος», Μυτιλήνη.
- ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ, «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ», Καθημερινή Επτά Ημέρες,
«Γλυπτά της Αθήνας», 25/10/1998,
«Γεώργιος Ιακωβίδης», 27/2/2000,
«Εθνική Πανακοθήκη», 26/11/2000.
- ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ «ΠΙΤΤΑΚΟΣ», Μυτιλήνη 1877.
- ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ «ΠΟΙΜΗΝ», τεύχος 2, Μυτιλήνη 2/2000.

Γ Ε Ν Ι Κ Ο Ε Υ Ρ Ε Τ Η Ρ Ι Ο

- Αβέρωφ (θωρικτό),24.
Αγαθονίκου Έφη, 13.
Αγία Σιών, περιοδικό,38.
Αγιάσο, 33.
Αγιάσου Σανατόριο, 8,38,39.
Άγιος Αναστάσιος Πανέρας,33,
Άγιος Δημήτριος Μπεγιάζης,33.
Άγιος Θεράποντας (Εκκλησία),33.
Άγιος Συμεών (Εκκλησία),25,27.
Άθήνα,11,12,,36,38.
Αιβαλί,40.
ΑΙΟΛΙΚΑ ΝΕΑ. Εφ., 5.
Ακαδημία Αθηνών, 11, 16.
Ακλειδίου Παναγία,33.
Ακρόπολη,11.
Αλβανία,38.
Αλγηάννη Μυρσίνη,5.
ΑΝΑΤΟΛΗ. Εφ., 34.
Ανδριανούπολη, 29,33.
Αντωνάκης Σαράντης,47.
Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών,11,12.
Αξιώτης Μάκης,5,14,44.
Αξιώτης Στρατής,46,47.
Απόστολος Παύλος,15.
Αποστόλου Αναστάσιος,44.
Αργύρης Παντελής,4,5.
Αργυρόπουλος Π.Συμεών,5.
Αργυρόπουλος Συμεών,39.
Άσυλο παιδων Μυτιλήνης,17.
Ασώματος,4,34.
Βαλή-Σεράι,25.
Βαμβούρης Λέλος, 5.
Βαρεία,18.
Βενιζέλος Ε,11,16,17,18,19,45.
Βερολίνο,35.
Βιβλιογραφία-Πηγές,56.
Βλάχος Παύλος,5.
Βολονάκης,12.
Βόλος,8,17.
Βόμβας Νίκος,47.
Βοστανείο Ιερό Νοσοκομείο,38.
Βουγιούκας Παναγιώτης,47.
Βρύσα,34.
Γατελούζοι,13.
Γενική Διοίκηση Λέσβου,7,8,9,10,17.
Γερμανία,12,21,35.
Γεωργιάδης Γ,14.
Γεωργιάδης,41,42.
Γεώργιος (πλοίο), 11.
Γεώργιος Α',11.
Γιανντσά,11.
Γκατζάλης,25,32.
Γκράβαλης Α,40.
Γολιάθ,15.
Γούναρης,18.
Γριμάνη Μαρία,25.
Γριμάνης Απόστολος,25.
Γριμάνης Γεωργάκης,25,27.
Γριμάνης Γεωργιος,23,25.
Γριμάνης Λεσβοκλής,23,24,27,31.
Γριμάνης,Δημητράκης,25.
Γύζης,12.
Γυροκομείο Μυτιλήνης,38.
Δαραραζίκης Παναγιώτης (ιερέας),14.
Δάσιος Γ,17.
Δαυίδ Εμμ,33.
Δαυίδ,15.
Δήμας,12,13,15,19,21,22,35,38.
Δημόσια Βιβλιοθήκη Μυτιλήνης,5.
Δήμου Φ,32,34.
Διονύσου Θέατρο,11.
Δρέσδη, 11.
Δρόσης,12.
Δυρράχιο,38.
Ε.Α.Μ,34.
Ε.Λ.Μ,7,33.
Εθνική Βιβλιοθήκη,11.
Εθνική Πινακοθήκη,12,13.
Εθνικός Παιδικός Σταθμός,38.
ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΛΟΓΟΣ . Εφ. 8,9,10,14, 19,20,
21, 25,26,29,31, 33,34,36,37,38,40.
Ευρώπη,28.
Εφραιμίδης Γ,48.
Εφταλιώτης Α,25.
Ζάκος Α,38.
Ζευγώλης Γ,8,11,35,38.
Ζογγόπουλος,7.
Θεολογική Σχολή Χάλκης,38.
Θεόφιλος (ζωγράφος),39.
Θερμή,30.
Θεσσαλονίκη,34.
Ιακωβίδης Γ,12,16,38.
Ιάκωβος Α'.Μητροπολίτης Μυτιλήνης, 38, 41.
Ιάκωβος Β'.Μητροπολίτης Μυτιλήνης, 25.
Ιστορικό Αρχείο Μυτιλήνης,21.
Ιταλία,28.
ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ .Εφ.13.
Καλατζόγλου Στέλα,5,55.
Καλδής Ε.Γ,19.
Καπερνάρος,41.
Κάπη,10.
Καραγκούνης Θανάσης,5.
Καραπιέρης Δημήτρης, 5.
Κασσμπάς Μ.Ασίας,33.
Καστοριά,33.
Καστράκι,4,5,12,14,18,20,21,22,23,24,25,
26,27,28,31,32,44.
Κάστρο Μυτιλήνης,22,44.
Κατσακούλειο Ορφανοτροφείο,38.
Κεμάλ-Βέης,28.
Κερατέα, 11.
Κερατσίνι,30.
Κιόσκι,42.
Κλεόβουλος (μηχανικός),37.
Κονδύλης,45.
Κοντέλλης Ιωάννης,5,19.
Κόνων,27.
Κορτσά,38.
Κουλαξίτζ,7.
Κουλημπάρα,24,44.
Κουλούρης,41.
Κουρλιούρος,41.
ΚΡΑΤΟΣ. Εφ,18.

Κρήτη, 11.
 Κυριακίδης, 33.
 Κωνσταντίνος, Μητροπολίτης Πλωμαρίου, 41
 Κωνσταντόπουλος, 18.
 Κωτούλας, 41.
 Κωφόπουλος Σ, 3.
 Λαϊκό Κόμα, 18.
 Λαμέρας, 7.
 Λαμπράκη-Πλάκα Μαρίνα, 13.
 ΛΕΣΒΙΑΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, 34.
 ΛΕΣΒΙΑΚΑ, 25.
 ΛΕΣΒΙΑΚΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ, 7, 47.
 ΛΕΣΒΟΣ. Εφ, 18, 19.
 Λευκίας Θεείλις, 29, 33, 43.
 Λοράντα πύργος, 22.
 Λουτρά, 10.
 Λύτρας, 12.
 Μαλέας, 35.
 Μανιατόπουλος Κώστας, 5.
 Μεγάλη Ιδέα, 17.
 Μελανούδι, 24.
 Μελέτιος Β' Πατριάρχης, 22, 23.
 Μεσαγρός, 10.
 Μέση Ανατολή, 34.
 Μεταξάς Ιωάννης, 34.
 Μήθυμα, 10.
 Μητρόπολη Μυτιλήνης, 14.
 Μικρα Ασία, 9.
 Μιχαηλίδης Κ, 25.
 Μοζέρας, 36.
 Μολίνος Παναγιώτης, 7, 12, 13, 18, 38.
 Μολίνος Στρατής, 25.
 Μολίνου Έλλη, 25.
 Μόναχο, 12.
 Μονή Σινά, 25.
 Μόρια, 28.
 Μοσχονήσια, 38, 40.
 Μουτζούρης Ιωάννης, 25.
 Μπεγιάζης, 33.
 Μπούρτζι, 22, 23.
 Μυριβήλης Στρατής, 34, 36, 39, 43, 44, 45.
 ΜΥΤΙΛΗΝΗ. Εφ, 47.
 Μωάμεθ Β', 23, 25.
 Νάξο, 11.
 Νέα Υόρκη, 46.
 ΝΕΟΣ ΜΥΤΙΛΗΝΙΟΣ. Εφ, 34.
 Νιάνια Ν, 14.
 Νικηταράς, 11.
 Νικήτας Παν.η Π.Ψάλτης, 26, 33, 41.
 Νιό-χωριό Μυτιλήνης, 33.
 Νομάν Αγά, 10.
 Νομαρχία, 12.
 Νοσοκομείο προσφύγων, 17.
 Νούλης, 35.
 Νουβιδ, 23.
 Νταή-Παναγιώτης, 33.
 Ξενέλλης Θ. Γεώργιος, 3, 5.
 Ολύμπια, 11.
 Ολύμπιος, 33.
 Ονόματα πεσόντων του Ηρώου, 49, 50.
 Ορλώφ Αλέξιος, 23, 27.
 Παλαιολόγος Κλεάνθης, 24, 25, 44.
 Παπαγεωργίου Ν, 33.
 Παπαδόπουλος Δ., 5.
 Παπάλας Ι. Προκόπης, 4, 5, 19.
 Παπανικόλας Στρατής, 19, 21, 31, 33, 34, 37, 44, 45, 46.
 Παρασκευαϊδης Μίλτης, 19.
 Παρασκευαϊδης Παναγιώτης, 25, 44.
 Παρίσι, 11.
 Παροδότης Δ, 32.
 Πειραιάς, 36.
 Περαντινός, 7.
 Πέργαμο, 28.
 Πετρόπουλος Νίκος, 33, 41, 44.
 Πλατεία Ελευθερίας-Κιόσκι, 7, 20, 21.
 ΠΟΙΜΗΝ. Περ, 14, 38.
 Πολίτης Νικόλαος, 33.
 Πολιτιστικός Συλλογος Ασωμάτου Λέσβου
 <<Ο ΤΑΞΙΑΡΧΗΣ>>, 19, 34, 46.
 Πολιχνίτος, 14.
 Πουλόπουλος, 14.
 Πρωτοπάσης Αντώνης, 33.
 ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ. Περ, 47.
 Ράλλης, 17.
 Ρουμανία, 34.
 Ρουσέλλη κληροδότημα, 33.
 Ρουσέλλη προκιμαία, 37.
 ΣΑΛΠΙΞ. Εφ, 8, 9, 10, 14, 17, 18, 19, 20, 35, 37.
 Σαμάρας Παναγιώτης, 7, 23, 25, 47.
 Σαξωνία, 11.
 Σαφώ, 26, 36.
 Σελαχιεδίν Βέης, 42.
 Σμύρνη, 7.
 Σηλωτόπουλος Γεώργιος, 18, 19, 20, 21, 22, 32, 37, 38.
 Συκάς Κυριάκος, 5.
 Συναιτηρισμος Δημοσίων Υπαλλήλων Λέσβου, 11.
 Συνθήκη Σεβρών, 17.
 Ταμβάκης, 41.
 Ταρλάς, 38.
 ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ. Εφ, 32, 34, 32, 39, 43.
 Τερίαντ, 39.
 Τόμπρος, 7.
 Τσιμίλης Θ, 14.
 ΤΡΙΒΟΛΟΣ. Εφ, 31, 34, 44.
 Τσαλδάρης Κ, 45.
 Τσαμάκια, 26, 44, 45.
 Τσίλερ Ερνέστος 5, 11, 13, 14, 15, 16, 20, 21, 22, 35.
 Φαληρέας, 7.
 Φεραντινος, 7.
 Φιλιππίδης, 14.
 Φιλόπωχο Ταμείο Μητρόπολης Μυτιλήνης, 38.
 Φραντζέσκος Γεώργιος, 5, 52.
 Friesman, 23.
 Φυλακές, 38.
 ΦΩΝΗ ΚΥΡΙΟΥ. Περ, 38.
 Χαλκοκονδύλης Λαόνικος, 27.
 Χάνσεν Θεόφιλος, 11.
 Χίος, 4.
 Χουτζαίου Αδελφοί, 39.
 Χρήστου Χρυσάνθος, 12.
 Χριστούπολη, 38.
 Χριστοφίδης Αργύρης, 36.
 Χρυσοβελώνης Ιωάννης, 7, 8, 9, 11, 14, 15, 16, 17, 32.
 Χύδρα, 12.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΕΣ

Προκόπη Παπάλα:

"Ιστορία του αγάλματος της ελευθερίας της Μυτιλήνης",

εκδ. Εταιρίας Αιολικών Μελετών, Μυτιλήνη 2001

του Δημ. Γ. Μαντού

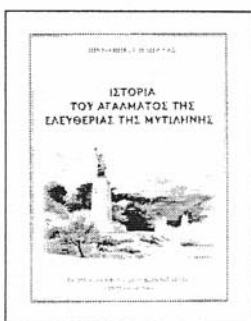
Τα πιο διάσημα αγάλματα - κάποιες φορές και τα λιγότερο διάσημα - ενώ έρχονται ν' απαθανατίσουν ένα ιστορικό γεγονός ή μια ιστορική και σημαντική προσωπικότητα ή κάτι άλλο σπουδαίο τέλος πάντων, γίνονται και τα ίδια φορέας ιστορίας. Ποτίζονται τόσο βαθιά από τούτη την "επίκτητη" ιστορικότητα, ώστε άμα δε βρεθεί κάποιος να την ανασκαλέψει και να την προσφέρει στη μελέτη και την έρευνα, το ίδιο το ιστορικό "συμβάν" (γεγονός - πρόσωπο) που το άγαλμα απαθανατίζει, κάνει πολύ απ' το βάρος και την ιστορική του σημειολογία.

Νομίζω πως κάτι ανάλογο συμβαίνει και με το πιο διάσημο άγαλμα της Λέσβου, το άγαλμα της ελευθερίας. Ορατό από πολύ μακριά, όταν περιδιαβαίνεις παραλιακά τη Μυτιλήνη ή όταν καρβατζάρεις "ατμοηλεκτρικά" τα γαλάζια βάθη της Κρατήγου είναι πια, όπως και το γειτονικό του Κάστρο, το πιο γνωστό "στοιχείο" της πόλης.

Στοιχειωμένο σ' ένα ιστορικό χώρο, κάτι σαν παρείσακτο ανάμεσα στο παλαιό κτίσμα του "καστελιού" ("καστράκι") που καταβρόχθισαν ανιστόρητοι άνθρωποι για χάρη του, μπερδεμένο στα γράναζια της αμφισβήτησης και της κατάφρασης, ηλαιοσιωμένο από διάσημα ονόματα σχεδιαστών και γλυπτών, το "Άγαλμα" έχει αποκτήσει τη δική του ιστορική δυναμική. Το πεδίο της είναι τόσο ισχυρό, που αν το αγνοήσεις, ξεστράτιζεις απ' το ιστορικό γεγονός για το οποίο στήθηκε τούτο το μνημείο.

Ακριβώς αυτήν την ιστορική δυναμική έρχεται να μας παρουσιάσει με το καινούργιο του βιβλίο ο συγγραφέας Πρ. Παπάλας. Σε μια μελέτη ευσύνοπτη, αλλά πυκνή σε πληρότητα και τεκμηρίωση ο ακούρατος ερευνητής της τοπικής ιστοριογραφίας φωτίζει άπλετα την ιστορία του "Αγάλματος" και την "περιπέτεια" της ανέγερσής του.

Αυτό που ξεφρνιάζει στη μελέτη του Πρ. Παπάλα και που αποτελεί σοβαρό προσόν του έργου είναι η άνεση και ικανότητα του

να ξεφρνεί απ' τα βαρετά πλαίσια μιας ανελαστικής ιστορικής περιγραφής και να μας δώσει ένα μελέτημα ζωντανό, επεξηγηματικό χάρη στη διεισδυτικότητα του, πλούσιο σε πολυεδρικές ιστορικές αναφορές που φωτίζουν τα γεγονότα και τα πρόσωπα και "ερμηνεύουν" τις εξελίξεις. Η ιστορική λεπτομέρεια τοποθετείται δεοντολογικά και αξιολογικά μέσα στο πεδίο έρευνάς του, επαυξάνει τον περιγραφικό ρυθμό και τον διαθίγει με τα στοιχεία εκείνα που είναι απαραίτητα για μια υπέρβαση της απλής ιστορικής περιγραφής.

Η μελέτη διαθέτει συνολικά πλουσιότατο υλικό τεκμηρίωσης. Παραθέτει σωζόμενα στοιχεία, ικνηλατεί σε ηνγές αγνοούμενες ή χαμένες. Ιδιαίτερη βαρύτητα αποδίδει σε πληροφοριακό υλικό που διέσωσε ο τοπικός τύπος και έγκριτοι Λέσβιοι δημοσιογράφοι και διανοούμενοι. Καθώς οι φορείς αυτοί έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην πνευματική ζωή του τόπου, τα γραφτά τους παρουσιάζουν ιδιαίτερη σημασία που αξιοποιεί κατάλληλα ο συγγραφέας.

Ο Πρ. Παπάλας γνωρίζει καλά πως δεν μπορεί να φωτίσει άπλετα ένα ιστορικό γεγονός, αν δε φωτίσει με επάρκεια τα πρόσωπα που πρωταγωνιστούν και το διαμορφώνουν, την ιδεολογική διάσταση της ιστορικής δυναμικής. Στη μελέτη του είναι διάχυτη αυτή η τάση που όχι μόνο στερεώνει την αφήγηση, αλλά και λει-

τουργεί ερμηνευτικά. Το χαρακτηριστικό τούτο πρέπει να το συναρτηθίσουμε ανάμεσα στα πιο σοβαρά πλεονεκτήματά του. Ο συγγραφέας αναζητά και καταφέρει να εντοπίσει και αποτυπώσει στο τέλος το ιδεολογικό στίγμα του μνημείου που ιστορεί και να το μεταδώσει στον υπόλοιπο θεατή.

Ευχάριστο ξάφνιασμα και το διάχυτο κιομοριστικό στοιχείο που κελάρυζε ανάμεσα στα παραθέματα. Στοιχείο για αντίρρηση και αμφισβήτηση: Ασφαλώς όχι. Σε μια ιστορική καταγραφή, όπως αυτή που διεξάγει ο Πρ. Παπάλας, το κιομοριστικό στοιχείο, όπως αποτυπώθηκε κρυστάλλινη από διάσημους λέσβιους της πένας και του λόγου, έχει ιστορική αξία αναμφισβήτητη. Έχοντας σωστή επίγνωση αυτής της διάστασης, ο συγγραφέας το αξιοποιεί κατάλληλα επενδύοντας σύγχρονα τη μελέτη του με ένα ευπρόσδεκτο μορφολογικό στοιχείο.

Η μελέτη του Πρ. Παπάλα, εξετάζοντας πολυεδρικά το αντικείμενο και μέσα απ' το οξύ αισθητήριο της εμπειρίας που έχει αποκτήσει απ' την αναζήτηση της ιστορίας του τόπου, της φιλέρευνης διάθεσής του και της γνώσής στους λέσβιους φιλοπονίας του, μας πείθει για την πληρότάτη της και την ιστορική της αρτίωση. Πρόκειται για ένα ουσιαστικό βοήθημα για την κατανόηση ενός - του πιο σημαντικού - νεότερου μνημείου της Μυτιλήνης. Δε θα διατανα χαρακτηριστώ τούτη τη μελέτη υποδειγματική στο είδος της. Γνωρίζω δε ότι ο ακάματος συγγραφέας από χρόνια επεξεργάζεται μια συνολική για όλη τη Λέσβο ιστορία των αγαλμάτων και των "πρώων" που έχουν στηθεί στον τόπο μας. Αν κρίνω απ' τον "προπομπό" του αγάλματος της ελευθερίας, ασφαλώς θα πρόκειται για έργο μεγάλης ιστορικής αξίας στο σύνολό του.

Προκόπη Ι. Παπάλα

Ιστορία του αγάλματος της ελευθερίας της Μυτιλήνης

Ο Προκόπης Παπάλας, γνωστός κοινωνικός παράγοντας του Αιγαίου και ενεργό μέλος πολιτιστικών εταιρειών της Μυτιλήνης, όπως χαρακτηρίζεται από τον Παντέλη Αργύρη, μας χάρισε το τέταρτο βιβλίο του μετά τα "Εκκλησιαστικά χαρακτηριστικά της Λέσβου" (1995), το "Λέσβος η πνευματική 1994-1997" (1998) και το "Λέσβος η πνευματική 1998" (1999). Πρόκειται για την έκδοση της Εταιρείας Αιολικών Μελετών "Ιστορία του αγάλματος της ελευθερίας της Μυτιλήνης".

Μέσα σε 50 σελίδες ο κ. Π. Παπάλας εξιστορεί όλα θλιβερά γεγονότα, οδήγησαν τις λεσβιακές αρχές του 1921 να προκηρύξουν στην κατάθεση του ιστορικού προγράμματος του φρουρίου, του γνωστού με το όνομα "καστρίλι", καθώς και τα περιστατικά που έλαβαν χώρα πριν, κατά και μετά την τοποθέτηση του αγάλματος της ελευθερίας στο χώρο του κατασκευασμένου "καστρίλιου".

Στο πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου παρουσιάζονται οι καταλυτικές ενέργειες δύο προσώπων, που έπαιξαν αποφασιστικό ρόλο στην όλη ιστορία, δύο ανθρώπων, που οι ευγενικές της εποχής είχαν διορίσει ως γενικούς διοικητές (νομάρχες)

Λέσβου: Πρόκειται για τον βενεζελικό Ιωάννη Χρυσοβελώνη, ο οποίος είχε εξαντλήσει την ιδέα της ανέγερσης στη Μυτιλήνη ενός μνημείου αφιερωμένου στην ελευθερία και τον αντιβενεζελικό Γεώργιο Σπηλιωτόπουλο, ο οποίος πρώτος προέβαλε και στη συνέχεια υλοποίησε το ανυπόμονο της καταδίκης του "καστρίλιου".

Στο δεύτερο κεφάλαιο του βιβλίου, το οποίο τιτλοφορείται "Το καστρίλι" επιχειρείται μια ιστορική αναστοχαστική του εν λόγω προγράμματος και συνάμα ένα είδος ανθολόγησης απόψεων για την χρονολόγηση του μνημείου, το οποίο όμως τοποθετείται από οικοδομική άποψη στον 16ο αιώνα (βλ. σχετικά Ανδρέα Μάζαρη, «Το Μέλανοίδο», Μεσαιωνικά Τετράδια Ι. Μελέτης, Πρακτικά Συνεδρίου Οι Γατελιόζοι της Λέσβου, Αθήνα 1996, σ.85).

Στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο που είναι και το μεγαλύτερο σε έκταση του βιβλίου, καταχωρούνται τα επαινετικά σχόλια, με και οι ποιητικές αντιδράσεις που προκάλεσε στον λεσβιακό πνευματικό κόσμο της εποχής τόσο η κατάθεση του καστρίλιου, όσο και η τοποθέτηση του συγκεκριμένου αγάλματος της ελευθερίας. Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται ένας κόσμος φανερά διχασμένος για το συγκεκριμένο θέμα, με άφουδες ακραίες και αντικρουόμενες. Προοδευτικό κατά τα άλλα άνδρες της εποχής επικροτούν την κατάθεση του καστρίλιου και συντηρητικοί την κατακρίνουν. Τα εφρονικά και καινοτικά σχόλια της εποχής, ιδίως για την περίπτωση της τοποθέτησης του αγάλματος της ελευθερίας, συνοδεύονται σε κάποιες περιπτώσεις και από τα σχετικά γειογραφικά σχόλια, που ο κ. Π.

Παπάλας αναδημοσίευσε από τον τύπο της εποχής.

Ο κ. Π. Παπάλας αντλεί τη θεματολογία του βιβλίου του μέσα από μια πλούσια βιβλιογραφία, η οποία παρατίθεται τόσο στο τέλος της κάθε σελίδας, αναλυτικά σε υποσημειώσεις, όσο συγκεντρωτικά, στη σελίδα 56 του βιβλίου. Όμως χωρίς αμφιβολία η συμβολή του κ. Π. Παπάλα στη διερεύνηση του θέματος είναι ο εντοπισμός άγνωστων μέχρι πρότινος δημοσιευμάτων του τύπου της εποχής, πολλά από τα οποία παρατίθενται είτε αυτούσια, είτε σε περίληψη. Με τον τρόπο αυτό παρουσιάζονται θετικά το κλίμα της εποχής, με κάποιες από τις τότε πολιτικές και κοινωνικές προεκτάσεις του.

Χρήσιμη επίσης είναι και η περιλήψη της μελέτης, που βρίσκεται στο τέλος του βιβλίου, μεταφρασμένη στα αγγλικά και στα γερμανικά.

Το άγαλμα της ελευθερίας, είτε το θέλουν μερικοί είτε όχι, αποτελεί σήμερα ένα από τα βασικά σημεία αναφοράς της σύγχρονης πόλης μας, ένα από τα αξιοθέατά της που αναμφίβολα επισκέπτονται και φωτογραφίζουν χιλιάδες επισκέπτες. Το αν πρόκειται για μια πετυχημένη ή αποτυχημένη μικρογραφία του αντίστοιχου αγάλματος της Νέας Υόρκης, ως το κρίνουν οι ειδικοί επί του θέματος. Το μόνο σίγουρο είναι ότι το συγκεκριμένο άγαλμα σχετίζεται άρρηκτα με τη νεότερη ιστορία της πόλης και γ' αυτό το βιβλίο του κ. Π. Παπάλα συμπληρώνει αναμφίβολα ένα σημαντικό κενό στη σύγχρονη λεσβιακή ιστοριογραφία. Πρόκειται για ένα βιβλίο που διαβάζεται ευχάριστα και είναι προσιτό στον κάθε αναγνώστη που θα ήθελε να μάθει για την ιστορία των μνημείων, την ιστορία του τύπου του.

Στρατής Ι. Αγαθόπουλος

ΠΡΟΚΟΠΗ Ι. ΠΑΠΑΛΑ
"Ιστορία του αγάλματος της Ελευθερίας της Μυτιλήνης"

Μια σοβαρή, λεπτομερής και διεξοδική μελέτη αποτελεί το πρόσφατο βιβλίο, που έδωσε στη δημοσιότητα ο κ. Προκόπης Παπάλας και αφορά το ιστορικό της διαδικασίας με την οποία υλοποιήθηκε η ανέγερση του αγάλματος της Ελευθερίας κλησίου της εισόδου του λιμανιού της Μυτιλήνης.

Γνωστός ο κ. Παπάλας από το ενδιαφέρον του για τα αγάλματα της Λέσβου και τις σχετικές του δημοσιεύσεις στην εφημερίδα "Νέα Πορεία", καταπίεστη αυτή τη φορά με μια ολοκληρωμένη από κάθε άποψη παρουσίαση όλων των στοιχείων, που αφορούν το άγαλμα της Ελευθερίας, στόχο που πέτυχε απόλυτα.

Με μεγάλη επιμέλεια καταγράφει όλες τις διαγραφές επί του προσκήνιου και του παρασκήνιου, τις συνεδριάσεις επί συνεδριάσεων, τις παλαιότητες, τις καθυστερήσεις, τις διαφωνίες, τις ατέρμονες συζητήσεις, τις συγκρουόμενες τοποθετήσεις εδαφικών και μη επί της αισθητικής αξίας του αγάλματος, και τέλος την τοποθέτησή του δυστυχώς στη θέση, όπου υπήρχε το μεσαιωνικό και γραφικό "καστρίλι", ο άρτυρος φρουρός του κάστρου της Μυτιλήνης. Παράλληλα παραθέτει αυτούσια τα κείμενα που δημοσιεύθηκαν στις εφημερίδες της εποχής και τεκμηριώνουν τα διαλαμβανόμενα στη μελέτη, επίσης την πανηγυρική δοξολογία στο μητροπολιτικό ναό και στη συνέχεια τα αποκαλυπτήρια και το λόγο που εκφώνησε ο Νομάρχης Λέσβου, τέλος, τις γειογραφίες της εποχής τις σχετικές με το θέμα.

Χωρίς να είμαι τεχνοκρίτικος, συμπαρατάσσομαι μ' αυτούς, που θεωρούν το άγαλμα κτήμημα της Μυτιλήνης, πολύ περισσότερο, που το πρόσωπο της Ελευθερίας φιλοτέχνησε ο δικός μας Γεώργιος Ιακωβίδης, το πρόβλημα της κατασκευασσε ο Γεώργιος Ζενγούλης και την επιμέλεια της αρχιτεκτονικής σύνθεσης είχε ο Ερνέστος Τούτλερ, όλοι καλλιτέχνες αναγνωρισμένης αξίας και φήμης.

Αποτελεί λοιπόν το βιβλίο του κ. Παπάλα μαν όντως αξιόλογη μελέτη, που έλαβε από τη λεσβιακή βιβλιογραφία, απαραίτητη για μικρούς και μεγάλους, για όλους όσοι θα επιθυμούσαν να εντρυφήσουν στη λεσβιακή ιστορία. Ας ευχθούμε σύντομα ο κ. Παπάλας, βοηθούμε από κάποιον αρμόδιο φορέα, να δώσει στη δημοσιότητα την αξιόλογη σημαντική του μελέτη για το σύνολο των αγάλματων της Λέσβου.
ΡΑΦΑΗΛ Ε. ΠΑΠΑΣΕΛΛΗΣ

ΒΙΒΛΙΟ ΠΑΡΟΥΣΙΟΝ

"ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΓΑΛΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ"

Εκδόσεις Εταιρίας Αιολικών Μελετών Μυτιλήνης 2001

ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ

Διαβάζοντας το καινούριο βιβλίο του κ. Προκόπη Παπάλα για το Άγαλμα της Ελευθερίας της Μυτιλήνης, μια πράγματι πολύ προσεγμένη κατά το άλλο μετέπειτα, όμως ίσως από έλλειψη ορισμένων στοιχείων εκτός των όσων αναφέρονται ή ακόμη ο πιθανός συσχετισμός του μελετητή σχετικά με τη διακόσμηση, σελ. 49 (1), ότι πιθανότατα συνομιλούσαν με το κυρίου Άγαλμα που κτιζόταν στη Γερμανία. Άλλωστε στην μέση μου λγα από τα όσα έλεγε πριν από πολλά χρόνια ο πατέρας μου σχετικά με το Άγαλμα και τη διακόσμηση του, το νταγιανά πλαισιο δηλαδή πάνω και κάτω με τις κλάρες στο μέσον, με τους αγρογγυλιστούς "καρπούς", υποβιθε φιλιά μαμόλιας και οι "καρποί" είναι τα κλειστά ακόμη λουλουδία, τα κλειδιά θάφης με στήλη ΠΥ με τις μαργαρίτες στο άκρο και το γράμμα Η ΜΥΤΙΛΗΝΗ ΣΤΑ ΥΠΕΡ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΠΕΣΟΝΤΑ ΤΕΚΝΑ ΤΗΣ 1912 - 1922.

Ας μου επιτραπεί να κάνω ένα μικρό πρόλογο για τον άνθρωπο αυτόν. Ο πατέρας μας, πρόσφυγας και αυτός της Μικράς Ασίας, πέρασε στην Ελλάδα δύο φορές. Την πρώτη, πριν το "διωγμό" και για ένα διάστημα ιριών περίπου χρόνων, και για εργασία στην Αθήνα, έως τότε, 19 χρόνων περίπου. Το επάγγελμά του, ορθοαικούργος. Τόπος εργασίας, ένα κτήριο στην οδό Σαταβράνδου. Αυτό γινόταν στο 1918.

Μένει στο σπίτι ενός βίτου του, αγρωιατικού πατρός. Κάποτε μοιχάει από κάτι μισθόλου, ότι "κάτι προκειται να γίνει". Το βέβαιος του τον προτρέπει να επιστρέψει στην "πατρίδα", στο Αδά-Ραζα, που ζούσαν οι γονείς, συγγενείς και φίλοι, να τους προστρέξει να φύγουν. Επιστρέ-

φει. Αποφασίζουν να μετακινούνται προς τα παράλια, όμως ο άστακος στρατός (Τούρτες) άρκει σε τις σφαγές. Εκαιονότες ξεκινούν στις δόρυρες. Εκτός από τα τελείως απραγματο και κάτι εκκόκες που όδον έφθοναν στη Μυτιλήνη τις έδωσαν στην Ιερά Μητρόπολη, φθόνον στη Νικουριδαι (βιστι). Με το βανάρι "Σπίτσος" ο πατέρας μας, οι γονείς του και ένας αδελφός, δύο τρεις συγγενείς και κάποιον φίλου τους φθάνουν στη Μυτιλήνη. Μετά από μίνες έμαθε πως τα άλλα μέλη της οικογενείας βρίσκονται στη Σάμο.

Η ζωή την προσπαθείς εκφορτάει και με τοποφός, είχε βοσθήσει και ο μάτρον Κλεόβουλος. Γάρω στο 1928 λοιπόν ο πατέρας πληροφορείται ότι ο Δήμος Μυτιλήνης και η τότε επιτροπή του Αγάλματος, θέλουν να κτίσουν τη διακόσμηση φηλά στο βάζο. Για αυτό το σκοπό, επέλεγη ο καθηγητής καλών τεχνών κ. Σπυρίδης Γαβρής για να φτιάξει τις μοιχτές που κατόπιν θα γνόταν τα εργαλεία για τη κτίκεση από ορθοαικό. Έγινον, τρυφήθηκαν και σε μια παράγωγα "έκτισον" μια περίοδια πλάκα γύψου και σκαλίσαν σε αυτήν το πλαίσιο με το τεράστιο να που ανάμεσά τους είναι οι καλλιμαστικές κλάρες. Η πλάκα του γύψου σκούσι (όσον περίπου 3 μέτρα επί 1-1,30 μέτρα και πάχος πάνω από 15 εκατο-

λειογούρια του. Έπρεπε να κάνω αυτό τον πρόλογο για να έρθω στο θέμα "Αγάλμα".

Από όσα μου είπε και ο μεγαλύτερος αδελφός μου που θύματα περισσότερο από αυτές τις σφαγές τους πατέρα μας, γάρω στο 1928 και αφού το Άγαλμα βρισκόταν επί 3-4 χρόνια στο λιμάνι της Μυτιλήνης, στην "Ακμή Ροσσέλλη", περίπου εκεί που σήμερα είναι το κέντρο Πολιτείας, και που σε αυτό το σημείο παρήμενε αρκετούς μήνες ή και χρόνια, μεταφέρθηκε στην άλλη πλευρά του λιμανιού. Σε αυτή την προσπάθεια εκφορτάει και με τοποφός, είχε βοσθήσει και ο μάτρον Κλεόβουλος. Γάρω στο 1928 λοιπόν ο πατέρας πληροφορείται ότι ο Δήμος Μυτιλήνης και η τότε επιτροπή του Αγάλματος, θέλουν να κτίσουν τη διακόσμηση φηλά στο βάζο. Για αυτό το σκοπό, επέλεγη ο καθηγητής καλών τεχνών κ. Σπυρίδης Γαβρής για να φτιάξει τις μοιχτές που κατόπιν θα γνόταν τα εργαλεία για τη κτίκεση από ορθοαικό.

Έγινον, τρυφήθηκαν και σε μια παράγωγα "έκτισον" μια περίοδια πλάκα γύψου και σκαλίσαν σε αυτήν το πλαίσιο με το τεράστιο να που ανάμεσά τους είναι οι καλλιμαστικές κλάρες. Η πλάκα του γύψου σκούσι (όσον περίπου 3 μέτρα επί 1-1,30 μέτρα και πάχος πάνω από 15 εκατο-

τά. Ήταν σκεδόν τελευταιμήνη όλη η εργασία, όταν κρεατίτικη τη γνώμη ενός τεκνίου από διάφορες δυσκολίες που είχαν ήδη προκύψει.

Την εποχή εκείνη τα μόνα κτήρια ήταν του Πατριάρχη (αργόσφαγος) κήπου στο Λαζαρέτι, του μάτρον-Σπύρου που έφτιαχνε καμπάνες κάπου στα Λαδάκια, το τοποθετά πάνω με τις σφρηγίσες, στην περιοχή που βρισκόταν σήμερα το δημόσιο αρχαιτήρια, και του πατέρα μας Κλεόβουλο λοιπόν ο μάτρον-Μαυρί (τον πατέρα μου). Δεν θυμάμαι πώς, αλλά κάποιος από την επιτροπή, ίσως ο κ. Γαβρής, είχε γνωρίσει τον πατέρα από κάτι δουλειές που του είχε κάνει, τους εγγίζει πως η κτίκεση αυτού του τεράστιου εργαλείου, το ανοιόπακο, βορά και εφόρουμε, που η εκτίκεση του πάνω στο ειδικό κάμα, ειδικά αργηλική κάμα που στέκεται σε υψηλές θερμοκρασίες, το λένε ακόμη και κυριόκα κάμα, σε ένα τεράστιο "μοντέρο" (κωδικο μεταλλικό ή χυμένο) που συγκρατεί το κάμα, σε δύο κομμάτια ή περισσοτέρω, το κάτω και το πάνω, το κάτω μπορεί και να μην υπάρχει ύστερα από μία ειδική στρώση της άμμου, ότι με τα υπάρχουν μέσα κτίκεσης "ποιάς" ειδικό παρήμακο σκευός που μέσα λιώνει το μέταλλο, στην περίπτωση μας σε ορθοαικό (2), η πηγή του οποίου φθάνει από 900 έως

1.200° C, ήταν αδύνατο να γίνει, ακόμη τους εγγίζει πως κατά την πηγή του μετallo (κρούμα) που διαρκε άρα - έρες ανάλογα με το πάχος του καυτού, η συστολή του θα ήταν αναπροσαρμογής γαυή και το πάχος του ήταν αναπροσαρμογής θα παρουσιαστεί ραγίσματα, κοκαλιές και γενικά κακή τροφοδοσία μετallo σε όλο το έργο.

Ήτον έπνευμα να περαθόν όλοι με αυτές τις εγγήσεις, κι έτσι αποφασίστηκε να γνόουν καινοργία εργαλεία, έλμα, ισόπακο, μικρότερα και ελαφρότερα, που μετό τι κτίκεση και την επεξεργασία τους, ενανένα θα έδοναν την επιθυμητή μορφή και μέγεθος. Έτσι, σύμφωνα με τις οδηγίες του μάτρον-Μαυρί, όλα τα εκμαγεία έγινον χυμένα από σκαλιόσι χυλόκαυρο, δεν μπόρω να θυμάμαι το όνομά του, γαυή ελάσσοντες φορές αναφέρθηκε στις ορισμένες του, κτιζόθηκαν, καθορίστηκαν, σιμβόβηκαν και τοποθετήθηκαν στο βάζο με ορθοαικόνα καρφά.

Σήμερα μπορεί κανείς να διακριθεί αυτές τις εγγήσεις, που ύστερα από 70 περίπου χρόνια, οι κοιλικές συνδέσεις και η διαστολή του μετallo που διαρκε και χρόνια ακόμη έλεγαν ότι το μέταλλο είναι ζωντανό και εννοώσε η διαστολή του, έφερνον στο φως. Η όλη διακόσμηση αποτελείται

από: 4 κομμάτια του πλαισιού, πάνω και κάτω στην κάθε πλευρά του βάζου, 4 κομμάτια των καλλιμαστικών κλάρων, 6 κλιβικές κλάρες, διάφορες στην κάθε πλευρά, 2 οριζόντιες και από 2 μαργαρίτες στις άκρες που αποτελούν το "ΠΥ" της διακόσμησης, το καρφά. Στη δυτική πλευρά μέσα στο διακοσμωτικό πλαίσιο τα γρημάκια. Αυτό θυμάμαι για το Άγαλμα. Θυμάμαι επίσης πολύ καλά τα εργαλεία τοποθετημένα συν "βήτρινα" στο κάμασμα του δεικτερου για κυριόκα από το υπόλοιπο εργαλεία, στην οδό Μητροπόλεως 25, απέναντι από το μπασουκέρλιο του μάτρον-Κλεόβουλο που γνώρισα στην παιδική μου ηλικία.

Από τα αρχαία, εάν φοσικό σάζονα, του οικονομικού τμήματος του βάρου, θα μπορούσαν να βρεθούν, αν μη τι άλλο στοιχεία δαπάνης του έργου. Το έργο αυτό έγινε στη Μυτιλήνη, άρα πρέπει να υπάρχουν. Η κτίκεση είτε γίνει στην παράγωγα που ύστερα καταθεδορίστηκε μαζί με τις απόλητες να γνηναι η "Στόα Κουκουριδαι".

Αυτό στη μέση του πατέρα μας ΜΩΥΣΗ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ και του αδελφού του ΠΑΡΕΝΗ Προσφυγών Μικράς Ασίας Μυτιλήνη 18/7/01 Δημήτρης Μ. Παπαδόπουλος

1. Μεταλλική σύνθεση ζώνου που πλαισιώνει την κορυφή της βάρσης
2. Κράμα καλλοικό και φεοδούργου περιεκτικότητας σε φεοδούργω έως και 40% ανάλογα με το κάμα, τη σκληρότητα, τη σιδηρότητα

ΕΡΜΗΦΡΟΣ
ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΛΕΣΒΟΥ
ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 1269
ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 296 (0,73 Ευρώ)

**έμμετα
σατιρικά**

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΓΑΛΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ
του Προκόπη Ι. ΠΑΠΑΛΑ

Υ Προκοπίτης ή Παπαλάς
είνι άξιους ιογάτες
τ'ς Ιστορίας τς Μυτιλήνης)ς μας
το τ' σκαλίς φτος α λαργιάτες

Με τα μνημεία ασχουλήτη
π' κάνιν λύρατα τω δε μιλόν
τα σκαλίς τω βήματα τωυν τράπου
τωι τα κών(ει) τωι κιλαν(η)δουόν

Τοι μίσε λεν τίλια γίνήσαν
τίλια στήθηκαν λόστα 'φτα
γαυιά τ' γωαρίδα τ' στν Ιστουρία
μι μωρά(α) τωι κέρ' την βντά

Μπαράβου φίλι μου Παπαλά
τω' άλλα τέγνια να μίσε δόγ(η)ς
τωι τν λιτωυδα σ' στν Ιστουρία
τω' άλλων μνημίων να την χόγ(η)ς

Στ. Ευαγγελινός

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΕΣ

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ

ΚΑΘΕ ΜΕΡΑ

Μεταξύ μας...

Προκόπη Παπάλα

«Ιστορία του αγάλματος Ελευθερίας της Μυτιλήνης»

Η έκδοση της εταιρίας Αιολικών Μελετών, μας παρουσιάζει μ' ένα καλαίσθητο βιβλίο το πόνημα του ανήσυχου και δημιουργικού συμπατριώτη μας Προκόπη Παπάλα, ο οποίος ερευνήσε εις βάθος την ενδιαφέρουσα όσο και πολυκύμαντη κυριολεκτικά - ιστορία της ανέγερσης του αγάλματος της ελευθερίας που είναι το καύχημα της Μυτιλήνης. Ο συγγραφέας χρειάστηκε να διαθέσει κόπο, χρόνο και μεράκι για ν' ανακαλύψει τις πηγές, που αναφέρονταν σ' αυτό το Ηρώο. Βέβαιο, πως δεν ήταν καθόλου εύκολο, δεδομένου ότι υπήρχαν μόνο κάποιες σκόρπιες πληροφορίες στον τοπικό τύπο γύρω από την έμπνευση της ιδέας των ελεύθερων πια κατοίκων του νησιού για το στήσιμο ενός παλλεσβιακού αγάλματος εις ανάμνησιν των θυσιών των προγόνων τους. Η πραγμάτωση του ονείρου ήρθε πολύ αργότερα κι εντώμεταξύ μεσολάβησαν ατέλειωτες συσκέψεις, αλλαγές σχεδίων και αρχιτεκτόνων, κατόπιν πτώσεως της κυβερνήσεως, με συνέπεια παραιτήσεων πολιτικών. Γινόταν επί πολύ καιρό έντονες συζητήσεις για τη θέση που θα έπαιρνε η αγέρωχη ελευθερία που έφτασε στο νησί αφού κινδύνεψε να βυθιστεί από τη φουρτούνα που συνάντησε κατά την πλεύση της. Αν άξιζε η άσκοπη τελικά θυσία που έγινε για χάρη της να κατεδαφιστεί ένα άλλο θαυμάσιο ιστορικό μνημείο το «Καστράκι» και να τοποθετηθεί εκείνη στη θέση του, ήταν πολύ αμφίβολο για πολλούς Μυτιληνιούς, που χαιρόνταν του «Καστράκι» όπως τόλεγαν χαιδευτικά στη ντοπιολαλιά τους.

Όμως εκείνοι που αποφάσιζαν τότε, επέβαλλαν χωρίς συναίσθηματισμούς το δικό τους σχέδιο κι' απέρριψαν το πρώτο και σοφότερο του εμπνευσμένου Γερμανού αρχιτέκτονα Σ. Τσίλλερ. Πάντως οι κατοπινοί που μόνο από φωτογραφίες γνώρισαν το «Καστράκι» χαιρόνται για την ύπαρξη του αγάλματος που είναι η πρωσοποποίηση της ελευθερίας, μνημείο που τους θυμίζει την κατάκτηση από τους προγόνους τους της δικής τους ελευθερίας. Η συγκινητική αυτή ιστορία του αγάλματος της Μυτιλήνης δόθηκε άρτια από τον Προκόπη Παπάλα. Οι φωτογραφίες όπως και τα σχετικά σχέδια ολοκληρώνουν την εικόνα του αντικείμενου για το οποίο εργάστηκε εντατικά ο συγγραφέας.

Νίκη Τατά - Χούσου

■ Γράφει ο φίλος μας, Τάκης Χατζηναγνώστου:

"Αγαππέ μου "Δημοκράτη",

Αρκετά γκρινιάσαμε κι εσύ κι εγώ για τα "στραβά κι ανάποδα" του νησιού μας. Καιρός να πούμε και καμιά καλή κουβέντα, τουλάχιστον για τα όσα με κόπο και μόχθο πράττουν ορισμένοι συμπολίτες μας, σαν άτομα, με στόχο το γενικότερο καλό του τόπου μας.

Αυτές τις μέρες ήρθαν στα χέρια μου κάποια διθλίβα, που μπορεί να καταπίνονται άχαρα θέματα, αλλά που έχουν σοβαρότατο ενδιαφέρον, και, κατά την προσωπική μου άποψη, συμβάλλουν στην οικοδόμηση του πνευματικού μας πολιτισμού.

Το πρώτο είναι η "Ιστορία του Αγάλματος της Ελευθερίας" του Προκόπη Παπάλα, που κοσμεί το χώρο κάτω απ' το Κίσκι. Μπράβο στον ερευνητή και μελετητή, που κάθισε κι έψαξε μ' επιμέλεια κι αγάπη όλα τα ιστορικά δεδομένα του θέματος, παρουσιάζοντας με ντοκουμέντα τα όσα διαδραματίστηκαν πριν επτά δεκαετίες (περίπου) στον τόπο μας, ανάμεσα στους έχοντες (και μη έχοντες) γνώμη, πρώτα για το αν θα έπρεπε να στηθεί ή όχι ένα τέτοιο άγαλμα στη Μυτιλήνη, κι έπειτα για το αν αυτό το σχέδιο που επιλέχθηκε ήταν το πρέπον ή όχι. Καθγάδες, αντεγκλίσεις, προστριβές μεταξύ αρμοδίων και αναρμοδίων ήταν σε ημερησία διάταξη. Τελικά, τα κατάφεραν αυτοί που πήραν την αρχική απόφαση και το άγαλμα ήρθε και στήθηκε στο βήθρο του. Μπράβο κύριε Παπάλα! Και θα σας πω ακόμα ένα μπράβο, αν καταφέρατε και φρόντιζαν οι αρμόδιοι ν' ανήσουν μόνιμα και τη φλόγα του πύρου, που κρατά στο υψωμένο χέρι της η ελευθερία μας!

Τάκης Χατζηναγνώστου

ΑΙΟΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Κάτω τα χέρια από την ελληνική γλώσσα - Κάτω οι ξενόγλωσσες επιγραφές
Να ψηφιστούν θεακόντεται νόμοι για την προστασία της

Να απαγορευτούν οι ξενόγλωσσες διαφημίσεις - Στο Μέτρο μόνο ελληνικά
'Όχι στη διγλωσσία (ελληνικά - αγγλικά) - 'Όχι στο βασισμό - 'Όχι στο σκοταδισμό.

Χρόνος 31ος - Σεπτέμβρης - Οκτώβρης 2001 - Τεύχος 191

Προκόπη Παπάλα: «Ιστορία του αγάλματος Ελευθερίας Μυτιλήνης»

Ασωματιανός είναι και ο συγγραφέας της εργασίας αυτής, που αφορά το μνημειακό χάλκινο άγαλμα της Ελευθερίας, σύμβολο πια της πόλης Μυτιλήνης και υποδοχέας ξένων έρχονται απ' τη θάλασσα στο λιμάνι.

Το 1919, στο πιο ελπιδοφόρο για τα εθνικά μας θέματα έτος, αποφασίστηκε να τιμηθούν τα «κόκκαλα τα ιερά» των πεσόντων Λεσβίων στους πολυτελείς αγώνες που προηγήθηκαν και οδήγησαν σε απελευθέρωση σκλάβων αδερφών. Το 1921 κατεδαφίστηκε το Γενουάτικο «Καστράκι» στη θέση του οποίου θα υψωνόταν το άγαλμα της ελευθερίας, που τελικά μόλις το 1930, στις γιορτές της 100ετηριάς απ' την Επανάσταση του 1821, μπόρεσαν οι Μυτιληνιοί να κάνουν τα αποκαλυπτήριά του και να χαρούν τον συμβολισμό του.

Οι σταθμοί αυτοί στην κατασκευή του αγάλματος με σχέδια του Τσάλλερ, του Ιακωβίδη και του Ζευγώλη συνοδεύθηκαν βέβαια με πολλά «πήγαινε έλα» αρμοδίων και πολλή σχετική φιλολογία. Την πορεία και τις φάσεις για να υλοποιηθεί η αρχική απόφαση παρακολουθεί με ευσυνειδησία ο συγγραφέας και μας δίνει τελικά μια πλήρη απεικόνιση γεγονότων και συζητήσεων που έγιναν.

Π. Παρασκευαΐδης

ΤΕΥΧΟΣ 62
ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ
ΑΘΗΝΑ 2001

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Ο Προκόπης Παπάλας είναι από τον Ασωματο της Λέσβου, ζει και εργάζεται στη Μυτιλήνη, είναι ταυτόχρονα και ένας εργάτης του πνεύματος με αρκετά δημοσιευμένα άρθρα του στον τοπικό Λεσβιακό τύπο και συγγραφέας ενδιαφερουσών ερευνητικών εργασιών που αφορούν την ιστορία και πολιτιστική κληρονομιά της Λέσβου. Οι εργασίες του, που έχουν εκδοθεί σε βιβλία και που έχει ευγενώς δωρήσει στο σύλλογό μας είναι:

«ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΑΡΤΟΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΛΕΣΒΟΥ» (Μυτιλήνη 1995), «ΛΕΣΒΟΣ Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ 1994-97» (Μυτιλήνη 1998), «ΛΕΣΒΟΣ Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ 1998» (Μυτιλήνη 1998) και «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΓΑΛΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ» (Μυτιλήνη 2001).

Το τελευταίο έργο του αφορά την ιστορία του Αγάλματος της Ελευθερίας της Μυτιλήνης, που κοσμεί την είσοδο του λιμανιού της πόλης και είναι το δείγμα του σεβασμού και της τιμής της μνήμης των πεσόντων παλικαριών της Λέσβου στους αγώ-

νες του ελληνικού έθνους.

Στο έργο αυτό ο Προκόπης Παπάλας παρουσιάζει ενδιαφέροντα ιστορικά στοιχεία για τη βούληση των τοπικών αρχών μετά το 1915 για την κατασκευή του μνημείου, για τα αρχικά σχέδια κατασκευής του αρχιτέκτονα Ερνέστου Τσίφερ, για την καταστροφή του ιστορικού Βυζαντινού μνημείου «Καστράκι» με ευθύνη των τοπικών αρχών και την θεμελίωση της βάσης του αγάλματος στον κόρφο που υπήρχε το μνημείο αυτό. Τέλος παρουσιάζονται τα αποκαλυπτήρια του αγάλματος της Ελευθερίας στις 8/11/1930, μέσα από τον τύπο της εποχής. Είναι μια εργασία πολύ ενδιαφέρουσα που φωτίζει ένα μέρος της πρόσφατης ιστορίας της Μυτιλήνης, με πλήθος από στοιχεία που αφορούν την τραγική περίοδο 1915-1930 της ελληνικής ιστορίας.

Ευχαριστούμε τον Προκόπη Παπάλα για την πνευματική του προσφορά και προς τον Σύλλογό μας και του ευχόμαστε καλή προκοπή στο πνευματικό του έργο.

Λευτέρης Κανετανάς

ΠΡΟΚΟΠΗ Ι. ΠΑΠΑΛΑ

Ιστορία του Αγάλματος της Ελευθερίας Μυτιλήνης

Τα γλυπτά ενός τόπου και ιδιαίτερα τα αγάλματα προς την ελευθερία και στους ηρωικά πεσόντες, που είναι και τα πιο συνήθη στις πόλεις και στα χωριά, αποτελούν βασικά στοιχεία πολιτισμού.

Η κατάγραφή της ιστορίας τους, δηλαδή οι αποφάσεις για το στήσιμό τους, οι διάφοροι πόροι για τα έξοδα και οι καλλιτέχνες που τα φιλοτέχνησαν, όλα αυτά, αλλά και τυχόν άλλες σχετικές παράμετροι, είναι τα ζητούμενα για τον ιστορικό, ο οποίος με πολύ κόπο και μακρόχρονη προσπάθεια θα ερευνήσει αρχεία και τοπικά έντυπα για να βρει και να συλλέξει το υλικό του.

Ο Προκόπης Παπάλας δούλεψε με ακούραστη ερευνητική διάθεση, ασφαλώς για πολύ χρόνο και κατόρθωσε, ψάχνοντας επίμονα και διεισδυτικά, να αντλήσει όλα εκείνα τα στοιχεία, που αφορούν την πολύ ενδιαφέρουσα "Ιστορία του Αγάλματος της Ελευθερίας της Μυτιλήνης".

Ο όγκος των πληροφοριών που συνάντησε ήταν απρόσμενα μεγάλος. Κυρίως σε μια εποχή που η κρισιμότητα επισήμανε πολιτικές αντιπαράθεσεις και προσωπικές αντιδικίες σε βαθμό που, και μόνο η απόφαση για το στήσιμό του, πήρε μια χρονική περίοδο δεκαεπτάχρονης αναβολής.

Κι ακόμα οι οικονομικές ατασθαλίες και οι διαφοροποιήσεις των αρμοδίων για τη χωροθέτησή του, προκάλεσε ατέρμονες συνεδριάσεις χωρίς τελικές αποφάσεις.

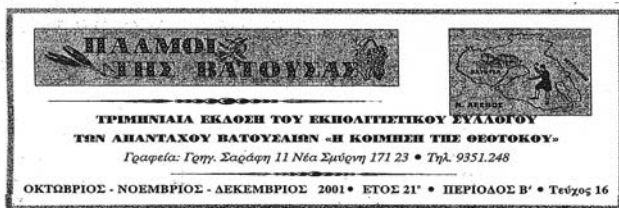
Οι εύστοχες παρατηρήσεις του συγγραφέα, μαζί με τις πολλές φωτογραφίες που εμπλουτίζουν τα λογοτεχνημένα κείμενα και οι συμπερασματικές κρίσεις του,

προσδιορίζουν τη συνάρτηση της ευγνώμονης αίσθησης των λεσβίων προς την πολυπόθητη ελευθερία, που ήρθε ύστερα από αιώνες τούρκικης σκλαβιάς.

Ο Προκόπης Παπάλας επεξεργάστηκε με πηγαίο μεράκι όλα αυτά τα στοιχεία, τα ταξινόμησε χρονολογικά και με συγκριτική συλλογιστική και υπεύθυνη επιμέλεια ιστοριογράφησε το όντως μεγαλόπρεπο Άγαμμα της Ελευθερίας, που στολίζει με επιβλητική περηφάνεια και αναμνηστική εμβέλεια την πόλη της Μυτιλήνης.

ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΙΣΓΙΡΗΣ

Καλλονή

3. ΠΡΟΚΟΠΗ ΠΑΠΑΛΑ: Ιστορία του αγάλματος της Ελευθερίας της Μυτιλήνης - Έκδοση Εταιρείας Αιολικών Μελετών - Μυτιλήνη 2001.

Ο κ. Παπάλας είναι γνωστός ερευνητής του ιστορικού παρελθόντος της Λέσβου και διακρίνεται σε κάθε περίπτωση η προσπάθειά του να στρέψει την έρευνά του σε πεδία τα οποία ως τώρα παρέμεναν ανεξερεύνητα. Στα πλαίσια μιας προσπάθειας που έκανε να καταγράψει τα μνημεία και τα ηρώα του νησιού εντάσσεται και η μελέτη αυτή.

Ο συγγραφέας μάς δίνει με γλαφυρό τρόπο και μεθοδικότητα το ιστορικό (και το παρασκήνιο) της ανέγερσης του αγάλματος της Ελευθερίας που δεσπόζει του λιμανιού τη Μυτιλήνης. Καταγράφονται οι αντιδράσεις διακεκριμένων πνευματικών ανθρώπων της εποχής (Μυριβήλης, Λευκίας, Μολίνος, Παπανικόλας) κυρίως για το γκρέμισμα ενός μικρού φρουρίου («Καστρέλι») που χρονολογείται από την αρχαιότητα, προκειμένου να ανεγερθεί στη θέση του το άγαμμα. Το μελέτημα συμπληρώνουν φωτογραφίες της εποχής με επίκεντρο την τοποθεσία πριν και μετά την ανέγερση, λογότυπα εφημερίδων της εποχής, σκίτσα λογοτεχνών, πορτρέτα πρωταγωνιστών. Αξιέπαινη και ενδιαφέρουσα μελέτη.

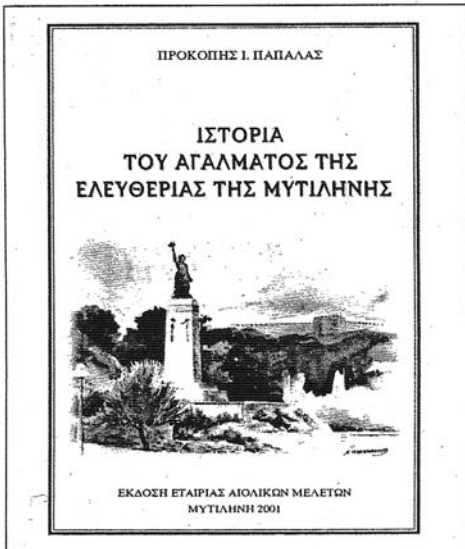
Γιάννης Μανούκας

**Προκόπης Ι. Παπάλας, Ιστορία του αγάλματος της
Ελευθερίας της Μυτιλήνης,
εκδ. Εταιρία Αιοθικών Μελετών, Μυτιλήνη 2001,
σ.σ. 60 ISBN 960-91556-0-X**

Ο Προκόπης Παπάλας ανάτρεξε σε πολλές πηγές, περιοδικά, εφημερίδες, λευκώματα, βιβλία για να συγκεντρώσει το υλικό τούτης της εργασίας. Το χρονικό της καταστροφής του "καστελιού" και η όρθωση του

ΒΙΒΛΙΟΝΟΣΙΑ

αγάλματος της Ελευθερίας. Έχουν προηγηθεί από τον ίδιο οι δημοσιεύσεις "Αγαλμάτων" και "Ηρώων" του νησιού μας, μια λεπτομερής καταγραφή.

Παρακολουθώντας την πορεία καταστροφής του "καστελιού" σκεφτόμαστε την αδράνεια των πολιτών σε ανάλογες πράξεις-εγκλήματα σε βάρος ιστορικών και πολιτιστικών οικοδομημάτων. Στιγματισμό και επικριτική προσέγγιση κάνει κι ο Παντελής Αργύρης στον πρόλογο της εργασίας.

Η εργασία παρουσιάζεται περιληπτικά στα αγγλικά και γερμανικά. Συνοδεύεται από αρκετές σημειώσεις που διευκρινίζουν γεγονότα και καταστάσεις μας πληροφοροφούν δε για αρκετά πρόσωπα της εποχής αυτής.

Χρειάζεται αυτή η καταγραφή, η συνθετική εργασία του Π.Π., για να γνωρίζουμε το παρελθόν κάποιων γεγονότων, και την αξία τους. Μαθαίνουμε πως οι λόγιοι της εποχής ήταν οι μόνοι που αντέδρασαν μέσα από τις εφημερίδες της εποχής. Αλλά -ως συνήθως- οι διοικούντες αποφασίζουν κατά το δοκούν με το ανάλογο ελάχιστο πνευματικό και πολιτιστικό ύψος που έχουν.

Ο Πρ. Παπάλας φαίνεται να έχει συγκεντρώσει πολλά στοιχεία σχετικά με την ιστορία του αγάλματος. Ίσως κάτι να υπάρχει στα αρχεία του Δήμου Μυτιλήνης. Πάντως κατάφερε γράφοντας αυτήν την εργασία να φέρει στο σήμερα όλη την εικόνα, τη σχετική με την ιστορία του αγάλματος, και να γνωρίσουμε όλοι ότι σκόρπια ακουγόταν μέχρι σήμερα.

Αρης Καλάργαλης

μεσοτοπίτικα νέα

ΕΙΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΜΕΣΟΤΟΠΙΤΩΝ ΛΕΣΒΟΥ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ 33 - 172 33 ΔΑΦΝΗ - ΤΗΛ: 9707.417 FAX: 9762.695 ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΟΥ: 146 - ΜΑΪΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 2001

Βιβλιοπαρουσίαση

Ένα άγαλμα με μεγάλη ιστορία

του Προκόπη Πατάλα

Μια από τις πρώτες εικόνες που αντικρίζεις κάποιος μπαίνοντας στο λιμάνι της Μυτιλήνης, είναι το επιβλητικό, αν μη τι άλλο, άγαλμα της ελευθερίας. Εικόνα χαρακτηριστική που όλοι έχουμε λίγο-πολύ συνδέσει αναπόσπαστα με την πόλη της Μυτιλήνης, λίγοι όμως έχουμε αναρωτηθεί ποια είναι η ιστορία του και ακόμη λιγότεροι την έχουμε ψάξει. Με αυτό το θέμα καταπιάνεται ο Προκόπης Πατάλας στο βιβλίο του «**Ιστορία του αγάλματος της ελευθερίας της Μυτιλήνης**», που έστειλε στην εφημερίδα.

Το θέμα του βιβλίου ίσως εκ πρώτης όψεως να μην προκαλεί το έντονο ενδιαφέ-

ρον, ο αναγνώστης του όμως διαπιστώνει ότι ο Προκόπης Πατάλας, με το πλήθος ιστορικών στοιχείων και ντοκουμέντων που παραθέτει και τον παραστατικό τρόπο γραφής του, δημιουργεί ένα βιβλίο πραγματικά ελκυστικό. Η ιστορία του αγάλματος παρουσιάζεται πολυδιάστατη, σε συνάρτηση με τις πολιτικοκοινωνικές συνθήκες και την πνευματική ζωή του τόπου και του χρόνου που κατασκευάστηκε.

Το Οθωμανικό καστράκι που καταδαφίστηκε για να τοποθετηθεί στη θέση του το άγαλμα, τα σχέδια που ακολουθήσαν από πολλά τοπικά έντυπα μετά τα αποκαλυπτήρια, είναι μερικές από

τις άγνωστες πτυχές της ιστορίας ενός μνημείου φαινομενικά τόσο γνώριμου σε όλους μας. Πάντως, οι αναγνώστες του βιβλίου, την επόμενη φορά σίγουρα θα αντικρίσουν το άγαλμα της ελευθερίας... με άλλο μάτι! Ο συγγραφέας Προκόπης Πατάλας γράφει σε τοπικές εφημερίδες και πολιτιστικά περιοδικά της Λέσβου, καθώς και σε διάφορα έντυπα πολιτιστικών συλλόγων του νησιού στην Αθήνα. Η εργασία του «**Αγάλματα και ήρωα πεσόντων στη Λέσβο**» παρουσιάστηκε στην τοπική εφημερίδα «**Νέα Πορεία**». Το βιβλίο κυκλοφορεί από την Εταιρεία Αιολικών Μελετών.

ΓΙΩΓΩ ΚΑΡΚΑΝΗ

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Ο Προκόπης Πατάλας με το νέο ιστορικό πόνημα που έχει εκδοθεί από την Εταιρεία Αιολικών Μελετών Μυτιλήνης 2001, πρωτοπορεί καλύπτοντας ένα μεγάλο κενό στο θέμα της ιστορίας των αγαλμάτων. Το νέο μικρό βιβλίο των 60 σελίδων που αφορά την ανέγερση του μνημείου της

Ελευθερίας θρύλασε με πλήθος πληροφοριών και σημειώσεων ιστορικής

μνήμης και φέρνουν στο προσκήνιο πρόσωπα και συμβάντα από την ιστορία του τόπου μας.

Η ιστορία του αγάλματος της Ελευθερίας της Μυτιλήνης αρχίζει το Φεβράριο του 1919 επί διακυβέρνησης του τότε διακίτη της Λέσβου Ι. Χρυσοβελώνη για να ολοκληρωθεί 5 11 1930 που έγιναν το αποκαλυπτήρια του αγάλματος.

Για την ολοκλήρωση του αυτό το μνημείο πέρασε παρά πολλές φάσεις και επιστρατεύθηκαν προσωπικότητες της τότε εποχής, σαν τον φιλόληθο Γερμανό Έρμπερ Τσάιλερ, για τη μελέτη του χώρου όπου θα στήνονταν το μνημείο, τον ζωγράφο Γεώργιο Ιακωβίδη που καίγαμε από τη Χαϊδάρη, ενώ το φιλοτέλετο μνημείο έργο ανέλαβε ο γλύπτης καλλιτέχνης Αθηνάιος Γρηγορίου Ζευγάλης. Το μνημείο σήμερα βρίσκεται στο σημείο που άλλοτε βόσκονε τα μικρά καστράκια των βυζαντινών χρόνων. Οι αντιδράσεις του τότε πνευματικού κόσμου για το αναστήριγμα με το κρεμάσμα του. Αυτές οι αντιδράσεις βρισκόταν σύμφωνα και σήμερα ακόμη τον Πανεπέλι Αρχυρη που στον προλόγο του βιβλίου σημειώνει στο μικρό κατάλογο των «Πεσόντων» θα έπρεπε να αναφερθεί πρώτο το Καστράκι που

Ελευθέρα απόδοση του σχεδίου του Έρμπερ Τσάιλερ από το Μίχα Αλέξη

είχε στήσει στο βυζάντιο της νεοελληνικής βαρβαρότητας. Άλλο λόγο σε τούτη τη μικρή παρουσίαση είναι να αναφερθούμε στο πρώτο σχέδιο του οραματιστή αρκετάκινα Τσάιλερ, ο οποίος αξιοποιώντας το

καστράκι όπως ήταν στην πραγματική του μορφή, και με την προσθήκη μόνο μιας ληθόκαπτης εσωτερικής κολόνας στο εσωτερικό που θα υποστήριζε τη στέγη του μικρού κτισμού όπου θα τοποθετούνταν το άγαλμα επάνω στη στέγη. Διατυπώθηκε για το υψος μας τούτο το υπέροχο σχέδιο του μεγάλου αρκετάκινα δεν εφαρμόστηκε ποτέ.

Κιένηκατος τούτη τη μικρή παρουσίαση θεωρώ ακριβώς να

παρουσιάσουμε μαζί με το εμπροσθοφύλλο του βιβλίου το ελεύθερο σχέδιο που φτιάξε ο Μάκης Αζιάτης και αποκαλείται την ίδια του Έρμπερ Τσάιλερ.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ

Η ΑΓΓΡΑ Χθές Σήμερα Αύριο

ΤΡΙΜΗΝΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΓΡΙΩΝ ΛΕΣΒΟΥ «ΑΓ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ»
ΥΔΡΑΣ 2 & ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ - ΓΑΛΑΤΣΙ - ΤΗΛ: 29 23 446

ΧΡΟΝΟΣ 21ος - ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β' - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ - ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2001 ΤΕΥΧΟΣ 276 - ΤΙΜΗ 500 ΔΡ.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Αθήνα, 2 Οκτωβρίου 2001

Κύριε Παπάλα,

Σας ευχαριστώ πολύ για την ευγενική επιστολή σας και το βιβλίο σας «Ιστορία του Αγάλματος της Ελευθερίας της Μυτιλήνης», που είχατε την καλωσύνη να μου στείλετε.

Ευχαριστώ επίσης, και πάλιν, τη μικρή Ιωάννα, για την ανθοδέσμη, που μου προσέφερε και της εύχομαι κάθε πρόοδο και προκοπή.

Με φιλικούς χαιρετισμούς

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ευχαριστήρια επιστολή για το βιβλίο «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΓΑΛΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΜΥΤΙΑΗΝΗΣ» από τον Πρόεδρο της Ελληνικής Δημοκρατίας κ. Κωνσταντίνο Στεφανόπουλο.

✠ ΠΑΤΕΡ ΔΕ ΟΥΡΑΝΟΥΣ... ✠

Τῷ Ἐντιμωτάτῳ κυρίῳ Προκοπίῳ Ἰ. Παπάλα, τέκνῳ τῆς ἡμῶν Μετριότητος ἐν Κυρίῳ ἀγαπητῷ, χάριν καὶ εἰρήνην παρὰ Θεοῦ.

Μετά χαρᾶς ἐδέχθημεν τὴν τε ἐπιστολὴν καὶ τὸ ὑπὸ τῆς ὑμετέρας ἀγαπητῆς Ἐντιμότητος προφρόνως συνυποβληθὲν ἡμῖν νέον πόνημα ὑπὸ τὸν τίτλον "Ἱστορία τοῦ ἀγάλματος τῆς ἐλευθερίας τῆς Μυτιλήνης", ὅπερ καὶ μετ' ἐνδιαφέροντος διεξελθόντες, κατέθεμεν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Πατριαρχικῇ Βιβλιοθήκῃ.

Διό καὶ διὰ τῶν μετὰ χεῖρας Πατριαρχικῶν ἡμῶν Γραμμάτων προαγόμεθα ἵνα εὐχαριστήσωμεν τῇ ὑμετέρᾳ Ἐντιμότητι ἐπὶ τῇ ἐπικοινωνίᾳ καὶ τῇ προσφορᾷ τοῦ ἔργου αὐτῆς τούτου, καί, συγχαίροντες ἐκ καρδίας ἐπὶ τῇ συνεχεῖ ἐνασχολήσει μετὰ τῆς ἱστορίας τῆς προσφιλοῦς ἡμῖν ἰδιαιτέρας ὑμῶν πατρίδος, ἐπιδαφιλεύομεν δλόθυμον τὴν πατρικὴν καὶ Πατριαρχικὴν ἡμῶν εὐχὴν καὶ εὐλογίαν, ἐπικαλούμενοι ἐπ' αὐτὴν καὶ τὸν εὐσεβῆ αὐτῆς οἶκον τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἄπειρον Αὐτοῦ ἔλεος.

βα' Σεπτεμβρίου κβ'

✠ Προκοπίου ✠
✠ Διόσκουρος ἀρχὴ Θεοῦ ἐκτίμης ✠

Ευχαριστήρια ἐπιστολή για το βιβλίο «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΓΑΛΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΜΥΤΙΑΗΝΗΣ» ἀπὸ τὸν Παναγιότατο Οικουμενικὸ Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως κ.κ Βαρθολομαῖο.

بطريركية الروم الأرثوذكس بالاسكندرية وسائر أفريقيا

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ

GREEK ORTHODOX PATRIARCHATE OF ALEXANDRIA AND ALL AFRICA

<http://www.greece.org/gopatalex>, e-mail: goptalex@tecmina.com

Mailing Address: P.O.Box 2006, Alexandria - EGYPT

Tel: 00203-4868595, 00203-4844876, Fax:00203-4875684

Ἀριθμ. Πρωτ. 599

Τῷ Ἀξιότιμῳ
κ. Προκοπίῳ Παπαλαῶ
Εἰς Μυτιλήνην

Ἀξιότιμε κ. Παπαλαῶ,

Μετά πολλῆς χαρᾶς ἐδεξάμεθα τό ὑμέτερον πόνημα ὑπό τόν τίτλον “Ἡ ἱστορία τοῦ ἀγάλματος τῆς Ἐλευθερίας τῆς Μυτιλήνης”, ὅπερ λίαν εὐγενῶς ἀπεστείλατε ἡμῖν καί εὐχαριστοῦντες ἀπό μέσης καρδίας, συγχαίρομεν διά τήν ὡραίαν ἐργασίαν, ἐπικαλούμενοι ἐφ’ ὑμᾶς τήν χάριν, τό ἄπειρον ἔλεος καί τήν εὐλογίαν τοῦ Παναγίου Θεοῦ.

Διάπυρος πρὸς Θεόν εὐχέτης

ὁ Ἀρχιεπίσκοπος
Ἀλεξανδρείας

Ἐν τῇ Μεγάλῃ Πόλει
τῆς Ἀλεξανδρείας
τῇ 20ῇ Ἰουλίου 2001

Ευχαριστήρια επιστολή για το βιβλίο « ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΓΑΛΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΜΥΤΙΑΗΝΗΣ» από τον Πατριάρχη Αλεξανδρείας και Πάσης Αφρικής κ.κ Πέτρο.

Ἀριθμ. Πρωτ. 18/23

Τῷ Ἐντιμοτάτῳ κυρίῳ Προκοπίῳ Ι. Παπάλα, τέκνῳ ἐν πνεύματι τῆς ἡμῶν Μετριότητος ἀγαπητῷ, χάριν καὶ εἰρήνην παρὰ Θεοῦ.

Ἀσμένως ἐλάβομεν τὸ ἀποσταλὲν ἡμῖν πόνημα τῆς ὑμετέρας ἐντιμότητος ὑπὸ τὸν τίτλον - ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΓΑΛΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΜΥΤΙΑΗΝΗΣ - καὶ εὐχαριστοῦντες θερμῶς ἐπὶ τῇ προσφορᾷ τοῦ πονήματος αὐτῆς, ὅπερ καὶ κατέθεμεν τῇ Πατριαρχικῇ Βιβλιοθήκῃ.

Ἐπιδαφιλεύοντες αὐτῇ πανοικεῖ ὀλόθυμον τὴν Πατριαρχικὴν ἡμῶν εὐλογία, εὐχόμενοι ὑγείαν καὶ προόδους.

Ἐν Δαμασῳ τῇ 7ῃ Ἀυγούστου 2001.

Διάπυρος πρὸς Κύριον εὐχέτης

+ *Ignatius IV*

Ὁ Ἀντιοχείας Ι Γ Ν Α Τ Ι Ο Σ Δ΄

Ευχαριστήρια επιστολή για το βιβλίο «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΓΑΛΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΜΥΤΙΑΗΝΗΣ» από τον Πατριάρχη Αντιοχείας κ.κ. Ιγνάτιον Δ΄.

† Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ

Αριθμ. Πρωτ. ΕΕ 2688 /2001

Έν Αθήναις τῆ 18ῃ Ἰουνίου 2001

Ἀξιότιμε κ. Παπάλα,

Σᾶς εὐχαριστῶ πολὺ γιὰ τὴν εὐγενῆ προσφορὰ τοῦ πονήματός σας μὲ τὸν
τίτλο " ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΓΑΛΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ
ΜΥΤΙΑΗΝΗΣ ".

Στὴν ἀποσταλείσα ἐργασία σας, καρπὸ τοῦ ἐνδιαφέροντος ποὺ δείχνετε
γιὰ τὰ πολιτιστικὰ δρώμενα στὸν τόπο σας καὶ ιδιαίτερα γιὰ τὰ γλυπτὰ
μνημεῖα ποὺ κοσμοῦν ἢ ἀπλὰ διακοσμοῦν δημόσιους χώρους τῆς Λέσβου,
παρέχετε πλῆθος πληροφοριῶν ποὺ ἀφοροῦν στὸ Ἄγαλμα τῆς Ἐλευθερίας τῆς
πόλεώς σας.

Ἐύχομαι ὁ Δομήτωρ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς νὰ εὐλογεῖ τὴ ζωὴ καὶ
τὸ ἔργο σας, καὶ νὰ σᾶς ἀξιῶνει οὐρανίων δωρημάτων καὶ χαρᾶς.

Μετ' εὐχῶν διαπύρων

† Ο Αθηνῶν Αρχιεπίσκοπος

Ευχαριστήρια επιστολή για το βιβλίο « ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΓΑΛΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ
ΜΥΤΙΑΗΝΗΣ» από το Μακαριότατο Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και Πάσης Ελλάδος
κ.κ Χριστόδουλο

